

LINDUA

Multikulturna strokovno-družboslovno-literarnoumetnostna revija Občine Lendava
Lendva Község multikulturális, tudományos, társadalomtudományi, irodalmi és képzőművészeti folyóirata

10. LETNIK, ŠTEVILKA • 10. ÉVFOLYAM, SZÁM: 18/2016

▶ **Abraham Klaudia**

Hagyománnyá váltunk a térségben

8. Interjú Tomka Tiborral, a Népújság igazgatójával

▶ **Dejan Süč**

150 let lendavske sinagoge ter kratka zgodovina Judovske verske organizacije v Dolnji Lendavi

11.

▶ **Janez Balažic**

K razstavi grafik

27. Joana Mirója (1893–1983)

I Z V S E B I N E • A T A R T A L O M B Ó L

Intervju
Interjú

Strokovna besedila
Szakcikkek

Tako pišemo
Így írunk mi

Oko
Kitekintő

Popotovanja, potopisi
Utazások, útleírások

LINDUA

Multikulturna strokovno-družboslovno-literarnoumetnostna revija Občine Lendava
Lendva Község multikulturális, tudományos, társadalomtudományi, irodalmi és képzőművészeti folyóirata

Knjižnica – Kulturni center Lendava
Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ

Lendava • Lendva, 2016

LINDUA

Multikulturna strokovno-družboslovno-literarnoumetnostna revija
Občine Lendava • Lendva Község multikulturális, tudományos,
társadalomtudományi, irodalmi és képzőművészeti folyóirata

Odgovorna urednica • Felelős szerkesztő:

Judit VIDA TÖRNAR

Uredniški odbor • Szerkesztőbizottság:

Judit VIDA TÖRNAR, Olga PAUŠIČ, Mira UNGER,
Aleksandra SARJAŠ, Beata LAZAR

Jezikovni pregled • Lektorálás:

Olga PAUŠIČ, dr. SZENDE Virág

Izdajatelj in založnik • Kiadó:

Knjižnica – Kulturni center Lendava
Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ

Za izdajatelja • A kiadásért felel:

dr. HALÁSZ Albert

Fotografija na ovitku • A borító fotója:

Sandi BAUMGARTNER

Oblikovanje • Grafikai tervezés:

Peter ORBAN

Tisk • Nyomda:

Tiskarna ARMA, Lendava

Letnik • Évfolyam:

10. letnik – 10. évfolyam, številka – szám 18/2016

Naslov uredništva • Szerkesztőségi cím:

Uredniški odbor revije Lindua • Lindua folyóirat szerkesztősége
Glavna ulica/Fő utca 12. (sedež Knjižnice – Kulturnega centra
Lendava/a Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ székhelye),
9220 Lendava/Lendva

Elektronski naslov • E-mail cím: lindua@kkl.si

Spletna stran publikacije • A kiadvány honlapja:

www.kkl.si/lindua
www.kl-kl.si/lindua

ISSN 1854-7931

POKROVITELJI • TÁMOGATÓK:

Avtorji, ki so brezplačno odstopili svoje prispevke • A szerzők, akik térítésmentesen ajánlották fel szövegeiket

Društvo upokojencev
Lendava – Lendvai
Nyugdíjasok Egyesülete

Kazalo • Tartalomjegyzék

Uvodnik • Előszó

Judita VIDA TÖRNAR	Pogled na prehojeno pot v upanju na lepšo prihodnost	6
VIDA TÖRNAR Judit	Visszapillantás a jövő reményében	7

Intervju • Interjú

ABRAHAM Klaudia	Hagyományyá váltunk a térségben	8
-----------------	---------------------------------	---

Strokovna besedila • Szakcikkek

Dejan SÜČ	150 let lendavske sinagoge ter kratka zgodovina Judovske verske organizacije v Dolnji Lendavi	11
PAVIČIĆ Mladen	Hadrovics Lászlóné Szép Gabriella életútja és munkássága	15
Janez BALAŽIC	K razstavi grafik Joana Mirója (1893–1983)	27
PISNJAK Atilla	Egy elfelejtett életmű: Takáts László	33

Tako pišemo • Így írunk mi

POEZIJA VERS

Lidija ALT	Z majhnimi koraki do cilja	39
Lidija ALT	Na odru sveta	39
Biserka SIJARIČ	Klovni	40
Biserka SIJARIČ	Veliki upi	40
Biserka SIJARIČ	Lahko sem ...	40
ZÁGOREC-CSUKA Judit	Az utolsó grófnőnek	41
ZÁGOREC-CSUKA Judit	Tudni akarom	41
ZÁGOREC-CSUKA Judit	Ismeretlen vadászmezők	42
ZÁGOREC-CSUKA Judit	Vanquveri románc	42
ZÁGOREC-CSUKA Judit	Ne várj	42
ZÁGOREC-CSUKA Judit	Az indiánok útján	42
ZÁGOREC-CSUKA Judit	Kje si, Gospod? (prevod)	43
ZÁGOREC-CSUKA Judit	Enigma (prevod)	43
ZÁGOREC-CSUKA Judit	Štrki se vrnejo (prevod)	43
ZÁGOREC-CSUKA Judit	Moja božičnica (prevod)	43
Danijela HOZJAN	Ženska sem!	44
Zlatka FRAJZMAN - PUPA	Vinarium	44
Zlatka FRAJZMAN - PUPA	Vinarium (prevod)	44
Zlatka FRAJZMAN - PUPA	Upoznavanje	45

Zlatka FRAJZMAN - PUPA	Spoznavanje (<i>prevod</i>)	45
Janja MAGDIČ	Jesenska ženska	45
KOTER Gizella	Érts meg!	46
Zlatko KRALJIČ	a mélység emlékei (<i>fordítás</i>)	46
Zlatko KRALJIČ	ebéd (<i>fordítás</i>)	46
KOTER Gizella	Tudtátok?	47
Aleš DEBELJAK	Ez a vers érted van (<i>fordítás</i>)	47
Zlatko KRALJIČ	elveszítettem a csordát (<i>fordítás</i>)	48
Zlatko KRALJIČ	lipicaiak a mura mocsaraiban (<i>fordítás</i>)	48
Zlatko KRALJIČ	és most találd fel magadat (<i>fordítás</i>)	48
Zlatko KRALJIČ	vadcseresznyefa (<i>fordítás</i>)	49
Ivanka BRATKOVIČ	Midve	49
Ivanka BRATKOVIČ	Trenutek	49
PROZA • PRÓZA		
Verona AUGUŠTIN	Spomini	50
Kornelija BAŠA	Več s pametjo kot s silo	51
KOTER Gizella	Mi nők	54
Olga PAUŠIČ	Z majhnimi koraki do cilja	55
VÉGI Noémi	Csak egy lökés	56
ZÁGOREC-CSUKA Judit	A bóra, Biljana és az Angyal	57
ZÁGOREC-CSUKA Judit	Az ajtócsapkodás	59
ZÁGOREC-CSUKA Judit	A szív akkumulátora	59
Olga PAUŠIČ	Rešitev	60
 Oko • Kitekintő		
Janja MAGDIČ	Javni sklad RS za kulturne dejavnosti z vami že 20 let	62
Danijela HOZJAN	40. obletnica ZKD Lendava	64
Marija VARGA	Smejmo se s Kofetarji	67
Dr. Jožef SMEJ	Knjige naših ljudi o nas	68
Olga PAUŠIČ	Sedem let delovanja – sedem predstav	69
Judit ZÁGOREC-CSUKA	Knjige Márie Szabó s tematiko varovanja madžarske kulturne dediščine	70
Tatjana BOGDAN	10 let odrasle prekmurske folklorne skupine Varstveno delovnega centra Lendava	72
 Popotovanja, potopisi • Utazások, útleírások		
Olga PAUŠIČ	Pamirska pustolovščina	73

Pogled na prehojeno pot v upanju na lepšo prihodnost

Lindua praznuje letos 10. rojstni dan. V življenju revije je to že obletnica, ki je vredna pogleda v preteklost s povzetkom opravljenega; ko razmišljam o prihodnosti, pa je to kar obveza.

Torej – kako se je začelo?

Rojstvu revije je botrovala skupina zelo ustvarjalnih Lendavčanov. Njihove zamisli so dobile krila, ob vsaki priložnosti so se rojevale nove ideje, potrebne obravnave in zapisa. Sanjali so o takšni reviji, ki bi odsevala multikulturnost tukaj živečih, ki bi tukajšnje ustvarjalce pritegnila v literarni krog, nagovorila znane domače obraze z namenom, da jih poveže v trdno ustvarjalno skupnost. V razmišljanju, dejanjih in umetnosti. V morali, veri in ustvarjalnosti.

Revija je skušala »konzervirati« čas zanamcem, želela je biti priča minulih časov za prihodnje rodove, biti kulturni glasnik pokrajine. Lendavi in Lendavčanom v ponos. Za kratek čas ji je uspelo. Pravijo, da prva leta finančno zaledje ni bilo težava, tudi zmožnost tesnega sodelovanja ne. Ni bilo treba prigovarjati avtorjem, naj oddajo reviji namenjeno gradivo, ki so ga obljubili.

Pa je prišlo do spremembe založnika/izdajatelja. Zaradi večje varnosti za obstoj revije. S tem pa je prišlo tudi do zamenjav v uredniškem odboru. Petčlanski uredniški odbor je nekaj časa svoje delo zelo resno jemal, delali so s srcem in dušo, pripravljali prispevke, iskali strokovnjake, ki bi bili voljni prispevati dobre članke ... A vmes se je nekaj izgubilo ... Vse manj članov uredništva je bilo res aktivnih, vse težje se je bilo dogovarjati o konkretnih temah, na izhajanje revije pa so vplivale vse večje finančne zagate. Skoraj smo se že sprijaznili s tem, da bi Lindua izhajala le še v virtualni obliki, a bi bilo res škoda, saj je tako prijetno vzeti v roke tiskano izdajo, jo kot skromno darilo izročiti vsem sodelujočim v zahvalo, ker so bili pripravljeni dati iz rok svoj strokovni članek, iz predala na dnu omare izbrskano pesem, prozno delo ali potopis.

Zaradi vsega omenjenega in še zaradi marsičesa drugega dolgujem zahvalo vsem intervjuvancem, piscem stro-

kovnih prispevkov, domačim literatom, grafičnemu oblikovalcu, založniku, lektorjem, pobudnikom revije, nekdanjim in sedanjim članom uredništva in seveda vam, BRALCEM. Kajti zaradi vas se je bilo vredno vsako leto znova boriti za to, da je izšla nova številka revije.

Nesmiselno je točiti solze zaradi minulega, znova je treba premisliti o možnostih, kako revijo vendarle ohraniti, obdržati pri življenju, saj si je v regiji ustvarila dober ugled. Vem in čutim, da bi s skupnimi močmi, s trdno voljo in iskanjem rešitev reviji lahko zagotovili prihodnost. Če stopimo skupaj, smo zmožni doseči čudeže!

Morda bi moral biti prvi korak premislek o tem, kakšno vlogo bi lahko imela Lindua sedaj, ko se Lendava pripravlja na kandidacijo za evropsko prestolnico kulture. Na osnovi v minulih letih pridobljenih izkušenj verjamem, da bi lahko pomembno prispevala k uspešnosti projekta. Nato pa bi morali v imenu dobrega sodelovanja ustvariti zanesljivo finančno osnovo, ki bi zagotavljala izdajo morda tudi več števil revije letno.

Pogumne misli?

Morda ne, če uspemo pri tem stopiti skupaj. Lendavsko kulturno življenje je tako pestro, da ne zapolni sedanjosti le za trenutek, ampak lahko te trenutke shranimo za prihodnost. Čeprav v podobi revije. Le-to bi lahko vzele pod svoje okrilje vse ustanove, ki se ukvarjajo z dejavnostjo s področja kulture. Kdor bo prevzel »odgovornost« za revijo, bi moral storiti naslednje: poiskati mlade, kreativne, sodobno misleče in usmerjene sodelavce, ki bodo kos nalogi in ki so se na tem področju že preizkusili. Močno verjamem in upam, da bodo deležni ustrezne spodbude iz okolja. Nekaj malega pozornosti pa si revija Lindua vendarle zasluži!

*V upanju na lepšo prihodnost revije
vas s poštovanjem pozdravljam.*

Adt V. Törnar
Judita VIDA TÖRNAR

odgovorna urednica revije Lindua

Visszapillantás a jövő reményében

A Lindua folyóirat idén ünnepli 10. születésnapját. Egy folyóirat életében ez már olyan évforduló, amikor a múlt szempontjából érdemes visszatekintő összegzést készíteni, a jövő szempontjából pedig szinte kötelesség.

Tehát hogy is kezdődött?

A folyóirat születésénél igen kreatív kis társaság bábáskodott. Az ötleteik szárnyaltak, minden egyes alkalommal újabb és újabb javaslat merült fel, ami még feldolgozásra, megírásra várt. Olyan folyóiratot álmodtak meg, amely az itteni multikulturális közeghez méltó volt, amely az itt élő alkotókat irodalmi társasággá verbuválta, megszólította és szoros kapocsként összekötötte a híres embereket. Gondolatban, tettekben és művészetben. Erkölcsben, hitben és alkotóképességben. A folyóirat megpróbálta az utókor számára konzerválni az időt, régmúlt idők tanúja akart lenni a jövő nemzedéke számára, kulturális hangadója a vidéknek. Büszkesége a lendvaiaknak.

Ez egy rövid időre sikerült is. Elmondások szerint akkor nem az anyagiak függvénye volt a folyóirat kiadása, hanem az összetartó erő. Nem kellett noszogatni az embereket, hogy írják már meg a folyóiratba szánt szövegüket. Aztán a biztonság jegyében megtörtént a kiadóváltás. Az új öttagú szerkesztőség egy ideig komolyan vette a feladatát, szívvel lélekkel dolgozott, készítette az anyagokat, kereste a szakembereket a színvonalas szakmai cikkek megírásához. De útközben valami elveszett. Egyre kevesebb lett az aktív szerkesztőségi tag, nehezebb volt konkrét témákban gondolkodni, az anyagiak is befolyásolták a megjelenést. Volt idő, amikor az újság elektronikus formájával is megelégedtünk volna. Pedig kár lett volna, mert olyan jó kézbe fogni egy kiadványt, szerény ajándékként átnyújtani a szerzőknek. Hálából. Mert ingyen is volt kedvük és elhivatottságuk közölni a legújabb szakmai kutatásukat, az utolsó fiókban maradt verűket, útirajzukat.

Ezért és sok másért is köszönettel tartozom az összes interjúalanyoknak, a szakmai cikkek megíróinak, a hazai szépirodalmi alkotások szerzőinek, a grafikai tervezőknek, a kiadónak, a lektoroknak, a Lindua megálmodójának, az egykori és mostani szerkesztőségi tagoknak

és az OLVASÓKNAK. Mert Önökért megérte évről évre harcolni azért, hogy megjelenjen egy-egy újabb szám.

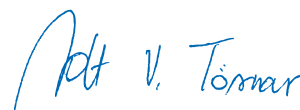
A múlton siránkozni nem érdemes, viszont újra kell gondolni a lehetőségeket, a folyóirat adottságait, a régióban kivívott hírnevét. Mert tudom és érzem, hogy összefogással, akarattal, megoldásokat keresve biztosítani lehet egy folyóirat jövőjét. Sőt! Összefogással csodákra lehetünk képesek!

Talán első lépésként végig kellene gondolni, hogy a Linduának milyen szerepe lehetne most, amikor a város az Európa Kulturális Fővárosa pályázatra készül. Az eddigi évek alatt megszerzett tapasztalataim alapján ebben a tevékenységben akár segítőtje is lehetne a projektnek. Aztán az összefogás jegyében olyan biztos intézményi háttérrel kell megálmodni, amely évi szinten akár több számot is meg tud jelentetni.

Merész gondolatok?

Talán nem is, ha ezen a területen is megtörténik az összefogás. A lendvai kulturális élet eléggé pezsgő ahhoz, hogy ne csak egy-egy pillanatra töltődjünk fel a jelenben, hanem ezeket a pillanatokot elraktározzuk a jövőnek is. Akár egy folyóirat formájában. A folyóiratot pártfogásába vehetné az összes olyan intézmény, amely napi szinten kulturális tevékenységet folytat. Aztán a következő biztosnak ígérkező lépés megkeresni a fiatalos, lendületes, kreatív és újszerű szemlélettel, valamint gondolatokkal rendelkező fiatalokat, akik már szárnybontogatás közben közel kerültek az ilyen jellegű feladatokhoz. A hitem erős, remélem a hátszél is adott lesz a teendőkhöz. Mert egy morzsányi figyelmességet mégis csak megérdemel a folyóirat.

*A folytatás biztos reményében
maradok tisztelettel:*

Vida Törnar Judit

a Lindua felelős szerkesztője

▶ **ABRAHAM Klaudia**

Hagyománnyá váltunk a térségben

Interjú Tomka Tiborral, a Népújság igazgatójával

A jubiláló Népújság 60 éve követi magyar nyelven a muravidéki magyarság életét. Minden területen jelen van, és az objektív tudósítás alapelve mellett mindvégig kitartott. Ez a viszony visszafelé is fennáll, mi több, a Népújság családi lap lett, ami generációról generációra öröklődik. **Tomka Tibor** négy éve tölti be a lap igazgatói posztját, mellette azonban újságíró is maradt. Elégedett a hetilap jelenlegi helyzetével, és bizakodó, de óvatos a jövőre nézve. A Népújság szerkesztőségében beszélgettünk a nemzetiségi lap jelenéről és a közeli, illetve a távoli jövőről.

- ▶ Nem újságírónak készült, ma pedig a Népújság igazgatója. Hogy is kezdődött ez a karrier, és mennyire találta meg magát az újságírásban? Hivatásának tekinti-e az újságírást?

Kertészmérnök az eredeti végzettségem, Budapesten szereztem diplomát, de a szakmámban soha nem dolgoztam. Az egész tulajdonképpen úgy kezdődött, hogy megjelent egy pályázat, melyben újságírókat kerestek a Népújsághoz, éppen munkakereső voltam, így jelentkeztem és azóta itt vagyok. Az elején leginkább mezőgazdasági, agrártémában írtam, hiszen a végzettségemből kifolyólag ez állt legközelebb hozzám. Később elkezdtem a nemzetiségi politikával is foglalkozni. Mivel apám politikus volt, így az alapszervezettséget, hogy ki kicsoda, hogy miként állnak össze a dolgok, jól átláttam. Mindig is érdekelt a politika, de annyira sosem, hogy én magam is politizáljak – mondja nevetve. – Az újságírást abszolút hivatásnak tekintem, ezt máshogy nem szabad csinálni. Annak ellenére, hogy mást tanultam eredetileg, úgy érzem, megtaláltam önmagam ebben a szakmában.

- ▶ Négy éve, amikor kinevezték a vezetői posztra, bizonyára új kihívásokkal is szembe kellett néznie.

Beleértve azt is, hogy Ön az újságírást is folytatta, így párhuzamosan kellett mindkét munkakört betöltenie.

Az elején nem volt egyszerű a két funkcióban egyszerre teljesíteni, és elég fárasztó is volt. Különösen az igazgatói feladatok okoztak némi nehézséget, ugyanis nem igazán értettem a különböző gazdasági teendőkhöz. Eleve az, hogy hogyan kell összeállítani egy költségvetést, az mit tartalmaz, nem kis fejtörést okozott. Idővel persze belerázódik az ember, a helyére került lassacskán minden, és ma már úgy érzem, ura vagyok a helyzetnek.

Az pedig, hogy párhuzamosan látom el a feladatot mindkét poszton – egy ilyen kis cégnél, mint a Népújság, ahol kilencen vagyunk összesen –, nem rossz felállítás. Hiszen nem olyan egyszerű szakma a miénk. Én újságíróból lettem igazgató, vagyis szakmai szemmel, belülről is látom a munka folyamatát. Ez teljesen más meglátásokat jelent, mintha valaki csak igazgatóként kívülről nézi a működésünket, így sok mindent nem tud, és emiatt születhetnek hibás döntések.

- ▶ Összességében hogy értékeli az elmúlt éveket igazgatóként a szerkesztőségnél, mennyire elégedett önmagával, a munkájával?

A Népújság helyzete stabilnak nevezhető, nem halmoztunk fel veszteségeket, hitelünk nincs. Azt hiszem, jól működünk, alapjában véve elégedett vagyok. Viszont állandó harcot kell vívni az anyagiakért, hogy az intézet pénzügyileg a pozitív oldalon maradjon, mégpedig úgy, hogy a kollégák is elégedettek legyenek. Ezt elég nehéz összehozni és sajnos egyre nehezebb. Most abban reménykedünk, hogy az új évvel visszakapjuk az előző évi állami támogatást, ami nagyjából kilencezer euróval magasabb összeg. Ez a mi helyzetünkben sokat jelent.

- ▶ Minden újítás pénzbe kerül, de a kor elvárásainak is eleget kell tenni. Az interneten évek óta megtalálható a Népújság honlapja és a közösségi médiában is jelen van, azonban a napi frissítés még megoldatlan. Ezen a téren tervez-e megújulni a Népújság?

Az internetes oldal bővítéséről folyamatosan gondolkodunk. Szeretnénk minél előbb megoldani, de ahhoz elég nagy összegre lenne szükség, hogy párhuzamosan a nyomtatott újság mellett még egy napi frissítésű Népújságot is vigyünk. Igazából szinte még egy szerkesztőséget kellene létrehozni, de legalább plusz két-három emberre volna szükség, akik fotóznának, videókat készítenének, és persze meg is írnák a történeteket. Ez egy nagyobb projekt, és így a valóság talaján nehezen tudom elképzelni, hogy az állam ezt finanszírozni tudná. De mindenképpen dolgoznunk kell a megoldáson.

- ▶ A Népújság hatvan évet megélt nyomtatott formában, azonban a világon egyre inkább teret hódítanak és

kiszorítják a nyomtatott formákat az online felületek. Mennyire érintett ebben a Népújság?

Ez egy bonyolult kérdés. Először is a Népújság ebből a szempontból különleges helyzetben van. Kisebbségi újság vagyunk, és hála Istennek nemcsak hetilapként tekintenek ránk az olvasóink, hanem hagyománnyá is váltunk a térségben. Az emberek egyszerűen megszokták, hogy van Népújság, és ez elsődlegesen nyomtatott formát jelent. Az olvasóink azt is megszokták, hogy kézbe tudják venni, ott van az asztalon, és ott kézzel forog, belelapoznak vagy nem lapoznak, de ott van, a mindennapok része. Ehhez ragaszkodnak, és nekünk is ragaszkodnunk kell. Továbbá azt is látjuk, hogy a Népújság az idős megrendelőkkel nem tűnik el, hanem a családokban tovább öröklődik a következő generációhoz. Pedig a fiatal, sőt, már a középkorostály is aktív internetező, és sokuknak az internet az elsődleges hírforrás. Szóval a megrendelőink akár le is mondhatták volna az újságot, de nem így történt. Persze csökkent valamivel a példányszámunk, ha harmincéves távlatra tekintünk vissza, de azért annyira mégsem, mint általánosságban a többi nyomtatott sajtónál. Jelenleg körülbelül 1400 megrendelőnk van, amíg ez a szám nem esik 800 alá, addig biztos, hogy nagyobb változtatást nem fogunk végezni.

Aztán gondolkodtunk azon is, hogy ingyenessé tennénk az újságot, és mondjuk a nemzeti választási lista alapján minden magyar család kézhez kapná. De ugye ebben az esetben az előfizetői díjat, ami egy körülbelül 30 ezer eurós bevételt jelent számunkra,

valahonnan pótolni kellene. Aztán végtére az sem biztos, hogy jó volna ingyenessé tenni a lapot, mert azt mondják, az az újság ér valamit, amiért az emberek fizetnek. Ha ingyen kapják, akkor azt úgy is mérik. Tehát maradunk egyelőre ebben a formában.

Mindezek ellenére persze több mint valószínű, hogy előbb vagy utóbb be fog következni az a pillanat, amikor egyszerűen váltanunk kell. Én remélem, hogy a következő 5–10 évben erre még nem kerül sor, és a Népújság még jó ideig megmaradhat papír alapú újságnak.

- ▶ Itt az év vége, és ilyenkor azért a jövő évi tervek már megvannak. Mire számíthat az olvasó, milyen újdonsággal jelentkezik Népújság a 2017-es évben? Illetve lesz-e új munkahely a Népújságnál?

A muravidéki magyarság most egy nagy projektben vesz részt a gazdasági stratégia által, ami magyarországi pénzekekről, kedvező hitelekéről, vissza nem térítendő támogatásokról szól. Ezt szeretnénk végigkövetni, kétheti, havi szinten a Népújságban. Persze ez még csak terv, az illetékesekkel erről még egyeztetni kell, de alapjában ezt szeretnénk a Bethlen Gábor Alapnál megpályázni. Ennek az volna a célja, hogy minél egyszerűbben közvetítsük a projektet a muravidéki magyarok felé. Ahogy látjuk, az emberek nem igazán értik, hogy miről is van szó, hogy mekkora lehetőségeket rejt ez magában. Itt viszonylag nagy pénzekekről van szó, és olyan pénzről, amit a gazdaságra és a munkahelyekre lehetne költeni. Attól tartunk, hogy

az összeg benne marad a magyar költségvetésben, és nem lesz elég pályázat. Tehát az a cél, hogy erről az emberek kellően tájékozódjanak. Ez az egyik jövő évi tervünk.

Ezen kívül, ahogy minden évben, 2017-ben is biztos indulnak új rovatok, lesznek új ötletek, de nagy horderejű újítást nem tervezünk. A kollektívában sem lesz változás, sajnos arra nincs lehetőségünk, hogy új embereket alkalmazzunk.

- ▶ A mellékletekre, az Ifire, a KerekPerc magazinra a jövőben is számíthatnak az olvasók?

Minden, ami a Népújságon kívül jelenik meg – mellékletek, kiadványok –, pályázat kérdése. Az év elején megjelenik a magyarországi Bethlen Gábor Alap pályázata, azon szoktuk a mellékleteinket megpályázni. A KerekPercet pedig vagy saját pénzből, vagy az úgynevezett magyarországi fix támogatásból finanszírozzuk, hiszen kiemelt intézetként onnan is kapunk támogatást. Szóval ha sikeresek leszünk, akkor igen, számíthatnak az olvasók a különkiadványokra.

Fotó: Abraham Klaudia

Tomka Tiborral, a Népújság igazgatójával kellemes hangulatban beszélgettem.

► Dejan SÜČ

150 let lendavske sinagoge ter kratka zgodovina Judovske verske organizacije v Dolnji Lendavi

Leta 2016 smo obeležili v Lendavi kar nekaj okroglih obletnic pomembnih zgodovinskih prelomnic in med njimi zagotovo izstopata predvsem dve: 650. obletnica prejema sejmskih pravic, ki jih je Lendavi podelil madžarski kralj Lajos I. leta 1366, ter 150. obletnica začetka gradnje lendavske sinagoge, ki je danes ena od dveh preostalih sinagog v Republiki Sloveniji.

Tradicija sejmov se z izjemo Katarininega sejma v Lendavi ni ohranila, povsem drugače pa lendavska sinagoga še danes predstavlja enega od najpomembnejših glasnikov nekdanje izjemno pomembne judovske skupnosti, ki je predvsem v kulturnem ter gospodarskem pogledu popolnoma spremenila videz ter pomen Lendave oz. Dolnje Lendave/Alsólendva, kot se je kraj imenoval vse do srede dvajsetega stoletja.

Menim, da je prav, da vzporedno s predstavitev zgodovine lendavske sinagoge predstavim tudi zgodovinski pregled naselitve Judov na širše območje Dolnje Lendave. Ravno številčna okrepitev judovske skupnosti je namreč pripeljala do zamisli o izgradnji nove sinagoge v Lendavi, starejša namreč po dimenzijah ni več zadoščala potrebam skupnosti za opravljanje bogoslužja.

Vse od začetka osemnajstega stoletja lahko na območju Dolnje Lendave sledimo trendu prihajanja judovskih trgovcev na to območje, ki je bilo tedaj sestavni del Zalske županije. Da je prišlo do tega pojava, o katerem pred tem obdobjem nimamo zgodovinskih dokazov, ni naključje. Pomembnejši premiki so se začeli dogajati v šestnajstem stoletju, ko so se zaradi prenaseljenosti zgodovinskih dežel Bohemije ter Moravske, ki danes sestavljata Češko republiko, Judje začeli premikati v smeri Dunaja, ki je ravno v tem obdobju postal pomemben center judovske naselitve.

Judovska diaspora je v veliki meri prevzela pomembno mesto v kulturnem ter gospodarskem smislu in vseprisotnost Judov je kaj kmalu naletela tudi na negotovanje oblasti. Leta 1669 je tako cesar Leopold I. izgnal Jude z Dunaja. Na svojih posestih jih je tedaj sprejel eden od pomembnejših plemičev tega obdobja, grof Pál Esterházy (1635, Kismarton - 1713, Kismarton). Na območju okoli kraja Kismarton (danes Eisenstadt v Republiki Avstriji) je tako ustanovil sedem judovskih skupnosti, ki so v strokovni literaturi bolj znane pod hebrejskim imenom Sheva Kehillot (nem. Siebengemeinden). To območje, ki je bilo - podobno kot dolnjelendavsko gospostvo - del posesti zemljiške gospode Esterházy, je tako služilo kot eno od glavnih disperzijskih območij za prihod prvih judovskih trgovcev na območji Železne ter Zalske županije.

Že v prvih popisih prebivalcev judovske veroizpovedi leta 1725-1728 lahko zasledimo, da se na območju Lendave zadržujeta dva judovska trgovca, oba s stalnim prebivališčem v kraju Rechnitz na današnjem Gradiščanskem v Avstriji, kar le še potrjuje dejstvo, da so prišli prvi Judje na območje Dolnje Lendave s širšega območja sedmih skupnosti.

Vse od srede osemnajstega stoletja lahko sledimo številčni rasti judovske skupnosti v Dolnji Lendavi, ki je v veliki meri sovpadala oz. pogojevala tudi kulturni ter gospodarski dvig celotnega širšega območja Dolnje Lendave. V obdobju med leti 1778 ter 1836 se je skupnost s samo štirinajstih članov povečala na kar 69 članov. Skupnost si je v tem obdobju lahko privoščila le enega duhovnega vodjo, ki je opravljal vse pomembnejše obrede. Že v začetku devetnajstega stoletja je v hiši Bódoga Weisza delovala tudi molilnica, torej sinagoga. Hitro naraščajoča judovska skupnost je potrebovala tudi institucionalni

okvir za svoje delovanje, in tako je bilo leta 1830 ustanovljeno Judovsko versko društvo. Z ustanovitvijo Judovskega verskega društva se je pojavila tudi potreba po judovskem dušnem pastirju oz. rabinu. Ker je bilo v prvih letih po ustanovitvi Judovsko društvo finančno še precej slabo situirano, so si lahko privoščili le enega rabina, ki je bil dolžan opravljati obveznosti, kot so vsakodnevna molitev, obrezovanje, verouk ter ob tem še pobiranje davka ter govorni nastopi. Nekateri zapisi v zgodovinsko pomembnejših delih nas spominjajo predvsem na imeni dveh rabinov v tem obdobju: rabina Jiczcháka ter rabina Júdo. Žal razen imen o njih življenjih ne vemo nič.

Obstoj Judovskega verskega društva ter njegove izdatke so krili predvsem s prispevki, pobranimi ob obrezovanjih (praviloma so ta obred izvedli osmi dan po rojstvu dečka), ter s prispevki, zbranimi pri ostalih verskih obredih. Potrebno je poudariti, da so predvsem bogatejše judovske družine že v tem obdobju močno finančno podpirale obstoj Judovskega verskega društva. Že po sedmih letih se je leta 1837 iz manjšega Judovskega verskega društva oblikovala

Slika 1: Lendavska sinagoga (Vir: www.sinagoga-lendava.si, citirano 24. 12. 2016)

veliko bolje organizirana ter predvsem bolj finančno situirana Judovska verska skupnost. Pomemben cilj ustanovitve skupnosti je bila tudi zagotovitev stalnega prostora za opravljanje vsakodnevnih molitev pripadnikov skupnosti. Ta želja je postopoma postala resničnost, ki sta jo omogočila številčna rast prebivalcev judovske veroizpovedi ter predvsem finančni darovi posameznih dobrodelnežev. Kljub temu si judovska skupnost vsaj na začetku svoje poti še ni mogla privoščiti odkupa zgradbe, zato je najela hišo Jánosa Gazdaga v Spodnji ulici, kjer so uredili molitveni prostor za 30 moških ter 20 žensk. Še dodatna rast judovskega prebivalstva v Dolnji Lendavi ter okolici je leta 1843 pripeljala do najema hiše medicarja Vizkopszkega, ki je stala prav tam, kjer se nahaja današnja sinagoga v Lendavi. Že leta 1847 je skupnost omenjeno zgradbo skupaj s pripadajočim objektom, v katerem so uredili bivališče rabina, tudi odkupila, in sicer za 1.500 tedanjih forintov. Tako se je končalo obdobje najemanja zgradb za potrebe molitev in ostalih obredov in nekako v sredo devetnajstega stoletja lahko postavimo tudi nov mejnik v razvoju skupnosti.

Sledila je močna številčna krepitev Judov v mestu - leta 1822 je bilo namreč v Dolnji Lendavi 44 prebivalcev judovske veroizpovedi, 1844. pa se je število že povzpelo na 62 in v pičlih desetih letih (do leta 1854) na kar 162 prebivalcev judovske veroizpovedi. Rast števila Judov je narekovala nagel gospodarski ter kulturni razvoj Dolnje Lendave vse od leta 1850 do leta 1918, torej gre za velik vpliv finančno boljše situiranih judovskih trgovcev ter sloja izobražencev, ki so se izobraževali v najpomembnejših univerzitetnih centrih tedanje Evrope, v pretežni meri pa na Dunaju ter v Budimpešti. Ta rast je spodbudila tudi boljšo organizacijo judovske skupnosti, ki je bila primorana pripeljati sposobnejšega verskega vodjo, ki je prevzel tudi položaj miselnega vodje in ki mu široko znanje o tedanjih političnih ter verskih dogodkih ni bilo tuje. Ravno zaradi bolj specifičnih znanj novi rabin več ni

bil primoran opravljati nalog nižje ravni zahtevnosti, kot sta recimo obrezovanje ter vodenje molitev, ampak je skrbel predvsem za svetovljanski razvoj članov judovske skupnosti - seveda v duhu judovske veroizpovedi.

Novega rabina je skupnost našla v Áronu Frischauerju, ki so ga člani izvolili leta 1844. Rabin Frischauer je dolnjelendavsko judovsko skupnost postavil na mesto pomembnejših regionalnih centrov judovskega življa v tedanji Kraljevini Ogrski. Kot izjemno pomemben prispevek rabina se kaže tudi sistematizacija matičnih knjig, ki so bile vodene od leta 1850 naprej. Ob tem je rabin retrogradno sestavil tudi rojstno matično knjigo, in sicer vse do leta 1820. Rabin Frischauer je svoje delo opravljal do leta 1860, ko se je odpravil službovat v mesto Krems v Spodnji Avstriji. Začasno ga je do leta 1861 nasledil rabin Berkovits, že naslednje leto so namreč za rabina izvolili Mózes Schacherlesza (1838, Keszthely –

Slika 2: Notranjost lendavske sinagoge (Vir: www.regivitalis.si, citirano 16. 12. 2016)

1892, Alsólendva/Dolnja Lendava), ki je svoje delovno mesto uradno nastopil 29. avgusta istega leta.

V šestdesetih letih je prišlo do še konkretnejšega gmotnega ter številčnega dviga judovske skupnosti, in kot že v prejšnjih obdobjih se je ponovno pojavila ideja o večjem prostoru za verske obrede. Leta 1866 se je skupnost odločila za gradnjo nove sinagoge na mestu že omenjene zgradbe, v kateri je nekoč deloval medicinar Vizkopszky. Že ob načrtovanju gradnje se je izkazalo, da projekt presega finančne zmožnosti judovske skupnosti, zato so denar zbirali tudi z izdajo obveznic. Pomembno je poudariti, da so določene judovske družine tudi z darovi močno prispevale k izgradnji nove sinagoge, ki še danes ostaja eden najpomembnejših spomenikov nekdanje judovske skupnosti v Dolnji Lendavi. Nova sinagoga je nudila osemdeset sedežev moškim ter šestdeset sedežev ženskam, pomemben del prihodka judovske skupnosti pa so bile tudi cene najema sedežev, dve sedeži so namreč pogosto izdajali za vsoto med 100 ter 200 forinti.

Sinagoga je skozi vse svoje obdobje obstoja ter obstoja judovske skupnosti služila svojemu namenu ter je bila brez večjih pretresov osrednji kraj verskega življenja Judov v Dolnji Lendavi. Največje spremembe so se zgodile predvsem ob smrtnih primerih rabinov. Eden takih je bila tudi smrt rabina Mózesza Schacherlesza, ki je po dolgi bolezni preminil 16. novembra 1892. Na pogrebu rabina sta spregovorila tudi beltinski rabin Adolf Kaufmann ter čakovski Jakab Schwarcz. Po smrti Schacherlesza je ostal položaj rabina dve leti nezaseden, zatem so pa za rabina izvolili dr. Antala Rudolferja (1864, Galgóc – 1933, Dunaj). Rabin Rudolfer je svoje delo vestno opravljal vse do smrti 27. oktobra 1933. Naloge zadnjega rabina v Dolnji Lendavi je opravljal Mor Lowy, z izbruhom druge svetovne vojne leta 1939 se je namreč položaj Judov v Dolnji Lendavi začel naglo slabšati. Manj kot dve leti kasneje, 6. aprila 1941, je namreč prišlo do napada Tretjega rajha na tedanjo Kraljevino Jugoslavijo, del katere je bila od leta 1920 tudi Dolnja Lendava. Ta dogodek je pomenil začetek najtemnejšega obdobja v zgodovinskem razvoju dolnjelendavske sinagoge. Dne 26. aprila 1944 so namreč v sinagogi zbrali vse judovske družine, ki so tedaj prebivale na območju

Lendave; morale so prenočiti v natrpani sinagogi, od koder so jih naslednji dan s tovornjaki prepeljali v Čakovec in predali gestapovcem. Iz Čakovca so Jude odpeljali v Nagykanizso ter od tam v Auschwitz, kjer je bila večina usmrčena v plinskih celicah. V Dolnjo Lendavo se je vrnilo le 23 Judov in judovska skupnost praktično več ni obstajala.

Toda agonije dolnjelendavske sinagoge s tem še ni bilo konec. Po drugi svetovni vojni je sinagoga povsem izgubila svoj verski pomen in je služila predvsem kot skladišče tedanjega Univerzala, ki se je nahajal na mestu današnje zgradbe blagovnice nasproti cerkve sv. Katarine na Glavni ulici. V obdobju petdesetih let po zaključku druge svetovne vojne je sinagoga postopoma propadala, ni imela pomembnejšega mesta v vsakdanjem življenju Lendavčanov in vzporedno s propadom sinagoge so izginile tudi marsikateri zgodbe, ki so bile spisane v tej zgradbi v času 150 let njenega obstoja. Bistveno boljše obdobje za enega najpomembnejših spomenikov nekdanje ugledne judovske skupnosti na naših tleh se je začelo z osamosvojitvijo Slovenije; v devetdesetih letih je namreč tudi judovska zgodovina, ki je bila desetletja potisnjena v ozadje, postala znova zanimiva. V zadnjih letih dvajsetega stoletja in v začetku enaindvajsetega stoletja je bila sinagoga temeljito prenovljena in po mnogih letih samevanja je ponovno dobila vsebino, kakršna jo je krasila nekoč. Danes lendavska sinagoga služi kot prireditveni ter razstavni prostor, v njej pa od leta 2013 domuje Slovenski muzej holokavsta.

Seznam literature za dodatno spoznavanje tematike judovstva v Lendavi:

- Gašpar, Mirjana, Lazar, Beata, 1997: *Židje v Lendavi*, Lendava.
- Pančur, Andrej, 2011: *Judovska skupnost v Sloveniji na predvečer holokavsta*, Celje.
- Süč, Dejan, 2015: *Dolnjelendavski Judje v obdobju med obema vojnama*, Ljubljana.
- Toš, Marjan, 2012: *Zgodovinski spomin na prekmurske Jude*, Ljubljana.

PAVIČIĆ Mladen

Hadrovics Lászlóné Szép Gabriella életútja és munkássága

A lendvai Kranjec utca 15. szám alatt, egy nemrégiben felújított ház falán található egy szép emléktábla, amely e ház szülöttének, a legnagyobb magyar szlavistának, nyelvésznek, történésznek és irodalomtörténésznek, Hadrovics Lászlónak állít emléket.

E táblának köszönhetően ma már valószínűleg minden lendvai polgár tudja, milyen híres tudós szülőhelye városuk. Számos magyar és külföldi kézikönyvben olvashatunk róla, s egy monográfia is beszámol életéről és munkásságáról, az internetnek köszönhetően pedig otthon ülve is meggyőződhetünk életművének jelentőségéről. Kevesen ismerik azonban Hadrovics professzor feleségének, **Szép Gabriellának** a nevét, aki szintén lendvai lakos volt.

Egy olyan személyről van szó, aki nemcsak mint feleség érdemel figyelmet, hanem aki férjének munkatársa, műveinek első olvasója is volt.

Szép Gabriella máig kevésbé értékelt munkássága fontos fejezete a magyarok és a délszláv nemzetek, elsősorban a szlovénok közötti hídépítésnek még akkor is, ha életének néhány fejezetét felidézve ezt a viszonyt számos keserű pillanat árnyékolta be.

Szép Gabriella 1915. február 10-én született Miksavárott, amely abban az időben Zala vármegye csáktornyai járásához tartozott¹, ma pedig a horvátországi Muraköz megyében található, horvát neve Macinec. Szülei, Richter Adél és Szép János itt voltak tanítók. Négy évvel később édesapját áthelyezték Alsólend-

Hadrovics-né
Szép Gabriella 1961-ben
(Radonjić Gabrijela gyűjteményéből)

vára², ami arra enged következtetni, hogy vele az egész család átköltözött. Szép Gabriella itt nevelkedett, kijárta az elemi és a polgári iskolát³, a 4. osztály kivételével, amelyet Szombathegyen végzett el⁴. Ezután a csáktornyai tanítóképző következett, ahol az első három osztályban bizonyítottan jeles tanuló volt⁵, a későbbi osztályokról nem találtam iratokat. A tanítóképzőt 1935. június 15-én végezte el⁶, majd a zágrábi egyetemen A-szakként elméleti és kísérleti pedagógiát és lélektant, B-szakként filozófiatörténetet, esztétikát és logikát, C-szakként pedig francia nyelvtant és irodalomtörté-

1 Szép Gabrijela. Uslužbenski list. Kraljevina Jugoslavija. Arhiv Slovenije. Arhivska škatla 76 (AS 231 Ministrstvo za prosveto LRS, 2037)

2 Szép Janez. Uslužbenski list. Kraljevina Jugoslavija. Arhiv Slovenije. Arhivska škatla 76 (AS 231 Ministrstvo za prosveto LRS, 2038)

3 Szép Gabrijela. Lásd az 1. sz. lábjegyzetet.

4 Szép Gabriella kérvénye Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Szombathely, 1941. jún. 14-én. Magyar Országos Levéltár, MK Vallás- és Közoktatási Minisztérium. Név- és tárgymutató. Vallás- és Közoktatási Minisztériumi Levéltár. Középiskolák. K 592, kötet 831, 1941. 70641. sz.

5 Državna učiteljska škola u Čakovcu. Izvještaj za školsku 1930/31 godinu, 29. o., Izvještaj za školsku 1931/32 godinu, 42. o., Izvještaj za školsku 1932/33 godinu, 35. o. Nagyon szépen köszönöm Papp József és Heinermann Péter segítségét.

6 Szép Gabrijela. Lásd az 1. sz. lábjegyzetet.

Családi kép a kiutasítás előtt (jobbról a harmadik személy Gabriella édesapja, Szép János)
(Radonjić Gabrijela gyűjteményéből)

netet tanult. Diplomáját 1939. július 27-én szerezte meg⁷, 1940. február 1-től pedig szerbhorvát nyelvet és számtant kezdett tanítani egy délkelet-szlovéniai kisvárosban, Črnomelj-ban (Balkovec Debevec 2008: 245)⁸. Minden bizonnyal akkoriban ebben a városban lakott jövőbeli férjének nővére, akinek férje Rihard Tomšič szlovén bíró volt, s aki négy évvel korábban biztosan ott élt (Kiss 1999: 23). Tekintve, hogy mind Alsólendva, mind Črnomelj meglehetősen kis város volt⁹, nehéz volna elképzelni, hogy már korábban ne ismerték volna egymást, és Črnomelj-ban sem találkoztak. Az 1941. évi tavaszi háborús eseményeket követően, amikor Szlovénia felosztása után Črnomelj Olaszországhoz, a Muravidék pedig Magyarországhoz került, Szép Gabriella elhagyta addigi munkahelyét, és a muraszombati gimnáziumban helyezkedett el, ahol a háború végéig magyart tanított.

Ma már nem lehet pontosan rekonstruálni, hogy

mikor és milyen körülmények között hagyta ott a črnomelji polgári iskolát, de a háború kitörése utáni kaotikus viszonyok miatt ezen nem is kell csodálkozni: formálisan 1941. június 30-án ért véget ottani tevékenysége¹⁰, de a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz írt, 1941. június 14-én kelt kérvénye alapján feltételezhetjük, hogy már korábban Muraszombatban volt, és ebben az időben egészségügyi problémái voltak: „A visszacsatolás után a katonai parancsnokság ideiglenesen a muraszombati gimnáziumhoz osztott be. Közbejött váratlan megbetegedésem miatt a szombathelyi kórházba kerültem. Emiatt az esküt nem tehettem le és a felajánlott állást nem foglalhattam el.” E kérvényében áthelyezését kéri a szabadkai tanítóképzőbe: „Tekintettel arra, hogy tanítóképzőre van képesítemem, mély tisztelettel kérem Nagyméltóságú Miniszter Urat, ha lehetséges, kegyeskedjék engem a szabadkai tanítónőképzőhöz beosztani.”¹¹ E kérése azonban nem teljesült, s így a muraszombati gimnáziumban maradt. Az 1941/42-es tanévben ideiglenes helyettes tanárként magyart tanított a 6., 7. és 8. osztályban, ezen kívül még a magyarul kevésbé értő szlovén tanulók számára szervezett magyar nyelvtanfolyam vezetője és a tanári könyvtár őre volt (Törnár 1942: 23, 31). Tanári esküjét 1942. március 12-én tette le.¹² Ebben a tanévben a tanári kar tagja volt későbbi férjének közeli barátja, a kiváló szlovén etnológus, Vilko Novak (Novák Vilmos – Törnár 1942: 23), akit később Zentára helyeztek át (Törnár 1943: 10). Szép Gabriella egy évvel később is még csak ideiglenes helyettes tanárként tanított magyart az első és nyolcadik osztályban, valamint bölcsészetet is a nyolcadikban, ezen kívül a tanári könyvtár őre, a leánytanulók felügyelője, francia nyelvi vizsgáztató és osztályfőnök is volt, és tagja lett az Országos Középiskolai Tanár Egyesületnek. Részt vett a magyar irodalom szakosok szombathelyi értekezletén (Törnár

7 Szép Gabrijela. Lásd az 1. sz. lábjegyzetet; Szép Gabriella kérvénye Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Ld. a 4. sz. lábjegyzetet.

8 Szép Gabriella kérvénye Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Ld. a 4. sz. lábjegyzetet; Szép Gabrijela. Lásd az 1. sz. lábjegyzetet.

9 Az 1931-es népszámlálás adatai szerint Lendvának 1709 (Maučec 1980: 97), Črnomelj-nak pedig 1403 lakosa volt (Simonič 1971: 16).

10 Szép Gabrijela. Lásd az 1. sz. lábjegyzetet.

11 Szép Gabriella kérvénye Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Ld. a 4. sz. lábjegyzetet.

12 Szép Gabriella Tanár kinevezése. Magyar Országos Levéltár, Vallás- és közoktatási minisztériumi levéltár. Középiskolák. K 592, kötet 832.kötet, VII. ügyosztály. Név- és tárgymutató. 1942. 116689. sz.

Három testvér találkozása 1964-ben: balról az első Toplakné Szép Mária, a harmadik Gassné Szép Margit és a negyedik személy Hadrovics-né Szép Gabriella. (Radonjić Gabrijela gyűjteményéből)

1943: 18-21). Az 1943/44-es tanévtől lett rendes tanár, és az első, második és ötödik osztályban magyart, a magyaron kívül a második osztályban mennyiségtant is tanított, s emellett a fent említett további feladatait is ellátta (Törnár 1944: 14-15). Az 1944/45-ös évkönyvhöz nem sikerült hozzájutnom, de figyelembe véve, hogy Muraszombatot 1945. április 3-án elfoglalta a Vörös Hadsereg (Dermastia és Voglar 1993: 244), valószínűleg nem is jelent meg.

A muraszombati gimnáziumban Szép Gabriella minden bizonnyal találkozott későbbi férjével. Tekintve, hogy mindketten alsórendűek voltak, és Szép Gabriella édesapja Hadrovics László általános iskolai tanára volt (Kiss 1999: 27), bizonyára már régóta ismerték egymást. Feltehetőleg már az 1941/42-es tanév elején találkoztak, amikor Hadrovics László a muravidéki szlovénok eredetéről tartott előadásokat (Törnár 1942: 8). Ugyanígy valószínűsíthetjük, hogy

1942 júniusában is találkoztak, amikor Hadrovics Professor érettségi elnök volt (Törnár 1942: 43). 1943. június 7-10. között, amikor Hadrovics László ismét érettségi elnök, Szép Gabriella pedig az érettségi bizottság magyar nyelv és irodalom szakos tagja volt, már egész biztosan találkoztak (Törnár 1943: 42-43).

A második világháború végén következtek Szép Gabriella életének legnehezebb pillanatai.

Szép Gabriella azok közé a magyarok közé került, akiket 1945. július 9-10-én a szlovén népi hatalom internált Hrastovec várába (Kulčar et al. 1998: 42, Mikola 2007: 45). Július 28-án továbbvitték őket Sternthal, vagyis Šterntal illetve Strnišče (a mai Kidričevo) internálótáborába (Kulčar et al. 1998: 80, Kovács 2016: 20). Ebből az időből Szép Gabriellának az internáltak névjegyzékében szereplő nevén kívül egyetlen bejegyzést találtam, amely arról tudósít, hogy szeptember végén mint barakkfelelőst megbeszélésre hívták, ahol értesi-

tették őket a közeli szabadulásról (Mikola 2007: 244). Nem találtam további adatokat róla a szlovén belügy-minisztérium irattárában sem¹³. Mindkét táborban főként németeket helyeztek el, de a magyarokon kívül szlovénok is voltak ott (Mikola 2007: 11-19). E táborok embertelen szörnyűségeiről álljon itt csak annyi, hogy sok internált nem élte túl az éhezést és a betegségeket.

A következő négy évről annyit tudhatunk, hogy Szép Gabriellát Jugoszláviából Magyarországra telepítették ki, valószínűleg néhány hónap leforgása alatt.¹⁴ A Hadifoglyok és Internáltak Repatriálási Vezérkarának archívumában (arhiv Štaba za repatriaciju vojnih ujetnikov in internirancev) erről az eseményről pontosabb adatokat sajnos nem sikerült fellelnem.¹⁵ Legkésőbb 1949-ben Budapestre ment, ahol október 15-én az MTA Történettudományi Intézetében könyvtárosként helyezkedett el.¹⁶ Röviddel ezután, az 1951/52-es tanév nyári szemeszterétől kezdve könyvtári munkája mellett tanítani kezdett: másfél éven át az ELTE-n vezetett szerbhorvát nyelvgyakorlatot, két évig tanított szlovén nyelvet a Nemzetiségi Szakérettségis Tanfolyamon, az Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskolán szlovén nyelvtant és szak módszertant, majd a főiskola megszűnése után az ELTE-n szlovén irodalomtörténetet, leíró nyelvtant és szlovén nyelvet 1958-ig, amikor

a hozzáférhető adatok alapján abbahagyta a tanítást.¹⁷ Ugyanebben az időszakban elkezdett tankönyveket írni. Az első az 1951-ben megjelent *Naša slovenska knjiga* az általános iskola 3-8. osztályának szánt szlovén nyelvkönyv (Szép 1951). A következő két évben a szakérettségiseknek írt 98 oldalas szlovén irodalomtörténeti áttekintést (Szép 1952) és a pedagógiai főiskolásoknak 252 oldalas nyelvtani összefoglalót (Szép 1953). A későbbiekben szerbhorvát tankönyvek összeállításában működött közre¹⁸. Némelyiknek azokban az időkben szokatlan a magyar címe: *Horvát nyelvkönyv*. (Abban az időben hivatalosan csak a szerbhorvát nyelv létezett.) 1960 és 1964 között Szép Gabriella önálló szerzőként három, olvasmányokat és nyelvgyakorlatokat tartalmazó szlovén tankönyvet adott ki a nemzetiségi iskolák számára az általános iskola 3-8. osztályáig, a továbbiakban ezek elemzése lesz e tanulmány fő célkitűzése. A hozzáférhető információk szerint ezután már semmit sem publikált.

1960. november 24-én feleségül ment Hadrovics Lászlóhoz (Kiss 1999: 32). Tíz évvel később, 1970. február 10-én nyugdíjba vonult.¹⁹ A következő huszonhét esztendőről keveset tudunk. 1997-ben férjével együtt a solymári nyugdíjasotthonba költöztek, ám ezt megelőzően, miután lakásukat eladták, s a nyugdíjasotthon építése még nem fejeződött be, néhány fáradtságos hónapot különböző üdülőhelyeken töltöttek. Az otthonba való beköltözésük után nem sokkal Hadrovics Pro-

13 A Szlovén Levéltár igazgatója, Dragan Matić 2010. február 16-án kelt levelében arról tájékoztatót, hogy az AS 1931-es jelzet alatt található szlovén belügyi levéltár anyagában nem szerepel Szép Gabriella neve.

14 Ezt az információt Szép Gabriella rokonaitól, unokahúgától, Radonjić Gabriellától és unokaöccsétől, Szendi Zoltántól kaptam. Tőlük származnak a további jelöletlen információk is. Segítségükért és biztatásukért ezúton mondok köszönetet. A kitelepítés időpontját illetően Kovács Attilával is konzultáltam.

15 Dragan Matić szíves tájékoztatása a fent említett levélben. Ez a gyűjtemény a Szlovén Levéltárban AS 1822 jelzet alatt található. 2016. decemberében Gordana Šovegeš Lipovšek segítségével a levéltárosok még egyszer átnézték az iratokat, ismét eredménytelenül; kaptam viszont egy ötletet, hogy Belgrádban, elsősorban a diplomáciai levéltárban érdemes tovább kutatni.

16 Ezt az információt Seres Attila történész segítségével az MTA Történettudományi Intézetének Humánpolitikai és Munkaügyi Osztályán kaptam.

17 Szép Gabriellától személyesen kapott dokumentumok alapján.

18 Társszerzőként (Ijjas Margittal és Póth Istvánnal) jegyez az általános iskola utolsó két osztálya számára írott tankönyvet (Ijjas – Póth – Szép 1958 és 1959). 1957-ből májusából származó bibliográfiájából (amelyet 1998. július 29-én küldött el nekem) kitűnik, hogy közreműködött a középiskolák I. osztálya számára írott olvasókönyv megírásában és a hatodik osztályos általános iskolás olvasókönyv átdolgozásában (Szép et al. 1956 és 1955), munkatársainak neve azonban itt nem szerepel. Előző és későbbi munkássága alapján nem kétséges, hogy ő a később megjelentetett, az általános iskolák 3., 4., 5., és 6. osztálya számára írt tankönyvek egyik szerzője (szerző nélkül 1958 és 1959).

19 Ezt az információt is Seres Attila történész segítségével az MTA Történettudományi Intézetének Humánpolitikai és Munkaügyi Osztályán kaptam.

fesszor Úr meghalt 1997. május 12-én. Szép Gabriella ezután csak egyszer, a budapesti szlavisztika 150 éves évfordulóján jelent meg nyilvánosság előtt, 1999 tavaszán. Három évvel később, 2002. szeptember 29-én halt meg Soly máron, a Mátyás Király Idősek Otthonában, temetése október 14-én a budapesti Farkasréti temetőben volt. Férje mellett helyezték örök nyugalomra.

A dolgozat további részében Szép Gabriella szlovenisztikai tevékenységét vizsgálom. Összes kiadott műve közül a szlovén irodalmi áttekintéseket és nyelvtani összefoglalókat (Szép 1952, 1953) nem sikerült meg-

szereznem, mivel ezek sokszorosított kiadásban, feltehetően igen kis példányszámban jelentek meg. Vizsgálódásaim tárgyát a már említett 1960 és 1964 között megjelent tankönyvek képezik. Az első a 238 oldalas *Szlovén olvasókönyv és nyelvtan az általános iskolák III–IV. osztálya számára* (Szép 1960). A könyv első részében szépirodalmi és egyéb szövegeket találunk, a harmadik és negyedik osztálynak megfelelő két fejezetre osztva, a második a nyelvtani rész. Az első rész mindkét fejezete további alfejezetekre oszlik. A harmadik osztályosok első olvasmányának címe *Dom in šola*, a továbbiak címe pedig egy-egy évszak neve; a negyedik osztályosok első olvasmányának címe *Novo šolsko leto*, ezt követik az egyes évszakokról elnevezett „képek” (*Jesenske ... slike*) és a következő fejezetek: *Iz preteklosti*, *Pripovedke* és *Prazniki*. A nyelvtani rész számos fejezete nyelvi, nyelvtani és helyesírási fogalmak köré van csoportosítva, mint pl. *Stavek*, *Beseda*, *Zlog*; *Samostalnik*, *Pridevniki*; *Lastna in občna imena*. Hasonló felosztást találunk az 5. és 6. osztály számára írt, 318 oldalas tankönyvben (Szép 1961). Az első részben a következő fejezeteket találjuk: *Ljudske in umetne pripovedke*, *Slike iz preteklosti*, *Ljudje in kraji*, *Sprehod v naravi* in *Pazimo na zdravje*, hasonló a második rész felosztása is. Az első fejezetben – ahogy a címből is

Otthon, Budapesten férjével Hadrovics Lászlóval
(Radonjić Gabrijela gyűjteményéből)

kiderül – csak szépirodalmi szemelvényeket találunk, a többiben szépirodalmi és egyéb (elsősorban történelmi, földrajzi, természetrajzi és a társadalmi életéről szóló) szöveg vegyesen fordul elő. Így például a *Ljudje in kraji* című fejezetben többek között találkozunk Anton Aškerc, Simon Gregorčič és Petőfi Sándor műveivel (minden tankönyvben jelen vannak a szlovén és magyar irodalmi szövegek), valamint a Szegedről és a Mátráról szóló írással. A második rész sem sokban különbözik ettől, a fejezet végén pedig a tankönyvben szereplő írókról szóló információ következik. A nyelvi rész alfejezeteinek címe: *Ponovitev* és *Pregibne in nepregibne besedne vrste* és témája elsősorban az alaktan (ige, főnév, melléknév, számnév), valamint a hangtan és a helyesírás egy fejezete: a nagybetűk használata. Az általános iskolák utolsó két osztálya számára írt 300 oldalas tankönyv is hasonlóképpen épül fel (Szép 1964). A fejezetek koncepciója nem sokat változott, inkább csak a címek módosultak kissé (*Ljudske pripovedke in pesmi*, *Zgodovinska in zemljepisna berila*, *Iz življenja rastlin in živali* ...). A nyelvtani rész magában foglalja az eddig nem tárgyalt legfontosabb morfológiai kategóriákat (névmások, határozószók, elöljárók, tárgyias és tárgyatlan igék, igeaspektus, igemód, stb.), a szintaxist és néhány helyesírási szabályt.

Tankönyveiről eddig két említést olvashatunk. Az első Mira Medved, a Maribori Egyetem 2008-ban elhunyt professzora írta 1967-ben (Medved 1967). Recenziójában csak a fent említett, az általános iskolák 7-8. osztálya számára írt tankönyvre szorítkozik. Írását szokatlanul éles felütéssel kezdi: „Sajnos e tankönyvek mind tartalmilag, mind nyelvileg, és módszertanilag is sok kívánnivalót hagynak maguk után” (Medved 1967: 191), majd a végén békülékenyebb hangot üt meg: „A Szlovén olvasókönyv a szerzőnek azt a nyilvánvaló törekvését tükrözi, hogy a szövegek érdekesek, vonzóak és használhatóak legyenek minden tantárgy tanításánál és tanulásánál. Ám ez nem mindig sikerült maradéktalanul.” (Medved 1967: 196) Mi lehetett Mira Medved számára annyira elfogadhatatlan? Elsősorban élesen bírálja az olvasókönyvek módszertani hiányosságait. Véleménye szerint a szövegek kidolgozatlanok, az irodalomelméleti fogalmak meghatározása pontatlan, és hiányzik a kapcsolat a szépirodalmi szövegek és az elméleti magyarázatok között. Mira Medved nagyobb súlyt helyezett volna a szépirodalmi szövegekre, és a meglévőket is érdekesebben, nyelvileg igényesebben építette volna fel. Szerinte ezek hiányosak és unalmasak, és nincs köztük semmiféle átkötés és összefüggés sem. A továbbiakban kifogásolja, hogy a könyvben szereplő írókról és költőkről szóló rövid jegyzetek felszínesek és nyelvileg igénytelenek. A tankönyv nyelvi felépítéséről külön megemlékezik, erre a későbbiekben térek ki.

Mira Medved írásából egyértelműen kiderül, hogy a szerzőnek nem volt tudomása az olvasókönyvek megírásának körülményeiről, elsősorban a rendelkezésre álló rövid időről, amiről az általa az őt alkalmazó intézet vezetőségéhez írt kérvény is tanúskodik, amelyben felmentését kéri a szombati munkavégzés alól, hiszen a tankönyvek megírására teljes munkaidő mellett csak fél éve volt.²⁰ Ezen kívül a Mira Medvedéhez hasonló érvekkel lehetett volna kritizálni nemcsak az addig megjelent, hanem számos, jóval későbbi kiadású szlovén olvasókönyvet is. Csak sajnálhatjuk, hogy a

könyvek megírásánál nem működött közre anyanyelvi lektor, aminek oka az lehetett, hogy abban az időben Magyarországon minden bizonnyal nem volt erre alkalmas személy. Az iskolai tárgyakat leképező, nem irodalmi szövegek jelenlétét pedig a magyarországi szlovénok számára írt tankönyvekben az magyarázza, hogy az ő tantervükben a szlovén csak egy tantárgy volt, amelynek tartalmaznia kellett a többi tantárgy szókészletét is.

Szép Gabriella tankönyveiről a második megjegyzést Zoran Božič szlovén olvasókönyvekről szóló könyvében találjuk. A Nova Gorica-i egyetem tanára Szép Gabriella könyveiről szóló pár soros kommentárjában – Mira Medvedéhez hasonlóan – felveti, hogy az olvasmányokban a kortársi társadalom képe túlságosan idealizált, és sok a nem irodalmi írás, vagyis az ismeretterjesztő szintű földrajzi, történelmi, természet- és társadalomtudományi témájú szöveg. Božič véleménye szerint a szövegelemzés eszköze rendszere híven követi az Anton Bajec akadémikus és társai által összeállított szlovén tankönyveket (Božič 2010: 214–215). Ezt mindenképpen dicséretnek tekinthetjük, ha figyelembe vesszük, hogy az Anton Bajec vezetésével Rudolf Kolarič, Mirko Rupel és Anton Sovre kiváló filológusok közreműködésével írt, a harmincas évek első felében megjelent tankönyvekről, amelyek egészen 1947-ig voltak használatban, mielőtt felváltották őket a minden tekintetben alacsonyabb színvonalú, de ideológiailag megfelelő művek, Božič igen elismerően ír (Božič 2010: 17–18, 114–119).

Azt valószínűleg senki sem vonja kétségbe, hogy Szép Gabriellának mint tankönyvszerzőnek a szocialista társadalom idealizálása kötelessége volt. Íme néhány, olvasókönyvekből kiragadott cím: 3. és 4. osztály: *Lastnosti dobrega pionirja* (21. o.), 5. és 6. osztály: *Pionir pomaga, kjer more* (49. o.), *Zakon moramo spoštovati* (Lenin elvtárs igazságosságáról, 53. o.) és *Pesem o ljudski oblasti* (53. o.), 7. és 8. osztály: *Nova vaška skupnost* (165–166. o.). Különösen érdekes Anton Martin Slomšeknek Menenius Agrippa római konzul nyomán írt *Človeški udje se upro* (87.o.) című példázata a 7. és 8. osztályos tankönyvben: a két világháború között megjelent tankönyvben (Gaspari et al. 1939: 101) közölt Agrippa-Slomšek mesében az

20 A Szép Gabriellától kapott, birtokomban lévő dokumentumok között megtalálható az 1958. november 3-án kelt *Feljegyzés az Intézet Vezetőségének*.

emberi végtagok felláznak a gyomor ellen, amely szerintük kizsákmányolja őket, majd a példabeszéd végén azt olvashatjuk, hogy minden államban szükség van uralkodókra, akik a rend fenntartásáért felelősek. Szép Gabriella könyvében ugyanennek a szövegnek a befejezése hiányzik.

Szép Gabriella tankönyveinek áttekintésével párhuzamosan végignéztam az előző három évtizedben kiadott szlovén általános iskolai olvasókönyveket a célból, hogy megállapíthassam, hogy valamelyik szolgálhatott-e mintául a magyarországi tankönyvekhez, legalábbis ami a szépirodalmi szemelvényeket illeti. Zoran Božič megállapításaiból kiindulva az összehasonlítást Anton Bajec könyveivel kezdtem. A továbbiakban azt a véleményemet szeretném példákkal alátámasztani, hogy bár kimutatható némi hasonlóság Szép Gabriella és Bajec válogatási és elemzési módszere között, ez korántsem olyan mértékű, hogy a szlovén tankönyv teljes egészében mintául szolgálhatott volna a magyar kiadáshoz.

Néhány példa. Ivan Cankar „*O, domovina, ti si kakor zdavje!*” című novelláját megtaláljuk mind Szép Gabriella (1964: 98-101), mind Bajec könyvében (1939b: 125-127). Már az első sorban kitűnik, hogy Szép Gabriella meghagyta a főhős eredeti, Cankar által adott Gjuro nevét (Cankar 1974: 253-256), míg Bajec és munkatársai Jure-re szlovénosították. Szép Gabriella szövege után a szövegértést célzó kérdések következnek; ilyen jellegű kérdések Bajecnél is vannak, de alapvetően mások, a magyar kiadásban ezeket még nyelvi és stilisztikai jegyzetek, a versekre és a szerzőkre vonatkozó információk követik.

Anton Aškerc *Tlaka* című verséről Szép Gabriella magyarázatokat közöl a mű történelmi háttéréről (1964: 139-140), Bajecnél ugyanez a magyarázat tartalmilag különbözik; ezen kívül itt találunk még néhány nyelvi-stilisztikai megjegyzést, és az ironia definícióját (1939c: 182-184).

Aškerc *Brodnik* című versét is másképpen dolgozta fel Szép Gabriella, mint a szlovén kiadás: a magyarországi olvasókönyvben három szó értelmezése, néhány megértést célzó kérdés, valamint a szerzőről szóló információk mellett a vers mint realista ballada interpretációja szerepel (1964: 35-37), míg Bajec verziójában

a szómagyarázatok és elemzés mellett egy feladatot találunk, amely a vers folytatására szólít fel (1939a: 118).

Cvetko Golar *Setev* című versét Szép Gabriella kommentár nélkül közli (1964: 61), Bajecnél a verset a megértést segítő és ellenőrző kérdések követik (1939d: 132).

Oton Župančič *Žebljarska* című versének tartalmát Szép Gabriella részletesen ismerteti (1964: 101-102), míg Bajec ugyanezt a verset jóval igényesebben, ellenőrző kérdések segítségével közelíti meg (1939d: 77-78).

Peter Klepec történetének a magyar kiadásban *Peter Klepec se bojuje s Turki* a címe (1961: 36-38), Bajec könyvében csak *Peter Klepec* (1939a: 16-17). A két szöveg összehasonlításából kiderül, hogy Szép Gabriella elhagyta Isten említését, aminek Bajec szövegében kulcsszerepe van. Más a szövegek feldolgozási és elemzési módja is: Szép Gabriellánál öt kérdést találunk a szövegértés ellenőrzésére és egy feladatot az elméleti fogalmak alkalmazására, Bajecnél ezzel szemben néhány szó magyarázatát és egy javaslatot a szöveg dramatizálására.

További érdekesség, hogy mind Szép, mind Bajec könyvében van egy *Lisica in petelin* című szöveg, de míg Bajecnél versről (1939a: 135), addig Szép Gabriellánál prózáról van szó (1961: 4-5).

A Szép Gabriella számára lehetséges mintául szolgáló művek között átnéztem azokat a tankönyveket is, amelyeket a szlovén gimnáziumok alsóbb osztályaiban használtak 1947-1958 között, vagyis a Szép Gabriella könyvének írását megelőző időkben.

A Marja Boršnik és szerzőtársai által jegyzett tankönyvben Anton Aškerc *Kronanje v Zagrebu* című verse után az egyes szavak és fogalmak magyarázata következik, azok irodalomelméleti elemzése (onomatopeia), valamint a történelmi háttér tisztázása (Boršnik et al. 1950: 68-70), Szép Gabriella könyvében e vers után csak a történelmi események rövid összefoglalását találjuk (1961: 124-127). A történelmi magyarázatok hasonlítanak egymásra (mindkét szöveg hangsúlyozza, hogy Gubec Mátét nem izzó, hanem forró koronával koronázták meg), úgyhogy nem zárhatjuk ki a Boršnik-féle könyv hatását Szép Gabriella munkájára. Egészen különbözik azonban

Aškerc *Brodnik* című versének feldolgozása – Szép Gabriella feldolgozásáról már írtam, Boršniknál pedig csak a tanuló értelmezését irányító kérdéseket és egy irodalomelméleti fogalom, a realista ballada magyarázatát találjuk. (Boršnik et al. 1950: 70).

Vlado Klemenčič két szövege az őseemberek életéről: *Ogenj z neba* és *Starec zaneti ogenj*, amelyeket Szép Gabriella 7-8. osztályos könyvében találunk, (1964: 135-137), megtalálható egy 1953-ban az általános iskolák 3. osztálya számára kiadott szlovén tankönyvben (Rape et al. 1953: 214-216), Szép Gabriella azonban néhány értelmező kérdést csatolt a szöveghez, amelyek a szlovéniai olvasókönyvben nincsenek. Mira Medved említett cikkében az általános iskola 7-8. osztályának írt tankönyvben a fenti két szöveg forrását a *Po tujih celinah* című, népszerű tudományos könyvben jelölte meg (Medved 1967: 193; Planina 1962).

Szép Gabriella könyveinek a korábban Szlovéniában kiadott tankönyvekkel való összehasonlítása után megállapíthatjuk, hogy néhányat közülük felhasználhatott mint szemelvényforrást, és inspirációt meríthetett belőlük a szövegek feldolgozását célzó feladatokhoz, ám e forrásokat igen szabadon kezelte. Egyetlen általam vizsgált, Szlovéniában kiadott tankönyv sem szolgált számára mintául saját könyveihez.

A Szép Gabriella egyik tankönyvében talált információ (1960: 2), miszerint azt az oktatási miniszter útmutatásai alapján állították össze, arra indított, hogy az ő tankönyveit összevegyem a magyarországi kisebbségek számára a szlovénnel rokon nyelveken írt könyvekkel. Teljességgel nyilvánvaló, hogy azok a tankönyvek, amelyeknek (valószínűleg) Szép Gabriella társszerzője volt, azonos koncepció szerint készültek. A szerbhorvát iskolák 3-4. osztályos tankönyvében (szerző nélkül, 1958) az első rész fejezetcímei meg egyeznek a szlovén könyvekével: *Dom i škola*, *Jesen*, *Zima*, *Proljeće*, *Ljeto*. A második rész címei különbözőek. Mindkét tankönyv végén nyelvtani összefoglaló és szószeret található.

A tankönyvek első felének részletes összevetéséből több jelentős különbség is adódik. Mindkettőben (szerző nélkül 1958: 36, Szép 1960: 7) van egy *Naša škola* című olvasmány, de szövegük különbözik. A jó úttörő viselkedéséről is olvashatunk mindkét tan-

könyvben, itt csak a címben van árnyalatnyi eltérés (*Kakav je dobar pionir* – 36, *Lastnosti dobrega pionirja* – 21). A szlovén tankönyvben még egy feladat is van arról, hogy a tanuló tanulja meg és írja le az úttörő viselkedéskódexét (szerző nélkül 1958: 36, Szép 1960: 21). A könyvekben egyezők a magyarból fordított szövegek is (*A csodaszarvas mondája*, *Lehel kürtje*, *Botond* – szerző nélkül 1958: 90–93, Szép 1960: 102–105), amelyeket megtalálunk a kisebbségi iskolák magyar nyelvkönyveiben (Graf – Ijjas²¹ 1960: 150-152, 154-157), csak a fordításban e szövegeket kissé lerövidítették, és a végén a kapcsolódó feladatok mások. A fenti magyar nyelvkönyv megerősíti azt a tézist, hogy a kisebbségi diákoknak írt tankönyvek egységes koncepció szerint készültek: vannak egyező részek (évszakokról elnevezett fejezetek, *Mesék és mondák*), a legtöbb szöveg azonban különbözik. Itt is számos ismeretterjesztő szöveggel találkozunk (pl. *Új vízi erőmű*, *A csepeli gyárváros*, *Influenza*, *Szarmarkőhögés*, *Kanyarójárvány*, *Bárányhimlő* – 80-89), ami a többségi nemzet akkori olvasókönyveiben is előfordult (Faragó – Vincze 1958). A szóban forgó magyar nyelvkönyv és az említett szlovén olvasókönyvek koncepciója egyébként is nagyon hasonlít egymásra, amiről az egyes fejezetcímek is tanúskodnak: *Népköltészet*, *A dolgozók élete régen és most*, *Képek hazánk múltjából*, *A természet világából*, *Testünk ápolása*, *Hazai tájakon*. Szép Gabriella könyvei közül az 5. és a 6. osztályos tankönyvekben lévő egyes fejezetcímek hasonlósága a legszembetűnőbb: *Ljudsko pesništvo*, *Slike iz preteklosti*, *Sprehod v naravi*, *Iz življenja rastlin*, *Telesna nega*.

A szlovén és a szerbhorvát tankönyvek nyelvi része is koncepciójában hasonló. Mindkettőben először a mondat definícióját találjuk, majd a mondatfajtákat, ezt követi a szó, a szótag, a hangok, a hang és betű viszonya, az alaktan és mondattan alapjai.

A harmadik és negyedik osztályos szlovén és szerbhorvát tankönyvek közötti kapcsolathoz hasonló összefüggést találunk a felsőbb osztályok számára írt tan-

21 Vujity Istvánné szíves közlése szerint Ijjas Istvánné, e tankönyv szerzője azonos Ijjas Margittal, a szerbhorvát tankönyvek társszerzőjével, aki a budapesti szerbhorvát általános iskola igazgatója is volt.

könyvekben is. Ezekben is egymás után következnek a szépirodalmi és ismeretterjesztő szövegek, a szerzőkről szóló jegyzetek, a nyelvtani rész és a szószered.

Az ötödik és hatodik osztályos szerbhorvát olvasókönyv fejezeteit nem címekkel, hanem római számokkal jelölték, de a szlovén tankönyvhöz hasonló tartalmi felosztás nyilvánvaló. A szövegek különbözőek, kivételt képez a Móra Ferenc által szerkesztett két szöveg a vérszerződésről (Szép 1961: 22-24, szerző nélkül 1959: 34-35) és Árpádról (Szép 1961: 24-25, szerző nélkül 1959: 35-36), amelyek gyakorlatilag azonosak, és a szövegeket feldolgozó kérdések is nagyon hasonlóak. Érdekes, hogy a szerbhorvát olvasókönyvben megtalálhatjuk Otona Župančič szlovén költő verseit is (*Sneguljica, Mak, Breza i hrast* in *Pjesma Prvog maja* – szerző nélkül 1959: 6, 105, 110, 116).

A tárgyalt tankönyvek nyelvi részének koncepciója is azonos. Mindkettő ismétléssel indít, majd a szavakat ragozható és nem ragozható szófajokra osztja, ezután következik az ige és a főnév nemek és ragozási esetek szerint. A szlovén tankönyvben ezután a más-salhangzók zöngéességéről és az *e* és *o* betűvel jelölt hangok kiejtéséről szóló fejezetet olvashatjuk, a szerbhorvátban ugyanezt a *č* és *ć* betűvel jelölt hangokról, majd mindkét tankönyv az elválasztás szabályait és a tőszámnevek helyesírását tárgyalja. Ugyanígy azonos mindkettőben az ezt követő fejezet, amely a főnévragozást, az esetek részletes áttekintését, a melléknévragozást, a főnév és melléknév egyeztetését és a számnévragozást foglalja magában. Mindkét tankönyv a kis- és nagybetűk használatának szabályaival végződik.

Az általános iskola utolsó két osztálya számára ismét csak egy szlovén tankönyv készült, míg horvátból kettő, egy a hetedik és egy a nyolcadik osztálynak. A két koncepció között még egy, jelentéktlenebb különbséget találunk: a szlovén tankönyvben és a horvát nyolcadik osztályosban az írókról és költőkről szóló jegyzetek közvetlenül az egyes szövegek után következnek, míg a horvát hetedik osztályos tankönyvben – mint az alsóbb osztályokéban – ugyanez a szövegszemelvények után, a nyelvi rész előtt található.

A hetedik és nyolcadik osztályos szlovén tankönyv (Szép 1964) első része ugyanazokat a fejezeteket tartalmazza, mint a hetedik osztályos szerbhorvát

tankönyv (Szép et al. 1958), s amelyek koncepciója megegyezik a 3-4. és 5-6. osztályos tankönyvekével, a szövegek viszont, néhány kivételtől eltekintve, mások. Kivételként említhetjük a trágyázásról (1964: 75, 1958: 94-95), a talajtípusokról (1964: 73-74, 1958: 93), az emberi csontrendszerről (1964: 85, 1958: 107), a csonttörés esetén alkalmazandó elsősegélyről (1964: 85-86, 1958: 107-108) és az ember izomzatáról szóló (1964: 86, 1958: 108) szövegeket, amelyek ugyanazon szövegek szerkesztett változatai. Ugyanez érvényes a már említett *Človeški udje se upro* című példázatra (1964: 87), amelynek szerbhorvát változatát a szlovéntól eltérő, *Kako su se posvađali dijelovi čovječeg tijela* (1958: 109) címen olvashatjuk.

Hasonló koncepciót fedezhetünk fel a magyarországi szlovákok számára írt tankönyvben is, ami megerősíti azt a feltételezést, hogy egységes koncepció létezett a magyarországi kisebbségek számára írt tankönyvek terén, és nem egyedi esettel állunk szemben, azaz nem Ijjas Istvánné, az említett szerbhorvát tankönyvek és a nemzetiségi iskolák magyar tankönyve társszerzőjének saját koncepciójáról van szó, amit Szép Gabriella is átvett volna. A hetedik osztályos szlovák nyelv és irodalom tankönyv (Jánossyová Királyová et al. 1960) ugyanúgy tartalmaz szépirodalmi és más szövegeket, a fejezetcímek is hasonlóak; leginkább az egészségről szóló fejezetek egyeznek meg: *Človek in njegovo zdravje* (Szép 1964: 85-89) és *L'udske telo a starostlivost' o zdravie* (Jánossyová Királyová et al. 1960: 103-106), különösen pedig a *Srce in krvni obtoki, Dihanje, Živčevje* (179-180) c. szlovén és a *Krv, Srdce, Ústroje dýchacie, Nervstvo* (103-106) c. szlovák szövegek.

A 7-8. osztályos szlovén olvasókönyv második fele és a nyolcadik osztályos szerbhorvát olvasókönyv szövegei lényegében azonos témájú fejezetekre oszlanak, amelyeknek csak néhol más a sorrendje és a címe. A legtöbb szöveg azonban különbözik egymástól, ami azokra az olvasmányokra is vonatkozik, amelyekről a címük alapján azt gondolnánk, hogy megegyeznek, mint például a Lánchídról (Szép 1964: 146-148, Szép 1959: 66-67) és Nikola Tesláról (Szép 1964: 153-154, Szép 1959: 73-74) szóló szövegpárok. Nagyon hasonlóak, ám mégsem azonosak az emberi szervezetről (a szívről, és vérkeringésről, az idegrendszerről, emésztő-

és légzőszerveinkről) szóló fejezetek: *Pouke o zdravlju* (Szép 1959: 109-117) és *Pouki o zdravju* (Szép 1964: 179-183). Külön érdekesség, hogy a szerbhorvát tankönyvben Ivan Cankar szlovén író műveiből találunk fordított szemelvényeket: *Povratok u domovinu* („O, domovina, ti si kakor zdravje!”) és *Zatajio majku* (*Mater je zatajil*; Szép 1959: 18-22), továbbá a szintén szlovén Prežihov Voranc művéből szerkesztett szöveget *Hladna zemlja, topla srca* (Szép 1959: 123-124) címmel.

A fenti két tankönyv nyelvi részének koncepciója is igen hasonló. A szerbhorvát általános iskola hetedik osztályos tankönyve bemutatja az előjárókat, névmásokat, igeaspektusokat, igealakokat és határozószókat. Mindezt megtaláljuk a szlovén tanulóknak szánt tankönyvben is, csak kissé más sorrendben. Ezt követi a mondat, a könyv végén pedig a szerző néhány oldalon a helyesírással (az írásjelek használatával), az egyenes és függő beszéddel foglalkozik. Ugyanezt találjuk a nyolcadik osztályos szerbhorvát tankönyv nyelvi részében is.

A szlovén tankönyvek nyelvi részének koncepciójáról megállapítható, hogy lényegében megegyezik a szerbhorvát nyelvkönyvekével. Tekintve, hogy a szerbhorvát nyelvkönyvek időben előbb jelentek meg, mint a szlovén tankönyvek, feltételezhető, hogy ezek nyelvi része, amelyek szerzője (az utolsó két osztályé bizonyosan, a 3-6. osztályosé valószínűleg) Póth István, mintául szolgálhatott Szép Gabriella számára.

A továbbiakban szeretném összehasonlítani Szép Gabriella tankönyveinek nyelvi fejezeteit a Szlovéniában akkoriban aktuális, a köznyelv által „négy szerző nyelvtanára”-nak nevezett grammatikával (Breznik et al. 1956). Szerzői Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel és Jakob Šolar, ez utóbbi neve politikai okokból sehol sincs feltüntetve. Szép Gabriella tankönyvei nagyrészt ennek a nyelvtannak az alapvetéseit követik, eltérések esetén pedig Anton Breznik nyelvtanát hívtam segítségül, amely a vizsgált tankönyvek megjelenése előtt még néhány évig (pontosan 1956-ig) használatban volt.

A harmadik és negyedik osztályos szlovén tankönyvben a Szép Gabriella által felsorolt mondatfajták: kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító és óhajtó (Szép 1960: 133-137). Négyet közülük megtalálunk

a négy szerző művében (Bajec et al. 1956: 296), a felkiáltó mondat azonban sem itt, sem a Breznik-féle nyelvtan egyetlen kiadásában sem szerepel.²² A szlovén tankönyv definíciója szerint a felkiáltó mondat „örömet, fájdalmat vagy meglepetést” fejezünk ki (Szép 1960: 135), ami nagyon hasonlít a szerbhorvát tankönyv felkiáltó mondat-definíciójához, s ami minden bizonnyal mintául szolgált a szlovén tankönyvhöz: „Radost, iznenadenje i bol izražavamo uzvičnim rečenicama” (szerző nélkül 1958: 118). A szlovén tankönyvben Szép Gabriella öt magánhangzót sorol fel, ami ellentétben áll a szlovén nyelvtan megállapításával, amely nyolcat említ (Bajec et al. 1956: 17-20), ám kiderül, hogy mindennek csak didaktikai oka van, hiszen a következő tankönyvben már mind a nyolcat felsorolja (Szép 1961: 199-201). Ugyanígy a szóban forgó szlovén tankönyvben a „l” és a „v” betűvel jelzett hangok bilabiális „u”-ként ejtett kiejtéséről annyit mond, hogy „az „u”-hoz hasonló” (Szép 1960: 184-185), a következő tankönyvben pedig már a szakmai terminológiának megfelelően mutatta be e hangokat (Szép 1961: 169-170).

Az 5-6. osztályos szlovén tankönyvben meglepetést okozott, hogy a „spreminjanje” (változtatás) szót használta „flexió” értelmében a főnevek és igék ragozásánál (Szép 1961: 173, 177, 187, 188). Az általánosan használt szlovén terminus a „pregibanje”, amelyet a szinonim „fleksija” mellett megtalálunk a négy szerző könyvében (Bajec et al. 1956: 82) valamint Anton Brezniknél is – ez utóbbi még szinonimaként az „oblikovanje” szót is említi (Breznik 1924: 70). A fenti szokatlan terminus használata annál is meglepőbb, mert az egyes szófajok a szlovén nyelvtani hagyományoknak megfelelően itt is „pregibne” (ragozható) és „nepregibne” (nem ragozható) kategóriákra vannak osztva (Szép 1961: 172).

Az általános iskola utolsó két osztálya számára írt tankönyvek kapcsán hasonló meglepetésben volt részem, mint Mira Medvednek, aki az említett cikkben a 7-8. osztályos tankönyv nyelvi részéről is írt (Medved

22 Breznik nyelvtanának a következő, évekkel jelzett kiadásait ellenőriztem: 1916, 1921, 1924, 1928, 1934 és 1940. Ez utóbbi társszerzői voltak még: Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel, Anton Sovre valamint Jakob Šolar.

1967: 195-196). A továbbiakban Medved kifogásai közül a leglényegesebbekre fogok koncentrálni. A *Ponovitev* (Ismétlés) című kezdő fejezetben csak a minőséget jelölő és birtokos melléknévek szerepelnek, a fajtát jelölő kategória hiányzik (Szép 1964: 186). Itt Szép Gabriella a 3-4. osztályos tankönyvből indult ki, amelyben szintén csak ezt a két melléknév-fajtát jelölte meg (Szép 1960: 158-162). Medved cikkében ezután szóvá teszi, hogy Szép Gabriella könyvében az áll, hogy a személyes névmások kettes számú alakjaihoz a *dva* számnevet kell hozzáadnunk, pl. *naju dva, naju dvema...* a *naju, nama...* helyett (Medved 1967: 195). Ebben az esetben az irodalmi nyelvben nem, csak a beszélt nyelvben használatos pongyola formákkal állunk szemben. A szerző ezt a formát adta meg a személyes névmások kettes számának táblázatában, első és második személyben minden esetben, az alanyeset kivételével, ugyanakkor az első személyben helyesen jelölte meg még az eszközhatározó eset alakját is (Szép 1964: 188). Emellett Mira Medved a személyes névmások bemutatásával kapcsolatban megjegyzi, hogy Szép Gabriella a személyes névmások előjárószóval összevont alakjának tárgyalásánál (pl. *pome, pote* 'értem, érted') nem említi, hogy csak az egytagú előjárószók kapcsolódhatnak össze a névmásokkal (Szép 1964: 188), valamint nem említi a birtokos névmások többes számú alakjait sem (Medved 1967: 195), ami kétségtelenül így van, ám az is igaz, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy e névmások úgy ragozódnak, mint a melléknévek (Szép 1964: 190), s ebből arra következtethetünk, hogy van kettes és többes számuk is. Mira Medved arról nem tesz említést, hogy Szép Gabriella a szlovén nyelvtannal nem egyezően (Bajec et al 1956: 137) az egy tulajdonost jelölő alakokat egyes számnak, a két tulajdonost jelölőket kettes számnak, a kettőnél több tulajdonost jelölőket pedig többes számnak tekintette. Szép Gabriella könyvében a befejezett igéket úgy határozza meg, amelyek „pillanatnyi, egyszeri cselekvést jelölnek” (Szép 1964: 203), Mira Medved pedig megjegyzi, hogy ezen kívül a cselekvés kezdetét vagy végét is jelölik (Medved 1967: 196). Mira Medved azzal a tanáccsal zárja cikkét, hogy hasznos volna, ha a könyv szerzője tankönyvei írásakor együttműködne

szlovéniai munkatársakkal, elsősorban a szlovéniai Zavod za šolstvo munkatársaival (Medved 1967: 196). Az ötlet mindenképpen jó, ám meggyőződésem, hogy a könyvek keletkezésének idején meglehetősen valószínűtlen volt.

Nagyon valószínű, hogy Mira Medved nem ismerte elég jól az akkori rábavidéki viszonyokat, amit az is bizonyít, hogy nem hívta fel a figyelmet a vizsgált tankönyvek azon alapvető problémájára, hogy túlságosan nehezek voltak azoknak a tanulónak, akiknek szánták őket. Az akkori idők ismeretében szinte biztosra vehetjük, hogy Szép Gabriellának nem tették lehetővé, hogy tájékozódjon a Rábavidéken, és szakmai konzultációt folytasson az ottani tanárokkal. Akkoriban a rábavidéki szlovén gyerekek anyanyelve az otthon beszélt nyelvjárás volt, amely erősen különbözik a szlovén irodalmi nyelvtől. Az anyaországgal való kapcsolattartásról azokban az időkben gyakorlatilag nem lehetett szó.

Szép Gabriella tankönyveinek említett hiányosságai elsősorban a tankönyvek megírásához szabott szűk határidők számlájára írhatók, valamint tudjuk, hogy a szlovén nem volt Szép Gabriella anyanyelve, és megfelelő szlovenisztikai végzettsége sem volt. Ha mindezt figyelembe vesszük, elmondhatjuk, hogy szerzőjükben megvolt a tudományos életpályához elengedhetetlen tehetség és kitartás. Hogy mégsem bontakozhatott ki kellőképpen, abban minden bizonnyal szerepet játszottak a huszadik század viharai, és talán saját ambícióinak hiánya is. Így pedig mindvégig támaszul szolgált férjének tudományos céljai megvalósításához.

Bibliográfia

- BAJEC, Anton et al. 1939a. *Slovenska čitanka in slovnica za prvi razred srednjih in sorodnih šol*. Ljubljana. Banovinska zaloga šolskih knjig in učil.
- BAJEC, Anton et al. 1939b. *Slovenska čitanka in slovnica za drugi razred srednjih in sorodnih šol*. Ljubljana. Banovinska zaloga šolskih knjig in učil.
- BAJEC, Anton et al. 1939c. *Slovenska čitanka in slovnica za tretji razred srednjih in sorodnih šol*. Ljubljana. Banovinska zaloga šolskih knjig in učil.

- BAJEC, Anton et al. 1939d. *Slovenska čitanka in slovnica za četrty razred srednjih in sorodnih šol*. Ljubljana. Banovinska zaloga šolskih knjig in učil.
- BAJEC, Anton et al. 1956. *Slovenska slovnica*. Ljubljana. DZS.
- BALKOVEC DEBEVEC, Marjetka 2008. *V Črnomlju so bili od nekdaj veseli Črnomelj v kulturnem in družabnem utripu od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne*. Črnomelj. Občina.
- BORŠNIK, Marja et al. 1950. *Slovensko berilo II*, Ljubljana. DZS.
- BOŽIČ, Zoran 2010. *Slovenska literatura v šoli in Prešeren*. Ljubljana. Tangram.
- BREZNIK, Anton 1924. *Slovenska slovnica za srednje šole*. Tretja izdaja. Prevalje. Zaloga tiskarne Družbe sv. Mohorja.
- CANKAR, Ivan 1974. *Zbrano delo. Sedemnajsta knjiga*. Ljubljana. DZS.
- DERMASTIA, Alenka – VOGLAR, Dušan 1993. *Enciklopedija Slovenije. 7. zvezek*. Ljubljana. Mladinska knjiga: Ljubljana 1993, str. 244
- FARAGÓ László – VINCZE Sándor 1958. *Olvasókönyv az általános iskolák IV. osztálya számára*. Budapest. Tankönyvkiadó (3. kiadás).
- GASPARI, Anton et al. 1939: *Naši vodniki. Slovenska slovstvena čitanka za tretji razred meščanskih šol*. Ljubljana. Banovinska zaloga šolskih knjig in učil.
- GRAF Rezső – Dr. IJJAS Istvánné 1960. *Magyar olvasókönyv. A nemzetiségi általános iskolák III. osztálya számára*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- JÁNOSSYOVÁ KIRÁLYOVÁ, Eva et al. 1960. *Slovenská čitanka a gramatika pre VII. triedu všeobecných škôl. Szlovák olvasókönyv és nyelvtan az általános iskolák VII. osztálya számára*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- KISS Lajos 1999. *Hadrovics László*. Budapest. Akadémiai Kiadó.
- KOVÁCS Attila: Internacija prekmurskih Madžarov v taborišča Hrastovec in Kidričevo leta 1945. *Pomurska obzorja*, 3. letnik (2016), 3. 19-21.
- KULČAR, Silvija et al. (szerk.) 1998. *Miért? Zakaj?* Lendava. Zavod za kulturo madžarske narodnosti. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Lendavski zvezki/Lendvai füzetek 16.
- MAUČEC, Matija 1980. Občina Lendava. In: *Krajevni leksikon Slovenije. IV. knjiga*. Ljubljana. DZS.
- MEDVED, Mira 1967. Čitanke in slovnice za porabske Slovence. In: *Jezik in slovstvo XII/6* (szept. 1967). 191-196.
- MIKOLA, Milko (szerk.) 2007. *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji. Koncentracijska taborišča Strnišče, Hrastovec, Brestrnica in Filovci*. Ljubljana. Ministrstvo za pravosodje republike Slovenije.
- PLANINA, France (szerk.) 1962: *Po tujih celinah*. Ljubljana. Mladinska knjiga.
- RAPE, Vlado et al. 1953. *Tretja čitanka*. Ljubljana. DZS.
- SIMONIČ, Ivan 1971. Občina Črnomelj. In: *Krajevni leksikon Slovenije. II. knjiga*. Ljubljana. DZS.
- SZÉP Gabriella 1951. *Naša slovenska knjiga. Za III-VIII. razred obćih šol*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- SZÉP Gabriella 1952. *Kratek pregled slovenskega slovstva*. Budapest 1952. (Géppel sokszorosított jegyzet a Nemzetiségi Szakértségi Tanfolyam szlovénajkú hallgatói részére.)
- SZÉP Gabriella 1953. *Slovenska slovnica*. Budapest. (Géppel sokszorosított jegyzet a Pedagógiai Főiskola szlovén szakos hallgatói részére.)
- SZÉP Gabriella 1960. *Slovenska čitanka in jezikovna vadnica za III-IV. razred splošnih šol. Szlovén olvasókönyv és nyelvtan az általános iskolák III-IV. osztálya számára*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- SZÉP Gabriella 1961. *Slovenska čitanka in slovnica za V-VI. razred splošnih šol. Szlovén olvasókönyv és nyelvtan az általános iskolák V-VI. osztálya számára*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- SZÉP Gabriella 1964. *Slovenska čitanka in slovnica za VII-VIII. razred splošnih šol. Szlovén olvasókönyv és nyelvtan az általános iskolák VII-VIII. osztálya számára*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- SZÉP Gabriella et al. 1955. *Čitanka za 6. razred općih škola. 2. prerađeno izdanje*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- SZÉP Gabriella et al. 1956. *Čitanka za 1. razred srednjih škola*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- SZÉP Gabriella et al. 1958. *Učimo naš jezik. Udžbenik za VII. razred općih škola. Horvát nyelvkönyv. Az általános iskolák VII. osztálya számára*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- SZÉP Gabriella et al. 1959. *Učimo naš jezik. Udžbenik za 8. razred općih škola. Horvát nyelvkönyv. Az általános iskolák 8. osztálya számára*. Budapest. Tankönyvkiadó. 1959.
- SZERZŐ NÉLKÜL 1958. *Učimo naš jezik. Udžbenik za 3-4. razred općih škola. Horvát nyelvkönyv. Az általános iskolák 3-4. osztálya számára*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- SZERZŐ NÉLKÜL 1959. *Učimo naš jezik. Udžbenik za 5-6. razred općih škola. Horvát nyelvkönyv. Az általános iskolák 5-6. osztálya számára*. Készült az 1950. évi második kiadás alapján. Budapest. Tankönyvkiadó.
- TÖRNÁR Ede 1942. *A muraszombati m. kir. állami gimnázium első évkönyve az 1941-42. iskolai évről*. Szombathely. Martineum Könyvnyomda Rt.
- TÖRNÁR Ede 1943. *A muraszombati m. kir. állami gimnázium első évkönyve az 1942-43. iskolai évről*. Szombathely. Martineum Könyvnyomda Rt.
- TÖRNÁR Ede 1944. *A muraszombati m. kir. állami gimnázium első évkönyve az 1943-44. iskolai évről*. Szombathely. Martineum Könyvnyomda Rt.

► Janez BALAŽIC

K razstavi grafik Joana Mirója (1893–1983)

»Sem pesimist. Venomer mislim, da bo nekaj šlo narobe. Če je že kaj humornega v mojih slikah, to zagotovo ni nekaj, k čemur bi zavestno težil. Morda pa duhovitost potrebujem, da izrazim tragično plat svojega značaja.«¹

Joan Miró se je rodil v Barceloni 20. aprila 1893 materi Dolores Ferrà i Oromí, ki izvirala iz Palme da Mallorce, in očetu Miquelu Miróju i Adzaries, sicer zlatarju in urarju, doma iz bližine Tarragone v Kataloniji. Rano mladost je Joan preživel v Barceloni. S sedmimi leti je začel obiskovati zasebno šolo v Calle del Regomir, v tem obdobju pa je obiskoval tudi prve ure risanja. Po očetovi volji, a proti svoji, je od leta 1907 obiskoval trgovsko šolo. Sočasno je hodil tudi na umetniško akademijo La Escuela de la Lonja, kjer sta bila njegova učitelja romantični krajinar Modesto Urgell Inglada in profesor uporabnih umetnosti José Pasco Merisa. Leta 1911 je v spletu nesrečnih okoliščin za posledicami živčnega zloma močno zbolel, zato se je s starši preselil na podeželsko posest v Montroig pri Tarragoni. Ko si je mladi Joan opomogel, se je dokončno zapisal umetnosti.

Od 1912 do 1915 je v Barceloni študiral na avangardistični Escola d'Art de Francisco Galí, od oktobra 1913 do 1918 pa sočasno še risanje na Cercle Artístic des Sant Lluc. Svojo prvo samostojno razstavo

je imel med 16. februarjem in 3. marcem 1918 v barcelonski galeriji Dalmau. Dela iz tega obdobja izhajajo iz Cézannovega koncepta slikovne analize, Matissovih čistih barvnih ploskev in arabeske dekorativnosti, seveda pa tudi ustreznega likovnega prevajanja kubističnih likovnih obrazcev Georges Braqua, Pabla Picassa in Sonie Delaunay.

Mirójevo raziskovalno naravo je v tem obdobju zagotovo zaznamovalo sodobno francosko slikarstvo, sploh potem, ko je leta 1920 prvič obiskal Pariz. Zagotovo sooblikuje umetniški značaj slikarja naklonjenost do avantgardnih tokov, ki ga potrjuje njegov razmeroma zgodnji stik z dadaizmom. Že leta 1917 je v Barceloni ob izidu prve dadaistične revije »391«, spoznal pomembnega protagonista pariškega in pozneje tudi newyorškega dadaizma, Francis Picabia. Rekli bi lahko, da je v tem duhovnem ozračju in v zavzetem snovanju zlagoma zorela njegova umetniška govorica, ki jo reprezentirajo krajinske podobe, nastale med letoma 1918 in 1922.² V duhu magičnega realizma in

1 »Delam kot vrtnar«, pismo Yvonu Taillandierju 15. februarja 1959, v: *Joan Miró. Selected Writings and Interviews* (ed. Margit Rovell), London (Thames & Hudson) 1987, str. 247.

2 Walter Erben (Hajo Düchting), *Joan Miró 1893–1983. Mensch und Werk* (ed. Ingo F. Walther), Köln (Benedikt Taschen Verlag) 1988, str. 20–29.

Joan Miró: *Mur de la Lune*, 1957/58, barvna litografija, WVZ Maeght 1711, 35 x 82 cm

pod zaznavnim vplivom 'carinika' Rousseauja upodablja svet podeželskega miljeja domačega Montroiga. Poleg topografsko razpoznavnega videza vaških hiš in domačij³ ter figurativnih sekvenc izstopajo minuciozno upodobljene nadrobnosti flore in favne. Forme zaznamuje visoka stopnja stilizacije, prignana do arabeske pojavnosti, ki je ubrana z edinstvenim, jarkim katalonskim koloritom. Že ta zgodnja Mirójeva dela in njegova umetnost nasploh vsebujejo vse, kar je značilno in zanj obče označevalno in kar po navidezno preprostem znakovnem sistemu razodeva duhovno bit tega sveta.

V tem kontekstu je pomembno izpostaviti značaj, lahko bi rekli kar kanonskih del, ki jih je Miró naslikal v letih 1923 in 1924 in jih denimo odlično reprezentirata sliki *Zorana zemlja*⁴ in *Katalonski pejzaž (Lovec)*.⁵ Kažeta namreč na novo izoblikovan slikovni jezik, katerega likovne prvine temeljijo, kot sijajno zapaža Hajo Düchting,⁶ na minucioznem opazovanju

narave in prevajanju magičnih predmetnih lastnosti v poetični sistem svojskih znamenj in barv. To je svet rudimentarnih znakov, ujetih v različnih prostorskih planih v geometrijske like, kroge, trikotnike, stožce itd. ter v drobne, močno abstrahirane okrajšave predmetnega sveta. Pri tem seveda gre tudi za bravurozno rabo temeljnih likovnih prvin, od pik, različnih ravnih, tankih, okrepljenih, vegetabilnih linij in pisanih besed do geometričnih likov, ki sestavljajo ikonografsko pričevalen znakovni svet. Ta nikakor ni enoznačen, nasprotno, je večplasten in mnogopomenski, čutno evokativen in prikrito seksualno asociativen. Je točno na robu med stvarnim in nadrealnim, med spoznavno zavestnim in fantazmagorično pojavnostjo nezavednega. Mirójevi kripto simboli, likovno izpeljani s stilizacijo in uglašeni na fantazmagorično predstavnost antropomorfne, zoomorfne, vegetabilne, prevedeni torej v obilje znakovnih označevalcev, izgledajo čudežno preprosto. Navkljub številnim interpretacijam, ki v smislu kreativne paradigme razpoznavajo Mirójev proces umetniškega snovanja v psihološkem avtomatizmu, ki njegov opus tako prepoznavno umeščajo znotraj surrealistično psiholoških recepcij, pa je morebiti koristno spomniti na umetnikova zgodnejša izhodišča. Miró je namreč še pred letom 1919 raziskoval likovne razsežnosti znotraj naturalističnih označevalcev in na poti v stilizacijo iskal vzgibe lastne ekspresije v vzhodnjaški umetnosti. »Iz arabeske je nastala kaligrafija. V njej je veliko

3 Zagotovo je iz tega obdobja najbolj slavna oljna slika *Kmetija*, 1921–1922, ki jo kupil umetnikov prijatelj, pisatelj Ernest Hemingway. Njegova četrta žena Mary jo je podarila National Gallery of Art v Washingtonu.

4 *Zorana zemlja/Terre labourée*, 1923–1924, olje na platnu, 66 × 94 cm, Solomon R. Guggenheim Museum, New York.

5 *Katalonski pejzaž (Lovec)/Paysage catalan (Le chasseur)*, 1923–1924, olje na platnu, 64,8 × 100,3 cm, Museum of Modern Art, New York.

6 Erben (&Düchting) 1988, str. 32–33.

prvinskih sledi, tako da je pravzaprav v načinu mojega slikanja mogoče videti nekaj religioznega.⁷ Iz povedanega si lahko razlagamo, da je Miró do edinstvenih formalno likovnih postulatov prišel po poti abstrahiranja in stilizacije naravnega in da torej to predstavlja temelje njegovih avtorsko izvirnih likovnih formulacij in zanj tako razpoznavnega izraza. Mirójeva zmožnost likovne invencije pa je zatorej karseda blizu tudi tisti predstavnosti, ki se kaže v edinstvenem duhovnem, pravzaprav religioznem izkustvu. Oboje, likovno in religiozno, vizualno in duhovno, je pozneje samo še docela domislil v skladu s surrealizmom prikladno recepcijo psihološkega avtomatizma.

Likovni kanon pri Miróju torej temelji na psihološkem avtomatizmu, kar pomeni, da je proces nastajanja umetniškega dela impliciral v specifično gradnjo podobe kot posledice naključnega operiranja roke na izbrani površini. Končni produkt in zunanja pojavnost Mirójevih umetniških del je rezultat najpristnejše refleksije, evocirane iz svetov nezavednega. Seveda pa so polja navdiha, ki so v pomenu psihoavtomatskih recepcij posebej zavezujoča, izjemno širokega vplivnega spektra, od bogatega ljudskega izročila, meditacij, sanjskih vizij, halucinatornih stanj, skrivnostnih, mističnih izkustev in prikritih erotičnih fantazem do magije in okultnih praks.

Ključno obdobje v Mirójevem življenju in delu so torej dvajseta leta. Razen v domačem Montroigu se je vse pogosteje zadrževal v Parizu. Od vsega začetka je prijateljeval z rojakom Pablom Picassom, po znanstvih z dadaisti, Francisom Picabio, Pierrom Reverdyjem, Tristanom Tzaro, pa se je naposled usodno zblížal s krogom surrealistov, Andréjem Bretonom, Paulom Éluardom, Andréjem Massonom, Louisom Aragonom

in seveda tudi z drugimi. Navkljub ustvarjalni, filozofski in svetovnonazorski bližini pa Miró ni nikdar hotel postati član surrealistične skupine. Pravzaprav ga je v bližino dadaizma in iz tega avantgardnega gibanja zraslega surrealizma prej kot kaj drugega vlekel raziskovalni nemir, intelektualna širina in neizmerna vera v moč poetičnega v umetnosti.

Miró je v drugi polovici dvajsetih let predstavniki likovni in pomenski svet domislil v serijah t. i. 'poetičnih' podob in vanje rokopisno naslikal besedila pesmi. Pojavnost svojih slik je v času okrog leta 1930 in po njem likovno

Joan Miró: *Céramiques (La fête, grande composition)*, 1974, barvna litografija, WVZ Cramer 928, 45 x 67 cm

vse bolj abstrahiriral. S kolažno recepcijo in eksperimentiranjem z likovnimi sredstvi, kot se je sam izrazil, se je namenil 'umoriti slikarstvo'⁸ in se tako močno približal antiestetskimi in antislikarskim idiomom. Izhod iz tega na nek način predstavlja vrsta slik, ki jih je zasnoval po letu 1932 in na katerih abstraktno čiste barvne ploskve znotraj slikovnega polja vzpostavlja kot izraz trenutne konkretne duhovne stvarnosti. O tem, da je ta stvarnost enkratna in neponovljiva, pomenljivo priča Mirójeva izjava: »Ko stojim pred platnom nikoli ne vem, kaj bom naredil; zato nad tem, kar nastane, ne more biti nihče

7 Rowel (ed.) 1987, str. 263.

8 Erben (&Düchting) 1988, str. 60.

Joan Miró: *Céramiques (La fête, grande composition)*, 1974,
barvna litografija, WVZ Cramer 928, 45 x 67 cm

bolj presenečen kot jaz.⁹ Na prehodu v drugo polovico tridesetih let zavzemajo naslednjo razvojno stopnjo v njegovem opusu t. i. 'divje slike'. Kolorit v njih je pridružen, temnejši in prinaša slutljivo apokaliptično vzdušje. Te so navsezadnje nastajale v času, ko je v Španiji divjala državljanska vojna. Od njenega začetka pa do leta 1940 se Miró ni vračal v Španijo in v domači katalonski Montroig. Mirójevo držo in angažma na republikanski strani poleg žal uničenega murala *Katalonski kosec*, ki je ob Picassovi *Guernici* reprezentiral španski paviljon na pariški Svetovni razstavi leta 1937, morebiti še najbolj ponazarja izjemen plakat *Pomagaj Španiji (Aidez l'Espagne)*. Tudi ta je nastal isto leto v grafični tehniki sitotiska. Zgovorni, imperativni plakat pa poleg družbeno angažirane, politične teže seveda prinaša likovne prvine, ki se kot take kažejo v kontrastu med modrim ozadjem in ekspresivno stiliziranimi elementi figure z dvignjeno pestjo v rumeni, rdeči, beli in črni barvi. Likovni značaj plakata je zelo indikativen, saj nakazuje kontrastno barvitost povojnega Mirójevega grafičnega opusa, ki je seveda osrednja tema lendavske razstave.

Razstava grafičnih del Joana Mirója je nastala v že utečenem sodelovanju lendavske galerije z Kunstgalerie Bötttingerhaus oz. bamberskim zbirateljem in mecenom, gospodom Richardom H. Mayerjem. Lendavski

kustosi so tako lahko za razstavo izbirali le grafike iz razpoložljivega fonda Mayerjeve zbirke. Za razstavo Mirójevih grafik v Lendavi zato do neke mere drži, da prinaša le delni uvid v njegovo grafično snovanje, ki datira že v čas po tistem, ko je na XXVII. beneškem bienalu leta 1954 zanj dobil *grand prix*, veliko nagrado. Resnici na ljubo pa je potrebno dodati, da gre za slikovit izbor, ki pač zmore zadovoljiti slehernega vedoželjnega ljubitelja likovne umetnosti, še posebej Joana

Mirója. Razstava v Lendavi namreč prinaša na ogled pravcati spekter Mirójevih barvnih litografij (barvnih kamnotiskov), ki so nastajale od srede petdesetih let pa do umetnikove smrti leta 1983. Zvečine torej gre za Mirójeva pozna dela iz grafičnega opusa, a se temu navkljub zdi potrebno izpostaviti nekatere bistvene označevalce njegovega razvoja. Umetnik se je namreč grafični produkcijo intenzivneje posvetil šele v zrelih letih, pravzaprav okrog leta 1933, ko je nastala podoba *Dafne in Kloe* v tehniki suhe igle in akvatinte. Če je mogoče v njej opaziti analogije s Picassom, pa nekaj let poznejši jedkanici *Orjakinja* in *Ženska in vulkan* (1938)¹⁰ izzvenevata povsem v skladu z Mirójevo, tedaj že povsem razpoznavno ikonografsko surrealistično recepcijo. Taka se na sanjsko predstavnici ravni kaže tudi jedkanica *Žena in ptič pred luno (Femme et oiseau devant la lune)* iz leta 1947, na njej pa Miró operira s kompaktno, sklenjeno linijo in v dani pojavnosti anticipira izjemno lastno kiparsko produkcijo. Vse od 'poetičnih' podob, nastalih pred letom 1930, vplivno posega po poeziji kot viru in navdihu za svoja dela. Poleg lastne poezije so predmet njegove vizualizacije pesniška dela velikih literarnih sodobnikov. Že 1948. leta začne snovati za pesniško zbirko *Za vsako ceno (A*

9 Intervju s Franciscam Melgarjem, 24. januar 1931, v: Rowel (ed.) 1987, str. 117.

10 Norbert Nobis, Joan Miró – Die Druckgraphiken, v: JOAN MIRÓ. Graphische Werke, Mischtechniken und bibliophile Bücher aus fünf Jahrzehnten, Sammlung Galerie Boisserée, Köln 2012, str. 10.

tout épreuve) Paula Éluarda osemdeset barvnih lesorezov, ki jih je končal šele leta 1958.¹¹

Ob zahtevni tehniki jedkanice in suhe igle, tudi lesoreza, pa glavnino Mirójevega grafičnega opusa pravzaprav zavzema barvna litografija. Miro je v litografski tehniki sicer že leta 1930 ilustriral pesmi Tristana Tzara *Popotnikovo drevo* (*L'Arbre des voyageurs, Éditions de la Montagne*), a je poglobljen interes za litografijo pokazal šele med svojim prvim ameriškim popotovanjem leta 1947, ob obisku »Studia 17« Stanleya Williama Haytersa v Greenwich Villagu. Dejansko je že naslednje leto naredil velik premik v produkciji barvnih litografij, začetek tega ustvarjalnega procesa pa označuje oblikovanje plakata za razstavo v pariški Maeghtovi galeriji. Pariški galerist Aimé Maeght je namreč v sodelovanju z različnimi vrhunskimi umetniki sledil afirmativnemu poslanstvu umetnosti in tako založil številne prestižne grafične mape in bibliofske edicije ter jih v velikih nakladah plasiral na umetniški trg. K sodelovanju je pritegnil tudi Joana Mirója, ki je med leti 1948 in 1950 z mapo dvajsetih barvnih litografij opremil Tzarovo pesniško zbirko *Pogovori s samim sabo. Poezije* (*Parler seul. Poème*). V nadaljnjih letih je Maeghtova galerija založila izjemno dragocene, bibliofske edicije poezij, poleg Tristana Tzara in Paula Éluarda še edicije Andréja Bretona, Renéja Chara, Andréja Frénauda, Michela Leirisa in Raimonda Queneuja. V njeni, tudi po nakladah obsežni produkciji luksuznih grafičnih edicij¹² je pomembno delo opravil Mourletov studio v Parizu. Vodil ga je odličen grafični mojster Fernand Mourlot. Pri njem so nastajali veliki

grafični ciklusi številnih velikih umetnikov in Mirójevih sodobnikov, recimo Henrija Matisa, Pabla Picassa, Georgesa Braqua, Marca Chagalla in druge.

Po letu 1956 je Miró večino časa preživel v Španiji, posebej v imenitnem ateljeju v Palmi de Mallorci, ki ga zasnoval njegov prijatelj, rojak in arhitekt Josep Lluís Sert. Danes je v njem sedež Fundacije Pilar in Joana Mirója (Fundació Pilar e Joan Miró). Dvanajst let zatem, leta 1968, pa so po njegovih načrtih v Barceloni zgradili zgradbo, v kateri je Fundacija Joana Mirója v okviru Centra za študij sodobne umetnosti (Fundació Joan Miró, Centre d'Estudis d'Art Contemporani). V španskem miljeju, tudi v domačem Montroigu, je Miró zasnoval velik del poznega grafičnega opusa.

To je bil čas izjemne Mirójeve produktivnosti, kar se seveda tudi na pričujoči razstavi kaže v slabi četrtini sporadično nabranih barvnih litografij, denimo v

Joan Miró: *La Nuit*, 1953, barvna litografija, WVZ Cramer 132, 38,5 x 28 cm

11 Gerard Cramer (ed.), *Facsimile Paul Eluard & Joan Miró: A toute épreuve*, Ženeva 1984.

12 V smislu *catalogue raisonné* pa ponuja celovit uvid v Mirójev grafični, posebej litografski opus zbirka šestih bibliofskih edicij: Jaques Dupin, *Miró Engraver. I. 1928–1960*, Volume 1, Pariz (Galerie Lelong) 1984; Michel Leiris, Fernand Mourlot, *Joan Miró Lithographs*, Volume I, Pariz (Maeght Editeur) 1972; Michel Leiris, Fernand Mourlot, Raymond Queneau, *Joan Miró Lithographie*, Volume II; 1953–1963, Pariz (Maeght Editeur) 1975; Joan Texidor, *Miró Lithographie*, Volume III; 1969–1972, Pariz (Maeght Editeur) 1977; Nicolas & Elena Calas, *Miró Lithographie*, Volume IV; 1969–1972, Pariz (Maeght Editeur) 1981; Patrick Cramer, *Miró Lithographie*, Volume V; 1972–1975, Pariz (Maeght Editeur) 1992; Patrick Cramer, *Joan Miró Lithographie*, VI; 1976–1981, Pariz (Maeght Editeur) 1992.

Kuščarju z zlatim perjem (Le Léopard aux Plumes d'Or), s pomenljivim pomenskim nadihom in likovno svežino, pa v motivih k Satiejevimi 'poemam in šansonom' (*Composition Satie 'Poèmes et Chansons'*), *Pregovorih (Ma de proverbis)* in v jedkanici ter barvni akvatinti zasnovanih *Groteskni dvorjanih (Le Courtisan Grotesque)*. Bolj sklenjena in v istem času (1974) pričevalna serija je nastajala pod skupnim 'leitmotivom' *Skulptura (Escultura...)*, z idejno projekcijo na države sveta. Celoto, dvajset barvnih litografij, ki jih likovno zaznamujejo skorajda krokijske impresije in prefinjene strukture litografskega rastra v linijah in značilnih barvitih likih, predstavlja očarljiva in poetično prežeta serija *Čudeži, posvečeni premenam na Mirójevem vrtu (Maravillas con Variaciones Acrósticas en El Jardín de Miró)*. Seveda pa je mogoče najti bogastvo likovnega in vsebinskega sveta tudi v preostalih grafikah, a zagotovo pomenljivo in nekam slutljivo izveneva tistih štirinajst del iz litografskega ciklusa *Jedke melodije (La Mélodie Acide)* in jubilejna, ki je nastala v zadnjem, 90. letu življenja tega vélikega umetnika.

Joan Miró: *Altamira*, 1958, barvna litografija, WVZ Cramer 186, 51 x 66 cm

Joan Miró je iznašel lastno likovno govorico in pomenski univerzum, utrinke lastnega sanjskega sveta, sveta nezavednega, razpetega med simbolno razpoznavno slutljivost človeškega in nepozabne fantazmagorične

Joan Miró: *Homenatge a Joan Prats*, 1971, barvna litografija, WVZ Mourlot 729, 62 x 80 cm

projekcije, likovno abstrahirane do otroško preprostih oblik. Te se kdaj stekane skupaj v besedilno poetične pasaže družijo z znakovno čistimi motivi sonca, lune in zvezd ... So scela kaligrafsko domišljene in kot take sopostavljene v izrazito kontrastne barvne odnose; v mnogoterih variacijah čiste črne, rdeče, rumene, modre in zelene. Drugod pa so rafinirane, litografsko rastrirane in abstraktne. A prav z vsem, z drobceno likovno prvino, točko, potezo, geometrijskimi liki, barvami, zares osupljivo enostavno in nepozabno izražajo umetniško in duhovno bit Joana Mirója.

► PISNJAK Atilla

Egy elfelejtett életmű: Takáts László

2016. szeptember 11-én volt 100 éve annak, hogy mindössze 36 éves korában a keleti fronton elhunyt Takáts László építész. Neve sajnos feledésbe merült annak ellenére, hogy a muravidéki építészet egyik legjelentősebb alakjának tekinthetjük.

Takáts László 1880. május 13-án született Mura-szombatban. A család 1884-ben Murahalmosról Muraszombatba költözött, mivel édesapját, Takács R. Istvánt az akkor alapított muraszombati állami elemi iskola igazgatójává nevezték ki. Takáts Lászlót a csendlaki (ma Tišina) plébánia születési és keresztlői könyvében Takács László Jenő néven jegyezték be. Családnevét 1905-ben változtatta Takáczról Takátsra az országos és templomi bizottság jóváhagyásával. Édesanyját már fél éves korában elveszítette. Az általános iskolát Muraszombatban végezte, majd Kőszegre került, ahol négy évig a jezsuita gimnáziumban tanult, az 5–8. osztályt azonban már Szombathelyen járta ki. 1899-ben felvételt nyert a budapesti Királyi József Műegyetemre, ahol 1903. június 20-án szerzett oklevelet, kitűnő eredménnyel. Kiváló eredményeinek köszönhetően az egyetemtől nyert ösztöndíjjal Olaszországba, majd Németországba ment tanulmányútra. Berlinben Johannes Otzen tanítványa volt, nála ismerkedett meg a templomépítészettel. 1906-ban bukkant fel újra Budapesten, ahol tanársegédként helyezkedett el Pecz Samu mellett a Középítéstannál.

Takáts első muravidéki alkotásai

Ebben az időben születtek meg első alkotásai a Muravidéken. A *Muraszombat és vidéke* 1907. január 6-ai számában számolt be arról, hogy az adott évben kezdődik meg a Délvasmegyei Takarékpénztár építése. A tervezéssel Takáts Lászlót bízták meg, akinek már állt egy

A Délvasmegyei Takarékpénztár főhomlokzata.

épülete Muraszombatban, még hozzá a Vratarics-féle ház, amely feltehetőleg 1906-ban épült, hiszen Takáts abban az évben tűnt fel újra itthon külföldi tanulmányútjait követően. A zárt sorban elhelyezkedő épületet nem kímélték a megpróbáltatások, így ma nem a régi fényében tündököl. A kétszintes épület alsó szintje teljesen átalakult az idők során. Az épület felső szintje az alsóval ellentétben megőrizte eredeti kompozícióját.

A Délvasmegyei Takarékpénztár alaprajzi tervain Takáts neve mellett az 1907-es évszám és Bagula István szentgotthárdi építőmester neve szerepel. Kisebb későbbi átalakításoktól eltekintve, hűen megmaradt Takáts formanyelve az épületen. Az ornamentika itt is a Vratarics-féle házhoz hasonlóan, Lechner formavilágát idézi. Mindketten előszeretettel adaptálták a virág-, szív- és levelegyűttesek motívumát. Takátsnál ezek visszatérő motívumok, hiszen majdnem minden épületénél

megtalálhatók. A takarékpénztár hullámzó oromzata pedig már inkább a Vágó-testvérek hatását tükrözi.

Takáts 1907-ben készítette el a muraszombati kórház járványpavilonjának terveit is. A muraszombati kórház tanácsa 1908-ban döntött a fertőző betegek részlegének és egy gazdasági épületnek a megépítéséről. Takáts László 1909. március 20-án kért írásos engedélyt a muraszombati főszolgabírótól a kórház épületeinek a bővítésére. A kérvényben az alábbi épületek engedélyezését kérte: egy részben egyemeletes, részben földszintes új pavilon a trachomás és fertőző betegek részére; új gazdasági egyemeletes épület; a meglévő főépület átalakítása; a meglévő emeletes gazdasági épület lebontása; új földszintes hullaház megépülése. Pósfay Pongrátz muraszombati főszolgabíró 1909. április 28-án írásban engedélyezte az építkezést. 1915-ben újra kibővítették a kórházat, de ekkor már Hocholzer Ödön 1914-es tervei alapján. A teljes kórházi komplexum 1915 után is láthatóan több átalakuláson ment át. Mai állapotában szinte felismerhetetlenek a századfordulós épületek. A kórház külseje oly mértékben megváltozott, hogy részletében sem találni olyan épületrészt vagy díszítést, amely Takáts-hoz lenne köthető. A problémát az is fokozza, hogy nem találni archív fotót vagy eredeti tervrajzokat, amelyek alapján rekonstruálható lenne Takáts munkája.

1909-ben a battyándi (ma Puconci) evangélikus templom átalakítási munkálatait Takáts tervei alapján végezték el. A régi templom épületéről és annak kiné-

zetéről szinte semmit sem lehet tudni, hiszen csak néhány adat maradt fenn róla, például hogy 1784-ben épült. 1795-ben építették meg a templomtornyot, majd 1856-ban felújították a templomot, amikor is új szószékkal, sekrestyével és oltárral bővült. Mivel a templom régi kinézetéről nem tudni semmit, mindezidáig kérdéses volt az is, hogy Takáts nevéhez milyen átalakítások fűződnek. Erre választ kapunk Takáts és Porkoláb Gyula, az akkori battyándi evangélikus lelkész építési engedélyeztetési kérvényéből, amit 1909. március 23-án címeztek Pósfay Pongrátznak, a muraszombati főszolgabírónak. Ebben az szerepel, hogy a templom csaposgerenda födémét és fakarzatát vasbeton födémre függesztett Rabitz-mennyezetre és vasbeton karzatra cserélik. Emellett a templom új ajtókat, ablakokat, padlókat és orgonát is kap, illetve kívül-belül tatarozásra kerül. Az 1908-as tervek alapján felújított templom belseje és külseje is a századfordulós magyar építészet formanyelvét követi. A virág- és szívmotívumok itt is erősen jelen vannak, ahogy a vonalak lágy kezelése is.

Lendva, Fő utca 46.

A lendvai Fő utca 46-os szám alatt álló épületet először Franc Obal művészettörténész hozta összefüggésbe Takáts Lászlóval. 1907-ben a Balkányi Ernő vezette nyomda új helyiségekbe költözött, az említett épület alsó szintjére, feltehetően ekkor készült el maga az épület is. Az épületet Ascherl Josip építőmester építette, Obal szerint Takáts László tervei alapján. Néhány formai analógia mellett még az időbeliség és

A battyándi evangélikus templom keleti homlokzata.

a helyi közelség is Takáts mellett szólhat, viszont az elsődleges források hiányában nehéz teljes bizonyossággal állítani, hogy Takáts László nevéhez köthető az épület.

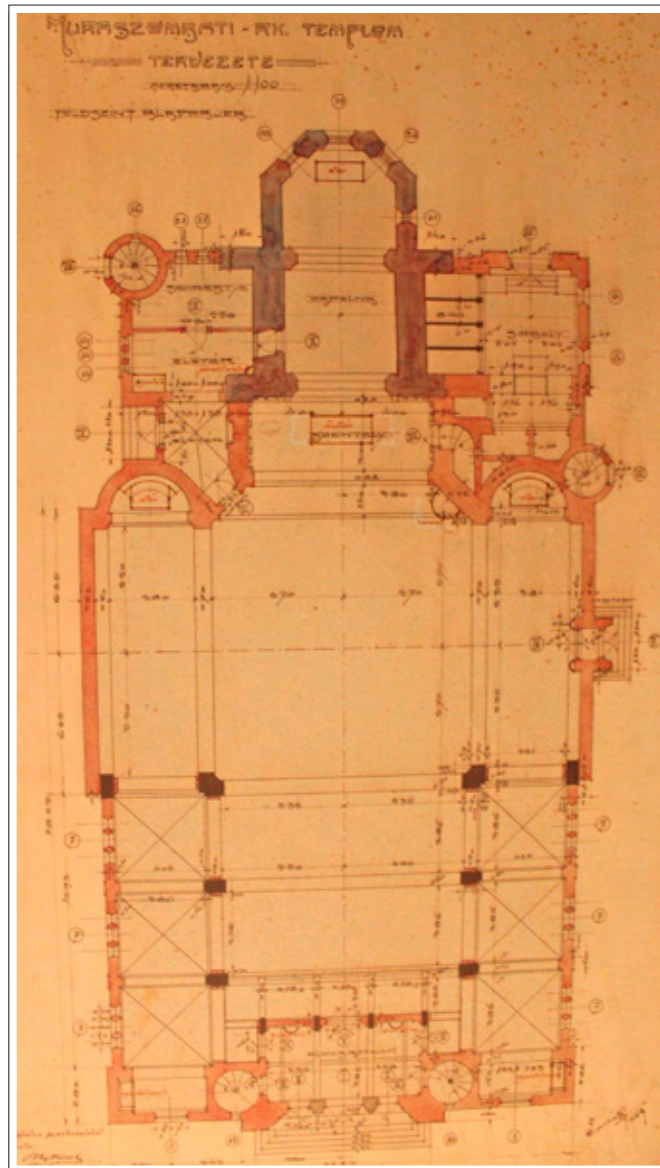

A Szent Miklós-plébániatemplom nyugati homlokzata. Kapu.

Takáts fő műve: a muraszombati Szent Miklós-plébániatemplom

Ez idő tájt tervezte meg Takáts élete főművét is, a muraszombati Szent Miklós-plébániatemplomot. Az építőbizottság 1907-ben kezdte el a tervek előkészítését. A tervezéssel Takáts Lászlót bízták meg, aki 1909. december 20-án a bizottságnak be is mutatta a tervet. A fennmaradt tervek alapján Takáts a templom két változatát is elkészítette 1909-ben. Néhány tervrajzból kiderül, hogy a templombelső berendezésének a tervei ekkor még nem voltak készen. Valószínű, hogy azokat Takáts az építkezés során folyamatosan tervezte meg. A Lourdes-i Mária-oltár, a szenteltvíztartók és a szószék terveit például 1911-ben adta át az építőbizottságnak. A bizottság 1910. április 11-én bízta meg a kivitelezőket az építkezési munkálatokkal, amelyeket többnyire muraszombati mesterek műhelyei végeztek. 1910. április 18-án tartották meg az utolsó istentiszteletet a régi templomban. A misét követően azonnal elkezdték a bontási munkálatokat. A templom alapkövetételére viszont csak 1910. augusztus 27-én került sor. 1911. szeptember 5-én már helyére került a harang, október 9-én megérkezett Budapestről az

orgona, december 3-án pedig már az első misét is megtartották az új templomban. A hivatalos átadásra és felszentelésre 1912. július 26-án került sor. Takáts ezen épülete már túlmutat korai formavilágán. Szigorú geometrikus tömegek és formák alakítják a templom főhomlokzatát, ami sokkal közelebb áll a bécsi szecesszió és Lajta Béla épületeihez, mint Lechnerhez. Nemcsak a homlokzat, de a belső is olyan újításokat hozott a magyar templomépítészetben, ami addig elképzelhetetlen volt. A puritán belső szinte ornamentika nélkül jelenik meg. Elvértve találni néhány

A Szent Miklós-plébániatemplom földszintjének alaprajza. 1909.

plasztikailag alakított elemet, de az elenyésző a sima, dísztelen falfelületekkel szemben, amit sem freskókkal, sem más elemmel nem díszítettek.

A Tornallyay-Takáts páros

Takáts muravidéki munkásságával párhuzamosan 1909-ig tartotta meg tanársegédi tisztségét Budapesten. Ebben az időben kinevezték az akkori Országház főépítészének is. A kinevezés, illetve az Országházbeli munkássága kapcsán nem sikerült kideríteni, pontosan mi volt a feladata. Kérdéses, hogy főépítészként egyáltalán volt-e valamilyen érdembeli eredménye, mivel erről semmilyen dokumentum vagy levéltári anyag nem tanúskodik, másfelől pedig a parlament ekkor már szinte kész állapotban volt. 1910-ben barátjával és kollégájával, Tornallyay Zoltánnal Budapesten építészirodát nyitott. Közösén több pályázaton is sikeresen vettek részt, de az építésziroda hagyatéka nem maradt fent, csak a sajtóból lehet ismerni közös munkásságukat.

A Magyar Építőművészek Szövetsége 1913. április 15-ei határidővel pályázatot írt ki a fővárosi városháza elhelyezésére és az ezzel összefüggő városrendezési kérdések megoldására. A pályázatra 20 terv érkezett be. Tervük nem lett díjazott, de a bírálóbizottság 250 koronáért megvásárolta azt. Kutatásom során nem sikerült megtalálni Takáts és Tornallyay városrendezési tervét, félfő, hogy az idők során elveszett. A Takáts-Tornallyay páros az 1914-es évben részt vett Vác városrendezési pályázatán. A pályázati kiírás majdnem a teljes város szabályozására kiterjedt. Mivel az eredeti tervek nem maradtak fenn, a pályázati kiírás főbb szempontjai és annak bírálata segít azt rekonstruálni. Takátsék a „Vörös torony” jeligés munkájukkal a II. díjat nyerték el. A páros részt vett egy nagyváradi uszodára kiírt pályázaton is, amelynek beküldési határideje 1913. május 15-e volt. Később az *Építőipar* közölte a díjazottak névsorát, miszerint az uszoda pályázatán Takáts László Tornallyay Zoltánnal és Uy Károllyal közösen elnyerte az I. díjat. Az uszoda ekkor biztosan nem épült meg, mivel semmilyen uszoda-építkezés nem történt ebben az időben Nagyváradon.

Takáts és Tornallyay építésziroda cégére.

A cégéren valószínűleg a magyarvalkói templom látható.

(Vác Város Levéltára, V. 93-c, A Vásártér rendezésére pályázati hirdetmény, program, pályázatok, bírálatok és díjazásuk 1914-1915, 25. lap)

Sajnos Takátsék tervét nem sikerült felkutatnom, félfő, hogy ez a munka is véglegesen elveszett.

A páros legnagyobb eredményének minden bizonynyal a Magyarok Nagyasszonyáról elnevezett Ferenc József jubileumi templom pályázatára benyújtott „13. számú” terv számít, amellyel a III. helyet sikerült elnyerniük. A magyar szakirodalom eddig Takátsch Bélának tulajdonította a pályatervet, egy kisebb hibának köszönhetően. A 2015-ben megírt szakdolgozatom, melynek címe *Takáts László építész munkássága*, több pontban is bizonyítja, hogy a szóban forgó pályamunka Takáts Lászlóhoz köthető. Takáts és Tornallyay két tervvel is részt vett a pályázaton, a második terv dicséretben részesült. A pályázatot 1913. június 13-án írta ki a templomépítő bizottság, a pályázatok beérkezési határideje pedig 1914. január 15-e volt. Pályázati feltétel volt egyebek közt az is, hogy a történelmi román stílus valamely fajtáját vegyék alapul a pályázók. A 13. számú terv bírálata így hangzik: „Alaprajzában kedvező, a hajóarányokat és alkalmas karzatokat jól egyesíti. Kár, hogy a sekrestye és annak pandantját

képező kápolna nem szervesen illeszkedik hozzá, úgy hogy szinte utólagos hatását kelti. Belső térhatása igen kedvező, bár a középkupola erőteljesebb kiemelése és jobb megvilágítása indokoltnak látszanék. A homlokzati kiképzés szerencsésen illeszkedik egyszerű formáival és erőteljes tömegelosztásával a rendkívül nagy térbe. Igen sikerült a harangtoronynak önálló kiképzése is. Általában az egész tervezet a célt takarékos eszközökkel és mégis monumentális úton közelíti meg.” A pályaterv bizonyítja, hogy Takáts László nemcsak saját építészeti stílusának volt nagy mestere, de alkalmazni tudta a régi korok stílusát is, amit a saját, romantikus felfogásában tudott magáévá tenni. Az I. világháború kitörése véget vetett a templomépítési szándéknak. Amikor egy évtized elteltével ismét előkerült a templomépítési szándék, Gáspár Fábián szerint a főváros Takáts és Tornallyay tervét szerette volna megvalósítani. Viszont Takáts ekkor már halott volt, Tornallyay pedig hazaköltözött Tornaljára, amely a háborút követően Csehországhoz tartozott, és nem akadt senki, aki átvette volna a páros tervét, és felépítette volna a templomot. Ezért 1927-ben újabb pályázatot írtak ki.

Takáts eddig ismeretlen és „elveszett” munkái

Akár a fent tárgyalt muraszombati kórházzal is célszerűbb lenne itt, az elveszett munkák között írni, de az itt említésre kerülő műveitől eltérően a kórházzal legalább bizonyos írásos anyag áll rendelkezésünkre. Takáts eltűnt művei között van a Muraszombatban 1909-ben megnyitott Dobray Hotel kaszinójának a belső berendezése, amelyet az ő tervezése alapján készítettek el egy budapesti műhelyben. És szinte ez minden, amit biztosan lehet tudni erről a munkáról. Azonban az is elképzelhető, hogy ez a munka valójában nem is Takáts nevéhez fűződik, mivel a Dobray Hotel átalakításáról eddig nem sikerült olyan forrást találnom, amely biztosan igazolná ezt.

A mártonhelyi római katolikus templom kegyura, gróf Szapáry László 1913-ban Takáts Lászlót bízta meg a templom oltárának helyreállításával. 1913. szeptember 13. után Takáts feltehetően a Műemlékek

Országos Bizottságának (MOB) be is mutatta terveit, ami egy, a MOB-nak intézett leveléből derül ki. A munkálatok valószínűleg 1914-ben meg is kezdődtek, hogy pontosan mikor és meddig tartottak, azonban nem lehet tudni. Már biztosra vehető, hogy nem egy új oltár elkészítéséről, hanem a régi felújításáról volt szó, amit leginkább az támaszt alá, hogy 1925-ben eltávolították a templom régi barokk oltárát, amely akkorra már több átalakításon is átesett, és egy újjal helyettesítették, amelyet Jože Plečnik tervezett.

Az újonnan felkutatott épületek, illetve munkák között szerepelhetne akár a két említett városrendezési pályaterv, a nagyváradi uszoda, illetve a Ferenc József jubileumi templom terve is. Az első három azért, mert eddig nem szerepeltek a Takáts-életműben, a templom terve pedig azért, mert eddig nem neki tulajdonították.

1911. július 8-án hatalmas földrengés sújtotta Kecskemét városát, amelyben a református templom is megrongálódott. Emiatt a templom teljes boltozatát lebontották, és egy vasbeton szerkezetű boltozattal cserélték ki. Az új boltozat Uy Károly építésmérnök tervei alapján készült. A restauráló bizottság 1912. augusztus 8-án ismét úgy döntött, hogy javaslatot terjeszt elő a templom restaurálására és a léghezam kiküszöbölésére, ezért az egyháztanács ismét megbízta Uy Károlyt, hogy készítse el a restaurálási terveket. Még a folyó évben elkészültek a tervek, amelyeken Uy Károly mellett Takáts László neve is szerepel a tervek egyik készítőjeként. Uy Károlynak a Műemlékek Országos Bizottságának írt leveléből kiderül, hogy a templom formai részeit Takáts László készíti. Tehát a felújítás formai megvalósulása, amit eddig kizárólag Uy Károlynak tulajdonítottak, Takáts tervei alapján készült. 1914 késő tavaszára pedig el is készült a templom. A kecskeméti Református templom felújítása azért érdekes Takáts életművében, mert bizonyítja, hogy Takáts nagy tisztelettel nyúlt a már meglévő épülethez. Terveibe belecsempészte kora ízlésvilágát, de oly módon tette azt, hogy egységet alkot a templom kinézetével.

Legfrissebb kutatásaim alapján feltételezhető, hogy Takáts nevéhez kötődik Körmenen az evangélikus iskola és diakonisszaház, amelyet 1913. szeptember 21-én avattak fel. A források egészét még egyelőre nem sikerült felkutatnom.

A premodern Takáts

1915-ben készült el a dr. Sömen Lajos-féle ház Muraszombatban, Takáts utolsó dokumentált muravidéki munkája, amely már túlmutat a szecesszió és a neo stílusokon, tömegképzésében már inkább a premodern felé hajlik. Takáts Muraszombatban minden bizonnyal egy központ kialakításán dolgozott, hiszen a Vratarics- és a Sömen-féle ház, valamint a takarékpénztár épülete mind a mai Slovenska ulica – Cvetkova ulica – Zvezna ulica kereszteződésében helyezkednek el. Takáts impozáns épületek egy-egyével feltehetőleg egy urbanisztikai csomópontot szeretett volna létrehozni. A Sömen-féle házat az épülettömbök játéka jellemzi. Előre- és hátramozgatása, illetve a magasságbéli ellentétek teszik színessé az épület karakterét. Takáts utolsó megépült épülete prezentálja azt az irányvonalat, amely mentén Takáts feltehetően alkotott volna, ha élete nem ér véget az I. világháborúban. Ennél az épületnél Takáts teljesen elhagyta azt a formavilágot, amely még a Vratarics-házat vagy a Takarékpénztár épületét jellemzi. Az épület tömegeinek játéka, a síkfelületek arányosan nagyszámú megjelenése, az erős vízszintes és függőleges vonalak már túllépnek a szecessziós formanyelv világán, aminek köszönhetően az épületre inkább a premodern jelző illik.

A Dr. Sömen Lajos-féle ház fő- és mellék homlokzata.

A nagy háború

Takáts Lászlót az I. világháborúban behívták a magyar hadosztályba. Először tartalékos hadnagyként a komáromi utásziskolának lett a parancsnoka, ahonnan

A Dr. Sömen Lajos-féle ház terrakotta díszítménye.

a frontra küldték. Fiatalon, 36 évesen, 1916. szeptember 11-én golyó által vesztette életét a kelet-galíciai fronton Halics közelében, a komáromi cs. és kir. 5/t. árkáskülönítmény parancsnokaként. Társai ideiglenesen a Stasiowa-wola temetőjében helyezték nyugalomra. Családja 1917 tavaszán hazahozta holttestét, és a muraszombati Szent Miklós-plébániatemplomban

szerették volna örök nyugalomra helyezni, de ismeretlen okok miatt ez megghiúsult. Így 1917. március 15-én a Farkasréti temetőben helyezték végső nyugalomra. Sírja nem állta ki az idő próbáját, mára már megsemmisült.

Összegzés

Takáts opusa teljes mértékben visszaadja a kor építészetfejlődésének ívét. A mester a lechneri formavilágból kiindulva jutott el egy letisztult, szinte puritán építésképzésig, amit bátran lehet a premodern jelzővel illetni. Viszonylag fiatalon elismerést nyert tehetsége, hiszen nemcsak tervezőként, de Pecz Samu mellett a Műegyetemen tanársegédként és az Országház építészeként is jelen volt az akkori magyar építészeti világban. Mai szemmel nézve Takáts legnagyobb érdeme az volt, hogy azt a formavilágot, amit Budapesten elsajátított, és amiből merítve saját forma-eszköztárát megalkotta, egy olyan területre adaptálta, amely mára a határon túlra került. Ezzel Takáts nemcsak egy, de két ország építéstörténetében foglal el fontos helyet, hiszen Szlovéniában Takáts munkáihoz hasonlókat nem találni, ami szlovén szemszögből nézve teljesen egyedivé teszi őt és muravidéki épületeit.¹

¹ A teljes forrásjegyzék megtalálható: http://www.pjf.si/dokument/29/2/2016/pisnjak_atilla_955.pdf

Lidija ALT

Z majhnimi koraki do cilja

Z majhnimi koraki do cilja
- tako učila sta me
starša mila.

Kjer koli boš hodila,
upoštevaj srca merila
in glej, da resnici boš sledila.

Marsikdo zaželel si je perutnic,
da z njimi zletel bi na vrh stopnic.
Novce dal bi za še ene komolce,
se z njimi prerinil bi na mehke »stolce«.
A kar hitro se zgodi,
da vsa slava izpuhti.
Torej - z majhnimi koraki do cilja,
tako sta mi starša govorila.

Če prispeš na vrh stopnic,
ne pozabi na ljudi,
ki doli so ostali.
Podari jim pogled v srce,
ki upanja, poštenja vreden je.

Z majhnimi koraki do cilja,
sta mi starša govorila.
Če boš tako po poti hodila,
se v življenju ne boš izgubila.

Lidija ALT

Na odru sveta

Na odru sveta
se dogajajo
grozne stvari ...

Vsak dan gledamo,
kako sila moči
podira uspehe ljudi
in srečo, ki v njih je živila.

Vsak dan vidimo
obrazе ljudi,
ki strah jim
korake preševa.

Vsak dan
slišimo jok
nedolžnih otrok,
ki nam v srcu odmeva.

Zares je ta svet
s sovraštvom prežet
in sonce ne more
do njega.

Poiščimo pamet
in veliko srce,
ki bosta pravičnosti
mesto dodelila
in žalost
v srečo spremenila.

Biserka SIJARIČ

Klovni

Izzveneli so koraki,
ki v preteklost silijo,
onemele so besede,
čeprav kričijo v nebo.

Nov začetek nosi upe,
a tem upom striže krila
tista misel, polna dvoma –
sestra, mati, hči nemira!

In nasmešek kot obleka
le resnico ublaži,
z lažno mimiko obraza
kupiš sanje brez vesti.

Klovni smo, med klovne gremo -
vsem pod rebra le pesti!
V ogledalu brez odseva
se še upanje ne obdrži.

Biserka SIJARIČ

Veliki upi

Ko se z velikimi upi
podaš v svoj mikro svet,
se nahraniš z optimizmom,
ki že davno razočaral je ves svet.

Še tipaš v isti temi
in jemlješ nov zalet,
da v nekem novem času
pustil bi nepozabno sled.

A svet za majhne in velike,
najdene in izgubljene duše,
znova spisal svojstven bo sonet,
kjer hudič pod vsako željo se
podpiše.

Biserka SIJARIČ

Lahko sem ...

Lahko se skrijem
pod tuje perutnice,
se smilim sama sebi,
prevzamem vse krivice.

Lahko se potopim
brez globokega vdiha,
plavam proti toku
kot osamljena večina.

Lahko sem pa le ženska;
tiha, nežna in ranljiva,
ki v svojem majhnem svetu
z vso hvaležnostjo prebiva.

ZÁGOREC-CSUKA Judit

Az utolsó grófnőnek

Zrínyi Ilona grófnőnek

„A földi javak elveszhetnek – az nem nagy baj –,
de aki a becsületét elvesztette, mindenét elvesztette.”

(Zrínyi Ilona fiának, II. Rákóczi Ferencnek,
Pozsony, 1692. január 8.)

Mindenkitől bocsánatot kértél,
mindenkinek megbocsátottál
a virágmezei birtokodon
messzi Nikomédiában,
búcsúztatásodat várták
a keresztények, muszlimok,
katolikusok, protestánsok,
magyarok, törökök, franciák,
itáliaiak, a Márvány-tenger
végtelen és távoli partjainál.
Utoljára néztél át Horvátországra,
Ozalj várára, Magyarországra, Borsira,
Sárospatakra, Regécre, Kassára, majd
Törökországra, mit láthattál, akkor, ott
utoljára?
Láttál-e változásokat?
Hatalmi viszonyokat?
Megtartó értékeket?
Teremtő kultúrákat?
Zaklatott életedben
közös értékrendet?
Ráérző szóértést?
Messze vitt Isten Ozalj
várától Nikomédiáig,
a Kupa folyó partjától
a Márvány-tengerig.
Messze hazádtól,
messze fiadtól,
II. Rákóczi Ferencről,
messze a magyar nyelvtől
kellett meghalnod,
kiszolgáltatottan, talán

boldogan is, a Zrínyiek
utolsó grófnőjeként,
Európa legbátrabb
asszonyaként,
messze a képtáraktól,
messze a kincstáraktól,
messze a fegyvertáraktól,
messze a könyvtáraktól,
szeretteidtől, száműzetésben,
egyedül és magányban
Isten akarata szerint.

ZÁGOREC-CSUKA Judit

Tudni akarom

Tudni akarom,
mit hoz ez a
lassan perzselődő
nyár –
találkozásokat,
lángokat,
szenvédélyt,
egymásra találást,
napba néző
napraforgókat,
tengerparti
habokat,
sodrást
és életet,
valamit,
ami kinyitja
a lakatokat,
kinyitja
a virágaim
szirmait
hosszú sivatagi
szárazság után.
Kitárulkozom előtte...

ZÁGOREC-CSUKA Judit

Ismeretlen vadászmezők

Hosszú utakon járva,
mint egy láthatatlan
játék öreg vadásza,
megperzselt prériken át,
a végtelen horizont
felé, messze ismeretlen
vadászmezőkre,
fehér paripán,
fehér ködben,
ismeretlen
tájak felé.
Itt hagyom
ezt a tájat,
a varázslatot
és a poklot,
hiszen elindultam
a köd felé.
Ne fogjátok
vissza szárnyaim!

Ne várj

Ne várjál lángokat,
az nem vagyok neked,
nem vagyok láng,
nem vagyok neked láng..

Ne várj szíveket,
szív sem vagyok,
nem vagyok szív,
nem vagyok neked szív.

Ne várj érintést,
érintés sem vagyok,
nem vagyok érintés,
nem vagyok neked érintés.

Ne várj rám,
nem vagyok várás,
nem vagyok neked várás,
nem vagyok neked már.

Vanquveri románc

Lehet, hogy csak ennyi a ragyogásból,
amely vakítóan égbeszállott a vanquveri
repülőtér feletti sávban, ahogy távolodok
a partszéli civilizált világból, a lagunás
szigetektől a Csendes-óceánba.

Lehet, hogy csak ennyi a napsugárból,
amelyben fürdetem szemeim
a sirályok sóhajában és a víz morájába,
repülőgépem kattogása, szívem dobbanása,
mi felé tartok, mi felé élek én?

Lehet, hogy így távolodok el majd
a Csendes-óceánból a halálba,
egyszeri ragyogással, kilépve
a zöld oázisokból, kilépve,
s átrepülve odaáttra.

Az indiánok útján

Ösvények, források
lassú csobogása
mentén, kifelé
sodor a víz,
kifelé az egyre
zuhogó vízesések
forgatagából
a fény vakító
senkiföldje felé,
egyre sodor.

ZÁGOREC-CSUKA Judit

Kje si, Gospod?

Si li tam, kamor lahko
gredó le svetci, zaslužni samo,
v nebeško kraljestvo,
v mir vekivečni,
v vso vsezadovoljstvo?

Si li tam, kjer se poslavljajo
oblaki, poljubljajoč vrhove gorá,
in kjer se na široko, široko odpré
horizont duš in srcé?

Si li tam, kamor ne vodijo
shojene poti, kjer svetloba
zamenja temó, kjer se zgubijo
meje, kjer mine vsa negotovost?

Si li tam, kamor moram prispeti,
v bližino večnih gorskih izvirov,
v žuborečih potokov kristalno čiste vodé,
iz nepokoja tja v končni pokoj?

Si li tam? Gospod, moj Bog!?

Enigma

Kam izginil je lesk tvojih oči?
Zakaj ti zamrla je rosna svežina,
ognjišča tvojega prijetna toplina,
in nehalo biti je tvoje srce?
Potrebno mar biti – ti je tako oditi?
Neopazno,
nemočno
in osamelo.
Omahnili si
s svojim križem
kot vitez in jezdec,
tih, neopazen.
Mea culpa.
In nomine Christi.
Amen.

Štrki se vrnejo

(Eugenu Caru, gledališkemu igralcu)

Spet vrnejo naši dragi se štrki,
a nas, nas ne bo več tukaj.
Vsa rosna prekmurska stala bo zemlja,
zemlja orátja.
Kmetje vsi skupaj z velikim UPAJ
zasejali jo bodo, to mater našo;
da v izobilju obrodila bi,
s potokom solz namakajo brazde.

Takrat ne bomo več tu,
onstran prek sinjih oblakov
ostane v spominih zemlja naša.
SVETLOBA žarnih luči
išče si pot do Prekmurja,
k sveti deželici naši.
Na pol poti, na pol poti,
na poti našega le do polovice
preživetega življenja
nazaj k SVETLOBI
žarnih luči ...

Moja božičnica

Zamrli so v meni blagi zvonovi,
zavrtal se je vame njih zadnji je glas.
Če moram jim to odpustiti,
pred Bogom storim
v tem svetem božičnem ozračju.
Toda kdo, kdo bo zares
tudi meni, meni odpustil?

Kdo vsak hip čuti moj srčni utrip?
Jezušček mali v jaslicah spi,
a v meni zvonovi so svete noči.

(Pesmi je v slovenščino prevedel dr. Jožef Smej)

Danijela HOZJAN

Ženska sem!

Ženska sem v vseh pogledih,
od deklice, žene, mame in stare mame.

Moj pogled sega v otroška leta,
ko sem se spopadala z odraščanjem.
Si postavljala merila za življenje,
iskala nova doživetja in hrepenenje.

Kot žena sem svoje misli in želje
usmerjala vedno v srečo in veselje.
Seveda zmerom ni bilo lahko,
morala sem se sprijazniti,
se pogovoriti in tudi oprostiti
ter dovoliti, da po moje vedno vse ne bo.

Postati mama je nekaj prečudovitega.
Najprej, ko pod srcem nosiš še nerojenega otroka,
ki ti vliva pogum in nežno prišepetava,
da bo vse v redu, le roditi se mora.

Otroci so v moje življenje prinesli radost in veselje.
Seveda tudi skrbi in bolečine,
vendar sem vedela, da vse slabo hitro mine.
Nežni pogledi radovednih očk,
prečudovita bitja neštetihi prigod.
To je sreča, ki je nikoli ne pozabiš.

Stara mama ali babica!
Ko te nekdo tako pokliče,
ti poskoči srce.
Vesele ročice ti pomahajo
in pravijo: »Tu sem!«, vzemi me v naročje,
igraj se z mano in občuti veselje.

V vseh pogledih ženske si pravim:
»Ženska mora biti trdna, odločna,
tudi nežna in vznemirljiva,
ljubeča in iskrenega pogleda,
v vsakem obdobju svojega življenja.«

Zlatka FRAJZMAN - PUPA

Vinarium

Iznad Lendave u lendavskim goricama
"Vinarium" se diže u nebeske visine!
U krošnjama starim ptice pesme pevaju.
"Tvoje" pesme, što te u besmrtnost vode!
I gle čuda ...
I nebo je zbog tebe plavlje.
A pahulje dve igraju se na nebu.
Tvoj pogled treperi ko leptir na cvetu,
pored njenog lica, žutog ko ruža.
I gle opet čuda ...
Neki drugi svet nam se budi.
Neki drugi svet nam vrata otvara.

Zlatka FRAJZMAN - PUPA

Vinarium

V Lendavskih goricah nad Lendavo
se Vinarium pne v nebeške višave!
V starih krošnjah ptice pojo,
tvoje pesmi pojo, nesmrtnost ti dajejo.
In glej čudež ...
Še nebo je bolj modro zaradi tebe.
Na nebu poplesujeta snežinki.
Tvoj pogled drhti kot metulj na cvetu
ob njenem licu, rumenem kot vrtnica.
In glej – spet čudež ...
Budi se nam nek nov svet.
Nek drugi svet nam odpira vrata.

(Prevod: Olga Paušič)

Zlatka FRAJZMAN - PUPA

Upoznavanje

Sečam se tog divnog trenu,
 kada sam te ugledala i do tebe došla.
 Zastala sam od bellne, plama u tvom oku.
 Ti si stajao zbunjen i tih, samo pet minuta je trajalo!
 Počeo si skakutati kao leptir od cveta do cveta ...
 Zabacih duhu crnu kosu preko ramena, da se sagнем, da te osetim.
 Tu tvoju belinu, zaledžen osmeh na tvom licu takne me u srce!
 Ti si nešto posebno, to je početak jednog drugarstva, osetih u duši.
 Dan po dan, mesec po mesec, godina po godini postali smo bliski.
 Ljubav čista, večna - mene i mog psa eskija. ♥

Zlatka FRAJZMAN - PUPA

Spoznavanje

Spominjam se tistega krasnega trenutka,
 ko sem te uzrla in ti pristopila.
 Obstala sem zaradi beline, ognja v tvojih očeh.
 Ti si stal - zbehan in tih - a samo pet minut!
 Začel si skakati kot metulj od cveta do cveta ...
 Črne lase sem vrgla prek ramen, da se sklonim in te začutim.
 To tvojo belino, zaledenel nasmeח na tvojem licu me prizadene do srca!
 Nekaj posebnega si in to je začetek prijateljstva - začutim v duši.
 Dan za dnem, mesec za mesecem, leto za letom ... zblížala sva se.
 To je čista, večna ljubezen med mano in mojim psom Eskijem. ♥

(Prevod: Olga Paušič)

Janja MAGDIČ

Jesenska ženska

Moje listje je obarvano
 zeleno, rjavo, zlatorumeno;
 nekaj ga je že odpadlo
 na našo rodno zemljo ...
 Morda pa še kaj obrodilo bo.

Na zemlji leži,
 šelesti,
 a meni se zdi,
 da listja še mnogo mi
 novega zraslo in obarvalo se bo.

Krog oči drobne gube
 rišejo pester zemljevid,
 v laseh pa srebro
 dela me bolj ženstveno,
 zrelo in jesensko.

Živim utečeno življenje;
 vsak dan kaj novega prinese,
 me razveseli
 in vlíje novih mi moči.

Čeprav moje življenje
 že proti večeru gre,
 še vedno verjamem,
 da lahko dosežem zenit sveta,
 če mi bo sreča naklonjena.

KOTER Gizella

Érts meg!

Igen! Megteszem,
megnézem,
megnevezem,
megsajnálom,
meghatódok és megígérem,
hogy megbocsájtok és megszelidítem.
De esküszöm, hogy soha
nem bántom, nem kritizálom,
nem csodálkozom, nem hazudom el,
és nem engedem lelkem bűvöletéből.

Zlatko KRALJIĆ

a mélység emlékei

a tó mélységében lámpák lebegnek
a mélységben a harang környékén
gubbasztanak az emberek
az elfelejtett emberek a harang körül
táncolják az örökös májusi táncukat
a második körben az ezüst halak raja
a harmadikban az algák és a mocsarak füvei
a tó mélyében lámpák lebegnek
igen, az áramot ellopták a šoštanji
villany-mezőkről
a sötét éjszakákban titokban vezetik el
hoggy gyorsabban forogjanak a körök
virágvasárnapba és az írásos kérvényekbe
belefelejtett emberek a harang körül
vízi táncokat táncolnak
a halak társaságában
emlékeket idéznek fel

*Fordította: Zágorec-Csuka Judit***Zlatko KRALJIĆ**

ebéd

ülök az üres bádogtányér előtt
villával a kezemben, késsel a kezemben
ülök és csodálom a színes tapétákat
a kifeszített jézus alszik a falon
elég volt a függésből
elég volt kétezer évig
elég a szenvedésből
elég az éhségből
és szomjúságból
elég az egyedüllétből
és a szegényből
gyengéden megsimogatom
kedveskedve lefegyverezem
a szegeket, összerakom
leszedem a keresztről
az üres bádogtányérra teszem
megsimogatom
régi trombitára játszok
ma jézus teste
lesz az ebéd

Fordította: Zágorec-Csuka Judit

KOTER Gizella

Tudtátok?

Csak mi tudjuk letörölni a könnyecseppeket a forró arcról!
Csak mi tudjuk a csendet ajándékpapírba csomagolni, és ajándékozni!
Az éjszaka leheletét egyedül mi tudjuk nyugvásra inteni.
Megérteni a megérthetlent,
Biztatni a reménytelent,
Az otthont lelkünkkel kibélelni,
halvány puha csendességgel feldíszíteni.
Csak mi hisszük, hogy lehet,
hogy eljön,
hogy örökre velünk marad.

Aleš DEBELJAK

Ez a vers érted van

Ez a vers érted van, névnélküli. Aki zaklatottan és
betegesen bolyongasz monoton várakozásban évszakokon
át. És nem írsz naplókat. Senki sem írt, aki olyan volt, mint te.
Magadra vagy hagyva. És a

jövő nosztalgiájának. A magad szép módján átéled a menekültek
táborát és a szép szecessziós építészet díszítéseinek búcsúját.
A cinege tollán majd megpillanthatsz felületesen a világot –
A fegyver varázslatát. És saját magad öngyulladását. Amely tart. Sokáig.

Belekövesedik az elégiába. Itt nem tehetsz semmit. Így kell
történnie. Aztán a csalódás, amely enyhén zsuborog belénk.
Ez az. Kiihatsz hat üveget, de nem idézheted fel az emlékezet
tükrében az alakodat. Végig egyetlen leszel és egyedül. Véglegesen.

Fordította: Zágorec-Csuka Judit

Zlatko KRALJIĆ

elveszítettem a csordát

elveszítettem a csordát,
 amellyel együtt vonultam,
 szavalok és a hátamat a kocsmá
 homlokzatának támasztom, ahol írok
 és iszok a fröccspárában,
 elveszítettem a csordát
 (a tévé moslékkal mossa ki
 a borjú szemeinket)
 az autó külön felszólított,
 hogy vezessek a jeges úton,
 és keressem a költők cseppköveit,
 az amatőr szavalókat
 elveszítettem a csordát
 (a fiatalság rugdalózik,
 és sír a saját illusztrációikkal
 díszített folyóirataik pelenkáiból)
 a kocsmá homlokzatánál,
 keresem a csordámat
 a sűrű fröccspárában
 s a farkasokat a támadáshoz.

*Fordította: Zágorec-Csuka Judit***Zlatko KRALJIĆ**

lipicaiak a mura mocsaraiban

az én murámban a lipicaiak fürödnek
 hét lipicai a szent vízben fekszik
 hét lipicai vízzel permetez engemet
 megáldanak és fehérbe göngyölődnek
 hét lipicai segíti lemosni a bűneimet
 a szent vízben leöblíteni az erkölcstelenségemet
 mezítelenül hagynak, fehér színnel betakarnak
 és mint a barátok a vágóban
 csatlakozunk az angyalok gyülekezetéhez

*Fordította: Zágorec-Csuka Judit***Zlatko KRALJIĆ**

és most találd fel magadat

a teremő belenyomott a huszonegyedik századba
 a teremő belekőpött a mura mocsaraiba
 kosár helyett a cigányteknőbe
 (a teknő nem volt pénzzel és
 értékpapírokkal bélelt)
 a kezembe nyomta az ecsetet és a tollat
 zlatko, most találd fel magadat
 (féltehetséget kaptam tőle
 gyors menekülésében)
 és most találd fel magadat
 nagy fejet ültetett rám
 hogy ezzel félemlítsem a békés embereket
 a megformázást nem túlozta el
 ő mindig siet
 és most találd fel magadat
 az orra helyett a holló csőre
 a nyakkendő helyett a rozsdás kasza
 (a huszonegyedik században kasza?)
 itt hagyott szegény mezítlábost
 kötvények, a büszkeség lendülete nélkül,
 a mura mocsaraiban ecsetet és
 tollat köpött a kezembe
 nem védekeztem mint
 a gyerek a cigányvályúban
 (a huszonegyedik században?)
 megszerettem mura-anyámat
 beleszerettem
 köpése első órájában
 beleléptem
 a mélységeibe
 zlatko, és most találd
 fel magadat

Fordította: Zágorec-Csuka Judit

Zlatko KRALJIĆ

vadcseresznyefa

ezen a tavaszon az én vadcseresznyefám
 benevezett a dobrnai szépségversenyre
 mint az esztéta szakembere
 mint a természetes sebezhetőség
 kitörésének a példánya
 úgy vélem, hogy sok esélye van
 a győzelemre és elnyerni
 a király töviskoronáját
 az elektromos dróton ülő madarak
 szeretik s rajta végeznek el a pázás
 rituáléját a megtermékenyítést
 az arisztokratikus beültetést
 az elektromos áram vonzásában élő
 méhek rajban tolakodnak
 az ágyékába, látom ahogy rezeg,
 pedig nem fúj a szél,
 az elektromos szél a gallyai közt keresi
 a magányt, békét, megváltást,
 római katolikus pizsamát
 a potenciális öngyilkosoknak
 mint a tökéletes elektromos áramtól működő
 szakácsok mint egy fehér kabát, akvarell-ihlet
 a vasárnapi művészeknek a kétes
 politikusoknak, az amatőr extremistáknak
 évszázadok óta kúszok, évszázadok óta éhezem
 a szépségre, a lehetséges dobrnai szépségért
 és minden próbálkozás kudarcra végződik
 szerencsémre, sárga védősisakot viselek, mert
 erősen
 fájna a fejem vagy megőrülne
 vagy elenyészne, feloldódna

Fordította: Zágorec-Csuka Judit

Ivanka BRATKOVIČ

Midve

Stopava z roko v roki
 po ulicah tvojega otroštva.
 Za obzidjem burja pleše vražji ples.

Tvoja nagajiva roka uhaja iz moje.
 V ozki ulici stare lepotic
 sanjajo stoletni sen.

Ujamem tvojo drobno roko
 in jo stisnem v svojo dlan.
 Pobegli žarek se poigrava s tvojimi lasmi.

Ivanka BRATKOVIČ

Trenutek

žarek se poigrava v mojih laseh
 vse naokrog kamen in toplina
 sol na licih
 in otroški smeh
 po kavi diši

prijetno utrujena
 sanjam srečen sen

Verona AUGUŠTIN

Spomini

Misel me ponese daleč nazaj v čas, ko sem imela komaj nekaj let. Spominjam se, kako velik je bil svet okoli mene. Sedaj je postal manjši, saj je zaradi prometnih povezav vse tako blizu. V nekaj korakih se lahko popelješ na konec sveta. V tistih časih, ko sem bila še majhna, smo začeli življenje z majhnimi stvarmi, počasi smo se jim prilagajali in jih vzeli za svoje. V tistih časih otroci nismo imeli kupljenih igrac, niti vedeli nismo, da sploh obstajajo. Igrace smo si izdelovali sami. Spominjam se, da sva si s prijateljico sami sešili punčki iz cunj in ob tem sanjarili, koliko otrok bo katera imela. V tistih časih je bilo tudi pomanjkanje oblačil veliko, tako krpice za izdelavo najinih punčk niso bile veselih barv. Vse krpe, ostanke oblačil, ki smo jih imeli pri hiši, je babica zmerom porabila za krpanje naših oblačil.

Otroci smo bili že v zgodnjem otroštvu zadolženi za različna opravila okoli hiše. Le-ta so se razlikovala za dečke in deklice. V naši družini je bilo to zelo očitno, saj nas je bilo veliko – otrok namreč. Tako smo morali otroci že od malega delati, se znajti in biti kreativni, če smo hoteli kaj imeti. Vzgoja, ki smo je bili s strani staršev in starih staršev deležni, je bila zelo različna za deklice in fante. Deklice so vzgajali v ženske, ki bodo doma gospodinje, skrbele za družino, fantje pa naj bi služili in prinašali v hišo denar. Prav tu je bila storjena usodna napaka, ki jo čutimo še danes: ženska je še danes gospodinja, mati, povrh vsega pa v večini primerov še zaposlena in ni čudno, da je preobremenjena. Kje je tako 'opevana' delitev dela? Nikjer! Ali se bo kdaj kaj spremenilo na bolje? Vedne veliko govorimo

o tem - običajno okoli 8. marca – potem pa je spet vse po starem.

Ko sem odrasčala, so me pustili v svet brez kakršnih koli koristnih nasvetov o tem, kako naj si uredim življenje. Bila sem brez izkušenj, nisem si niti malo predstavljala, kaj me čaka. Sama sem iskala poti do ciljev, ki sem si jih zastavila. O tem, ali ima prednost družina ali poklicna kariera, sploh nisem razmišljala. Vse se je zgodilo nekako samo od sebe. Danes sicer trdijo, da je bilo v tistih časih vse lažje, preprosteje, a mislim, da to nikakor ne drži. Ženska je imela mnogo manj možnosti odločanja in izbire kot danes. Spremembe pa so se dogajale kot po tekočem traku! Nove izkušnje, novi izzivi.

A danes ugotavljam, da so časi spet takšni, da moram uporabiti vse svoje znanje, spretnosti in odločnost, če hočem iti naprej po poti, ki je še pred mano. Veliko je težav, marsičemu se moram odreči, napeti možganske celice, da uspem. Čutim, da je med nami premalo spoštovanja, nismo voljni pomagati sočloveku kot nekoč, medsebojni odnosi so skrhani in hladni. Pogosto se ženske odločajo med družino in kariero. To je stvar sleherne posameznice, zgodi se pa, da današnja ženska prepozno spozna, koliko je zamudila,

ker ni bila mati. In takrat nastopi kriza. V današnjem 'hitečem' času je kar težko biti ženska. Toda – ali je sploh kdaj bilo lahko?

Menim, da bi morali odmisлити ustaljene vzorce, biti bolj prilagodljivi, pomagati drug drugemu, prisluhniti temu, kar nam bližnji pove, razmisliti o zadevah, ne pa riniti z glavo skozi zid. Četudi dobro vemo, kako trd je zid, ga hočemo na vsak način premagati. Ne razmišljajmo le o materialnih stvareh, o bogastvu, spoštujmo sočloveka, pustimo mu dihati in živeti, kajti vsak ima le eno – neprecenljivo življenje!

Kornelija BAŠA

Več s pametjo kot s silo

Predrage dame! Mislite, da sploh smemo pisati zgodbe z gornjim naslovom? Saj smo večinoma blond - naravno ali umetno. O nas kroži več vicev kot o policistih! Spet zmagujemo. Naslednja dogodivščina bi morala biti spisana že pred leti in shranjena v družinskem arhivu zgodb. Opomnik na pisalni mizi me že 6 let opominja z naslovom, zapisanim na listek: *Blondinke v Kopru*. Danes sem ga končno snela in uničila, saj izpolnjujem nalogo, ki sem si jo zadala.

In ... hvala Bogu, prijateljici Olgi ali kakšni drugi Boginji za 'projekt' Ženske v kraljestvu literature, kajti letošnja literarna tema je *Več s pametjo kot s silo*. Ko sem prebrala razpis, sem se nasmehnila, saj me je naslov takoj spomnil na dogodek, na katerega me je opominjal tudi listek na pisalni mizi – seveda je tam naslov drugačen.

* * *

Majske počitnice se iztekajo. Ko sta bili dekleti majhni, smo pogosto šli na krajše počitnice ob prazniku dela. To leto smo pa ostali doma. Želela sem obuditi spomine in ponovno doživeti družinska potovanja. Prehitro sta odrasli, veliko prehitro. Ogromno stvari sem zamudila – je možno kaj nadomestiti? Poskušam s predlogom dragemu soprogu: »Kaj če bi veliko hčer odpeljali nazaj v dijaški dom v Koper? Vidiš, koliko stvari ima. Do konca junija je tako ne bo domov.«

»Idea je sicer super, pa imam preveč dela. Pojdite raje same!«

Juhuhu! To! Rada grem sama s hčerkama na potep. Odlično nahrani moj ego, ko se mi prepričljivo zlažeta, da smo kot tri sestre. Malo moramo 'nahriniti' tudi nasprotno stran, kako je super in OK. Pa odgovorim: »Kaj? Res tako misliš? Saj je samo za en dan ... Pa ta mali se bo začela šola, nič ni imela od teh nekajdnevnihi prvomajskih počitnic ... Vprašala ju bom!«

Pošta v drugo smer, proti hčerkama: »Ati bi se rad malo odkupil, ker preveč dela in nismo šli nikamor

za praznike, zato je predlagal, da bi se lahko me tri odpeljale v Koper, malo pa bi lahko šle na kopanje v Žusterno. Ha, kaj pravita?«

Ena skače od veselja, druga komaj spregovori: »No dobro.« Namreč: žrtev je ogromna! Z materjo bo treba preživeti cele 3 ure v avtu, potem pa še cel popoldan ...

»Ampak jaz vozim,« spregovori starejša.

»Seveda, razumljivo. Potrebuješ vajo in izkušnje za daljše ture,« odgovorim. In tako sem naslednje jutro pristala na zadnjem sedežu močevega avta, poleg mene kovček, nepotrebna sopotnika dvajsetletnici in najstnici, ki sta uživali na sprednjih sedežih.

Kovček je bil slab sogovornik. Sploh mi ni hotel odgovoriti, če mu je glasba v avtu všeč, kaj misli o hitrosti vožnje, pogostih postankih, sama pa sem bila vedno preglasovana (2 : 1) – in še vedno izgubljam ...

Končno tabla Sežana, Trst, izvoz za Ankaran ... in cilj: Koper!

»Kje bomo parkirale?« vprašam.

»V centru! Vso to prtljago pa res ne bom vlačila s parkirišča ob tržnici.«

»V redu, pa zapelji v center!« se sprijaznim s parkirnino, ki je v Kopru kar 'mastna'.

Pozdravlja nas sonce, nad nami letajo galebi, vdihnem prijeten morski zrak, sol prijetno žgečka nosnice. Nato krik - nevemvečkatere: »Poglej, hitro poglej ... Uau, kakšna prekooceanka! Dva vlačilca jo vlečeta v pristanišče ...«

Ozrem se proti morju in vidim 'največje čudo sveta', prekooceansko ladjo, res je ogromna. Čez nekaj ur bo v Kopru več kot 2000 turistov.

Zavem se, da smo na parkirišču, evforično vzdušje pa še traja: »Hitro, hitro, zmigajta se, če hočemo še kaj videti. Ko zavijejo v zaliv, se več nič ne bo videlo ...!«

Avto je obstal, sklepam, da smo parkirale, vse tri skočimo iz avta in nato KLIK ... Spogledamo se, sprašujemo se, kaj je bil ta klik. Poskusim odpreti vrata avtomobila – ne morem in spet 'sklepam', da so se samodejno zaklenila, kar nam je oznanjal tisti klik.

»Vrata so se zaklenila. Nič hudega. Odkleni jih prosim, malo pihlja, ogrnila si bom šal.«

»Kako na jih odklenem? Ključi so v avtu!« zajamra starejša hči.

»Kje? V avtu! Pa kako lahko izstopiš iz avta in puštiš ključe! Res si blond!«

»Ja, tak kot ti! Zakaj pa mi nisi povedala ...« se brani soferka.

»Nehajta! Zamudili sta: križarke se ne vidi več,« se vključi v pogovor rjavolaska, ki se pogosto pohvali s tem, da imava srečo, ker naju s svojo razsodnostjo rešuje iz težav.

»Križarka, križarka ... brez zveze! Kako bomo prišle do ključa? Kako bomo prišle do stvari v avtu?« se jezim nase, na morje, galebe, prvomajske praznike, najbolj pa na presneto križarko, ki je v nepravem času priplula v koprsko pristanišče.

»Ima katera telefon?« razburjeno vprašam. Upam na pozitiven odgovor, saj je današnja mladina zraščena z mobilniki. Jedo, pijejo, se umivajo, spijo ... vse počnejo z mobilnikom v dlani. Samo: če pa pripluje križarka, pa se skoči iz avta – brez telefona.

»Atija moramo poklicati, on bo že vedel, kako in kaj ...« začne reševati nastali problem naša mlajša.

»Ja, s čim pa naj ga pokličemo, povej ti, ki si tako pametna,« besni tista blond.

»Kaj sprašuješ, saj si TI pustila ključ v avtu!« se branim.

»Veš kaj, grem do stanovanja in preverila, če je katera od mojih cimer že prišla in si sposodim telefon,« je odličen sklep starejše, ki je itak najbolj kriva.

Odhiti proti centru. Z mlajšo pa čakava na parkirišču, vsaka minuta je neskončno dolga, postane pa še daljša po tistem, ko zaslišim:

»Oooou.«

»Kaj pa je?« vprašam prestrašeno.

»Na tisti tabli je znak, kot da tu ne bi smele parkirati. Pa piše tudi, da je rezervirano za diplomatska vozila,« mi pojasnjuje ljuba hči.

»No, samo še to nam je bilo treba. Kaj nisi gledala, kam sestra parkira?«

»Kaaaaaaaj? Saj je ona vozila! Če dobro vem, imajo samo na letalih kopilota. Sama si kriva, ti si jo rodila ...«

Še dobro, da se je starejša vrnila s telefonom, vesela in srečna mi ga izroči, naj se sama spopadem z Drag(o)nom. Drago – to je moj mož, njun oče, ki ga v šali kličemo tudi 'dragon', kar angleško pomeni zmaj.

»Zdravo. Me smo v Kopru. Kličemo s sposojenega telefona. Nujno pokliči nazaj.« Klik.

»Kaj je zdaj to? Kakšen sposojen telefon?« se razburi mož.

»Doma razložim. Avto se je pokvaril. Čim smo stopile iz njega se je takoj sam zaklenil. Niti osebnih stvari si nismo mogle vzeti. Ključ je žal tudi ostal v avtu,« kolikor se da mirno pojasnim.

»Ej, babe! Ne me farbat. Avto se ne zaklene kar tako! Kaj ste 'tresnule'? Priznajte!« no, po glasu sodeč še ni čisto pravi zmaj, nič ne bljuva ognja, malo pa se že dimi.

»Nič nismo 'tresnule', samo ključ je ostal v avtu. Pokliči na servis in vprašaj, kaj lahko naredimo ... če je v bližini Kopra kak ustrezen servis, če lahko koga pošljejo ... Ej, malo se znajdi! Saj si možki, za tvoj avto gre.«

»Ja, istina ... pa za vaše riti!« malo že diši po ognju našega Zmaja.

Očitno sta scena in neobičajna govorica pritegnili pozornost starejšega gospoda z dvema kužkoma, ki nas je ogovoril:

»Oprostite. Kaj se vam je zgodilo, lahko kako pomagam?«

Skoraj sočasno poskušamo pojasniti, kaj se je zgodilo, komaj nas razume, mu pa povem, da je stvar pod kontrolo, da smo klicale domov in bo mož takoj poslal serviserja in da smo zelo hvaležne za njegovo pripravljenost pomagati.

»Halo. Na servisu so mi rekli, da bodo nekoga poslali, da bo razbil zadnjo šipo, da boste lahko prišle do ključa. Ali pa bodo morali razbiti zadnja vrata. Ker je najbližji servis v Izoli, in ker imajo dosti dela, pridejo šele čez 2 uri.«

»Hvala. Se slišimo«

»Kaj je rekel ati?«

»Da pridejo s servisa, bodo razbili steklo ali zadnja vrata ...« poročam prestrašena, šokirana. To naj bi bila rešitev?

Prijazni Primorec pa posluša in še enkrat ponudi svojo pomoč.

»Na koncu ulice je ključavničarska delavnica. Vašo hčerko lahko zapeljem do tja in se dogovorite, morda lahko mojster pomaga brez razbijanja. Bi bilo res škoda za avto.«

»Hvala lepa, zelo sem hvaležna. Prosim, pojdi z gospodom ...« namignem starejši hčeri.

S ta malo pa sva stražili parkirišče in presneto tablo z napisom: rezervirano za diplomatska vozila. Modrovali sva, da bova govorili madžarsko, če pride redar in se pretvarjali, da ne razumeva napisa ... Ja, on bo pa tako neumen, na ne bo prepoznal slovenske registrske tablice! Da spremenim temo pogovora, povem, da je moja starejša hči zelo krivična do Primorcev, ko pravi, da so zaprti, neprijazni, egoistični. Kako veliko pomoč nam je ponudil gospod s kužkoma ... (res pa je, da sta se kužka peljala na sprednjem sedežu, mladenka pa na zadnjem – kot v taksiju).

Starejša hči čez čas prihiti proti nama z vizitko. Pomagati ji v delavnici ne morejo, saj se ne ukvarjajo z avtomobilskimi ključavnicami, so ji pa dali vizitko nekega

mojstra iz Pirana, ki ima rentgenski aparat, s pomočjo katerega lahko odklene elektronsko ključavnico.

Hvala Bogu, Mariji in vsem svetnikom!

Pa pokličemo: gospod na drugi strani je zelo razumevajoč, pride čez kakšno uro.

Oddahnemo si, pošteno si oddahnemo. Ne bo treba razbijati, Zmaju pogasimo ogenj iz vseh sedmih glav ...

Kako bi se prilegla sveža limonada? Prosimo v bližnji slaščičarni, plačamo, ko nam odprejo avto? Nikoli, nikdar ... Neumnost se plača, treba je potrpeti, tudi biti lačen, žejen ... Kako pravi Ceferin iz pravljice o zvezdici zaspanki: Kazen je vzgojna, kazen mora biti!

Počasi mineva ura, mojstra še ni! Ojoj, samo da tisti s servisa ne bi prišli pred njim!

Še pol urice mine, ustavi se avto, nasmejan 'doktor za ključavnice' z veliko torbo in slušalkami pristopi do nas.

»Ekola, pa sem tu. Pronto bomo to popravil.«

»Hvala, hvala, hvala,« ponavljamo vse tri, močno olajšane.

Mine 20 minut, gospod se že poti, boječe vprašam: »A ne bo šlo?«

»Ne, če mi boste tu težile pa cepetale. Pelte hčere na kavo!« je že malo manj prijazen. Pa saj sem mu že pojasnila, da niti centa nimamo, da je vse zaklenjeno v avtu!?! Najraje bi še njega povabila na kavo, pa naj plača.

Čez pol ure: »Ekola! Urejeno. To bo 90 €!«

Opazil je, da sem prebledela nad zneskom in je dodal: »Ali 70 € brez računa.«

Eh, pa ta siva ekonomija, naj jo kura brcne! 70 bo pa ja dovolj! Hotele smo še na kosilce, pa v Žusterno ... Plačamo, ostanemo same. Telefone v roke, dekleti preverjata svoje klice, SMS-e, mati pa se mora soočiti z Zmajem, na kar jo spomni ena od hčera:

»Atija moramo poklicati ...«

»Ja, seveda, da prekliče tisti servis, ki bi kar razbijal,« dodam.

»Halo. Kot vidiš, smo zadevo uredile, kličem s svojega telefona. Prekliči serviserje, ne bo treba razbijati,« ponosno sporočim.

»Vredi. Ka pa ste napravile?« je radoveden.

»Doma ti povem, sedaj ti le sporočam, da opravimo blondinke več s pametjo kot s silo.«

KOTER Gizella

Mi nők

A nők helyzete napjainkban napi híradótéma lehetne, mert velünk aztán folyamatosan történnek a dolgok. (Úgy Istenigazából.) De ha reálisak szeretnénk lenni, kijut a férfiaknak is mindenből kocsistul, lovastul. De most az egyszer engedek a kísértésnek, és a szeb-bik nem oldalán kötök ki. Segíteni nem kell rajtunk, úgyse hagynánk, mert mindent gyorsabban megcsinálunk, mint gyermekünk vagy társunk, férjünk. Csak mi tudjuk, hogy a polcon melyik doboznak kell az első sorban lennie, és melyiknek az utolsónak. Senki sem tudja olyan fényesre csiszolni a rozsdás vízcsapot, vagy az ágyat bevetni... abban meg egyszerűen verhetetlenek vagyunk. A kiskertben csak mi tudjuk elvetni a magvakat, és csakis mi tudjuk dolgos kezeinkkel kitépkedni a parét a földieper közül. Remekül egyensúlyozunk a garázsból a házig wc-papírral, 3 liter mosogatószerrel és az öt literes öblítővel, közben magunk előtt rugdoshatjuk a leesett kutyakonzervát a bejárati ajtóig. A család koronatagja pedig a sárgaföldig lehúzó, hogy hogy felejthettük el a sört vagy a cigit vagy azt az árucikket, amire neki égető szüksége lenne.

Mert te csak magadra gondolsz – kapjuk a fenyítést, és ha elég buták vagyunk, még lelkiismeretfurdalásunk is lesz egy ideig.

Annak, akinek lányai vannak, óriási önfegyelemre van szüksége, hogy semmi rosszat ne mondjon a másik nemről, elvégre éljen csak a gyerek illúziókban, hogy az ő kapcsolata tökéletes lesz, az ő partnere bevásárol, pelenkázza a gyerkőcöt, és helyére rakja cipőket, és meg tudja majd különböztetni a szennyeskosarat a fürdőszoba lapjától. Nem egyszerű nem szidni egész nap a férfit a világot. Kis időráfordítással meg lehet tanulni ezt is. Csak pislogni, mint hal a vízben. Nem szólni, nem kommentálni, nem ítélni.

Minden rendben van köztetek? – kérdi anyám

A legnagyobb mértékben rendben van – csattan a válasz – Megtanultam boldog lenni anyám, és művelem ezt magas szinten.

Micsoda fejlődés, gondoljanak csak bele. A nagy szerelmes időszakokban az őszinteségünk erénynek számított.. most így sok idő elteltével balgaság. Először: a férfi egyáltalán nem kíváncsi a véleményre vagy azért, mert már ezeregyszer elmondtuk, vagy azért, mert az övé sokkal jobb, tökéletesebb és érthetőbb saját magának. Tehát kár a szóért...még elmondanád a magad igazát, az idő alatt valami hasznosat is csinálhatnál, vagy a kutyát megsétáltathattad volna, vagy felhívhattad volna a nagymamát, biztosítani arról, hogy rendszeresen gondol rá mindenki a családból, csak neked jutott most idő rá, hogy ezt elmondd neki. Tehát kész haszon, ha hallgatsz. Másodszor: Olyan még nem volt, hogy érdek nélkül férfi elhiggye azt, amit a nő mond. Harmadszor: számítónak lenni nem bűn ilyen esetekben. Ha azon bukik a három napos wellness hétvégéd, hogy rábólints az eget rengető baromságra.... Tedd csak meg...

Rengeteg szakkönyv érthetően világossá tette számomra, hogy senki sem szereti a bólogató Jánosokat. Igen ám, de a sorok között olvastam fehéren-feketén, hogy ez csak akkor érvényes, ha a férfi szerelmes, és a szavaidtól elájul, mikor már 25 évet együtt élsz vele már érvénytelen. Kimondottan Bólogató Jánosra vágyik.

Summa summarum már jó régóta tudjuk, hogy mi nők nem a gyengébbek nem vagyunk, hanem az erősebbek, és mondjuk ki bátran az okosabb is... de az utóbbit észszerű titkolni.

Vége

atomicscout.wordpress.com

Olga PAUŠIČ

Z majhnimi koraki do cilja

Oj, draga Iva!

Lendava, 29. februar 2016

Trije meseci so minili od tvojega pisma, a imam tehtno opravičilo, da tako zamujam z odgovorom. Dela čez glavo, res. Saj me poznaš, neustavljiva sem, in če preneham migati, me preprosto ne bo več. Razumeš, kajne?

Šokirala si me s svojim priznanjem, da imaš ljubimca! Kaj te je pičilo? Ljubimec po 30 letih srečnega zakona? Ali naj dam besedo srečnega v narekovaje? Vedno sem videla v vaju s Timom zgleden par, ki bo živel v harmoniji do konca svojih dni. Zdaj pa to! Neverjetno! Pa ta 'novi' je skoraj pol mlajši kot ti? Ej, da ni kak lahkoživec, ki rad odira starejše gospe? To je postalo kar moderno. Previdna bodi, vsak hip na preži in glej, da mi ne boš v naslednjem pismu točila solze, ja?

No, sprašuješ me, kako je moj dragi sprejel dejstvo, da se mora upokojiti. To je bila cela drama, kar težko verjetna in zato ti jo moram podrobneje zapisati. Upokojitev ga je pretresla do temeljev, kot bi mu kdo posrkal dušo iz telesa. Še zdaj ne morem verjeti, da se lahko človek tako nasekira zaradi dejstva, da ni treba več drveti v službo, na sestanke, loviti novih strank po bližnji in daljni okolici, se zagovarjati pred šefi, če plan dela ni izpolnjen itd. itd. Res je, da se ti dohodki prepolovijo, a to ni katastrofa, ne?

Prvi mesec v penziji je bil kot mesečnik, preprosto si ni našel prostora pod soncem. Muka je bila gledati ga, kako išče svojo senco, kako nič ne dela – in še to počne jako počasi! Pa sem tuhtala, kako naj ga potegnem z roba brezna, v katerega je začel toniti. Rekla sem mu: »Najdi si kakšen hobi, rešuj križanke, vsak dan lahko greva za dve-tri ure na potep po okolici.« Nič. Iz knjižnice sem mu znosila na kupe knjig, da bi začel brskati po literaturi. Nič. Popolna apatija, ti povem. Angažirala sem znanke in njihove može, da bi se tedensko družili, da bi navezal stike in začel biti

družbeno aktiven, manj odljuden. Nič. Včlanila sem ga v upokojensko društvo, kjer bi lahko šahiral, balinal ali kartal. Nič. Celo na plesni tečaj sva hodila, a ko bi bilo treba doma malo povaditi, so ga kar naprej lovili krči v nogah. Izmišljala sem si že nemogoče: kupila sem nama kolesi, da sva se rekreirala na vožnjah po okoliških vaseh, a je ugotovil, da je to navadna potrata časa, da bo večja korist, če več delava v goricah in na vrtu, ob čemer se tudi krasno razgibaš. Potem pa se je pojavil še en problem: motnje spanja. Ponoči je začel

kolovratil po stanovanju, ker pa so ga od gledanja televizije bolele oči, je navil radio na Murski val ali pa je posedal na balkonu, buljil v zvezde in tuhtal, kam ga pelje pot usode. To pa je že spominjalo na katastrofo – ti povem.

Pa sem se spomnila in mu en večer – tako nevsiljivo, kot bi bilo slučajno – predlagala: »Če res ponoči ne najdeš miru, pa kuhaj. Vsaj meni ne bo treba!« Zabodeno me je gledal, kot da bi zinila vesoljno bedarijo, potem se pa začel na ves glas režati, da bi ga skoraj oblike solze. Pa je rekel: »Na živce ti grem, drži? Obrniti me hočeš, drži? Prisiliti me hočeš v dejavnosti, do katerih mi niti najmanj ni, je tako? Jok, ne bo šlo.«

»Saj te k ničemur ne silim, mislim le, da se v tebi skriva veliko talentov, ki jih moraš odkriti. Zdaj imaš ves čas tega sveta, da to storiš,« sem mu pihala na dušo, da je kar strigel z ušesi. Moške je treba motivirati s sladkimi besedami, pa ti takoj jedo iz rok.

In res je v hiši kmalu zavel prijaznejši veter. Zvečer sem nastavila recimo suh fižol, da bi se čez noč namakal – in zjutraj me je pozdravil mamljiv vonj po popečeni slanini, čebuli, lovorju in koriandru v bogati fižolovi enolončnici. Nisem komentirala. Drugič sem pustila pri štedilniku zavoj mesa iz zamrzovalnika in zjutraj se je meso kot po čudežu prerodilo v golaž

z mnogo česna in čebule. Moram poudariti, da po nekaj mesecih odlično kuha, jedi so pa zame toliko slastnejše, ker meni ni treba niti s prstom migniti. Nekega jutra me je presenetil s sveže pečenim kruhom iz pirine moke, celo orehe je umesil. Še tople kruh z maslom – prava fantazija! Da si obližneš vseh deset prstov. Gledal me je, kako uživam v zajtrku in se nasmiha, rekoč: »No, me ne boš pohvalila?«

Dvignjenih obrvi sem odvrnila: »Si ti mene kdaj pohvalil za dober obrok ali odlične kolače? Pa sem ti kuhala, pekla in cvrla debelih štirideset let!« Pihnil je predse in rekel tako zviška kot le kaj: »Roko na srce, draga žena, nikoli nisi bila kaj prida kuharica, peči pa itak ne znaš!« To je bilo res brez dlake na jeziku. Saj, kuhinjska opravila me nikoli niso navduševala. Kuhala in pekla sem, ker je družina pač morala jesti, kaj prida kreativnosti in navdiha pa v mojem početju res ni bilo nikoli. Saj mu kritične pripombe sploh nisem zamerila, bolj me je grelo zadovoljstvo, da si je našel področje zanimanja, kar je prineslo korist tudi meni. Prijeten občutek, da ga brez prisile vodim k cilju, mi je zelo dobro del.

Spogledala sva se in potegnilo naju je v sproščen krohot. Bila sva kot otroka, ki sta odkrila kup čokolade v maminem skrivnem predalu. No, tako sem rešila problem, moj mož pa postaja iz dneva v dan boljši kuhar. Začel je celo vneto brskati po kuharskih spletnih straneh, čeprav računalnik ni njegov prijatelj, po malem pa se ogreva tudi za peko peciva in bo kmalu odličen slaščičar. Kaj praviš, ni super? Prevezel je tudi nakupovanje in moram reči, da je mnogo boljši ekonom kot jaz. Izbirčen, domiseln in nadvse šparavčen. Postaja pravi gospodinjec. Zakaj pa ne – mu pravim. Nikjer ni zapisano, da je gospodinjstvo kraljestvo žensk, kajne?

Super – bi rekla. Toda no, odkrito povedano, tako zelo super spet ni, ker sem se zredila za dobrih sedem kil ... In bog ve, kako se jih bom znebila.

Zdaj veš. Ko prideš za 8. marec v Lendavo, te bo čakalo kosilo s petimi zvezdicami in najslastnejša ruska torta na svetu! In ... moža lahko brez zadrege prosiš za avtoogram, hahaha ...

Poljub

Eda

VÉGI Noémi

Csak egy lökés

Ki nem lett volna még olyan helyzetben, amikor minden dűledezik körülötte? Amikor tudja, hogy időhiányban szenved, és nem fogja tudni betartani az ígérteét? Olyan helyzetekben kéne az embernek egy bokszzsák vagy és meleg fürdő. Ahh ...

Kamaszkorból lassan kifelé tántorgó, olykor kusza gondolatú lányként váltig állítom, hogy olyankor nincs szükség másra, mint egy kis agyhűtésre. (Ehhez a módszerhez még jég sem kell.) Mély lélegzet és egy új nekifutás. Mert sem a tanulnivaló nem kerül gondolataimba csak úgy, és a fürdőszoba sem lesz tisztább attól, ha gondolok rá. Rendszerezés a javából. Ha a fejben megvan, már csak meg kell tenni. Egyszerű, mi? Azt. Hát nem.

Nem szeretnék szexista lenni, de a nők átlagban többet sűrögnek-forognak otthon, mint a férfiak zöme. A konyhától egészen a katlanházig. És ezen kívül anyák. Meg dolgoznak is, mondjuk. Meg mondjuk itt-ott aludni sem ártana ... Aztán jön egy kis rosszkedv, időváltozás, telihold, legyen az bármi, és a gondosan összeállított tervek mind megghiúsulnak. Lehet, hogy ez csak azért szokott velem előfordulni, mert egy picikét szétszórt vagyok, de hát na. Viszont tudom, mit akarok. Döntésképes vagyok. Nagyjából. Maradjunk annyiban, hogy igyekszem.

Sokszor körmömre ég a gyertya. Mert halogatok dolgokat. Még ennek a szösszenetnek az írása közben is jutnak eszembe olyan dolgok (egy kis segítséggel), amiket meg kéne csinálni holnapra. Fura, pedig a hét elején úgy tűnt, minden felügyelet alatt van, és nem fogom elkövetni újra azt a hibát, hogy ... Hoppá. Vasárnap este tíz óra van. Ügyes vagy.

Alvatlanság, morcoság, ocsmány kinézet és (igen, tudom, szégyenletes, de) lerágott körmök. Nehéz dolog létezni. És nem szép dolog sajnáltatni önmagam, úgy-hogy abbahagyom. Inkább dicsérném azokat a bátor harcosokat, akik emelt fővel végigcsinálták azt, amiről mindenki azt hitte, hogy nem tudják végigcsinálni.

A titkukat viszont ismerem. Sőt, azon vagyok, hogy nyomdokaikba lépjek.

Motiváció. Indíték. Ahogy tetszik. Van, amikor egy mondat, van, amikor egy ezeroldalas regény. Család, szeretet, vagy egyszerűen a nagybetűs Ő. És az az, ami megadja az utolsó lökést a cél eléréséhez vezető úton. Mert tudod a lelked mélyén, hogy gondolnak rád. Képes vagy rá, és ezt be is fogod bizonyítani. Egyenes háttal, emelt fővel, büszke, mégsem öntelt tekintettel. Teszed a dolgod, és jó érzés fog el, hisz alkotsz. Lehet nem Da Vinci féleségeket, de alkotsz. Szót, ételt, írást, zenét és még ezernyi csodás és figyelemre méltó dolgot.

Engem meglöktek. Ezért íródtak meg az imént kimondott szavak, ezért kaptam életerőt és kedvet sok mindenhez. Jókedv és melegség öntött el, jó zenét hallgatok, és csak úgy ömlöttek belőlem a szavak. Ilyen élményt kívánok mindnyájatoknak. Késő órák ellenére elterveztem, hogy fölöttem a gatyám. Megírom, elolvasom, megtanulom, megjegyzem. És hogy mit? Mindent.

Fotomontázs/rajz: OP

ZÁGOREC-CSUKA Judit

A bóra, Biljana és az Angyal

Az angyal rám tekintett és megsajnálta. Láttá, hogy segítségre van szükségem. Most és ebben a pillanatban. Három óra reménytelen vergődés után átjutottunk a Sveti Rok-alagúton, amely előzőleg legalább öt órát le volt zárva a bóra szélvihar erőssége miatt. De előtte lekanyarodtunk egy mellékútra, mert már nagyon idegessé váltunk, nem bírtuk a gyűrődést. Aztán a pénztárnál a pénztáros említette, hogy végre kinyitották az alagutat. Visszakanyarodtunk az autópályára, majd lassan megpillantottuk az Adriai-tengert. Célba vettük Trogirt. Így van az ember életében is, néha letérünk a fővágányról, s a mellékvágányokra sodródunk, hogy könnyebb legyen a teherviselés. Idővel összeszedjük magunkat, és visszatérünk a fővágányra. Néha úgy érzem, hogy nincsenek is vágányok, semmilyen térkép, amihez igazodni kellene. Szabadon játszadozik el velünk az enyhe bóra, majd megerősödik és viharra válik. Sajnos útközben ezt is meg kellett tapasztalnom. Amikor a sztráda mellett megálltunk, nem tudtam kiszállni a kocsimból, a bóra becsapta az orrom előtt a kocsni ajtaját. Majdnem megütöttem magamat. Nagy erőfeszítéssel tudtam csak kijutni végre a kocsimból. Olyan ítéletidő volt. Vihar közepette érkezünk meg a tengerpartra. Erős és kiszámíthatatlan volt a bóra. Az angyal megsúgta a pénztárosnak, hogy segítse feloldani bennünk az útlezárás feszültségét.

Az angyal széttárt fehér szárnyaival rám tekintett Trogir főterén, és megsajnálta. Láttá, hogy egyedül sétálgatok a főtéren. Nem kérdezte, hogy miért vagyok egyedül. Mindenki csodálattal nézte az angyalt, aki kb. egy méterrel lebegett a járda köve felett. Nemigen dobáltak a turisták aprópénzt a kalapjába, de csodálták őt. Az angyal magabiztos és boldog volt. A fiatalság elixírjét sugározta a járókelőkre, amely gyorsan elmúlik, megfoghatatlanná válik, elvész. Ez a performansz-angyal a fiatalságomra emlékeztetett. Nem tettem fel kérdé-

seket önmagamnak. Végül is kinek kell beszámolnom az életemről? Az istennek? Az erkölcsnek? Egyiknek sincsen megszemélyesített formája. A feleletem később mégis kialakult: talán mindketőnek. Az élet megismételhetetlen. Még ki sem javíthatjuk az elkövetett hibáinkat. És mi marad utánad? Amit a halálad pilálanatáig megtettél. Tettekben, művekben, emlékekben stb. Az angyal megsúgta ezt nekem Trogir főterén.

Az angyal rám tekintett és megsajnálta, amikor látta, hogy Biljana szomorú. Engemet küldött hozzá, hogy segítsek rajta. Amikor megérkeztünk a Medena Szálloda halljába, azonnal feltűnt nekem az a butik, amelyben Biljana árulta az exkluzív női ruhákat. Első nap nem akartam még belépni hozzá, hiszen először a tengert akartam látni. De estefelé, amikor a vacsora után a szobám felé vettem az irányt, mégis megálltam a butik előtt, majd beléptem. Biljana már magyarul fordult hozzám, hiszen hallotta, hogy előzőleg a fiammal magyarul beszéltem. Végre egy a magyar a turisták közül. Az egymásra találás a magyar nyelv miatt jól esett. Jó kiindulópont: bármire, hiszen közös a nyelvünk. Meg, hát az angyal akarata... Másnap újra bementem a butikba, vásároltam egy nyári fehér blúzt. Biljana elmondta, hogy Budapestről jött Trogirba, és három hónapig a butikban fog dolgozni. Turisztikát tanul, de jól jön neki egy kis pénz. Elmondta, hogy rossz napja van, mert közben elhagyta a szereleme, aki nem tudja kivárni, tolerálni ezt a három hónapos távollétet. Megsajnálta, mert ilyenkor mit is tehettem volna... Láttam, hogy egy kicsit megkönnyebbült. Majd meghívtam este egy koktéllra a tengerpartra, hogy enyhítsem egy kicsit a bánatát. Egyébként én is egyedül voltam. Ez a fiatal lány lassan bizalmasan fordult hozzám. Végre valahára ebben a nagy szállodában fordulhatott valakihez krízishelyzete közepette. Végre valahára én is ebben a nagy szállodában valakivel társaloghattam. Az angyal besegített, összehozott minket. Egyébként nehéz tanácsot adni, hogy mi a jó kapcsolat lényege.

Ha valamilyen különös vonzalom miatt ragaszkodunk egy meghatározott típusú férfihoz/nőhöz, tudnunk kell, hogy a párkapcsolatok nem az egónkat akarják kielégíteni vagy boldoggá tenni. Az ego szintjén a partner csak egy árucikk. Amelie Fried egyszer a következőket mondta: *„Ideális kapcsolatról akkor beszélhetünk, ha saját neurózisaink illenek partnerünk neurózisaihoz.”* Ez azonban csak az ego szintjén érvényes. Ha csak ezen a szinten keresünk hasonlóságokat, szem elől tévesztjük a kapcsolatok valódi értelmét: ha fellelkesülünk a köztünk lévő hasonlóságok láttán, csalódottak leszünk a különbözőségek miatt. Az egónk annyira elvakít minket, hogy elmulasztjuk megkövetelni a kapcsolatunktól a közös spirituális fejlődést és a feltétel nélküli szeretetet. Mindezt elmondtam Biljanának is koktélozás közben a tengerparti vendéglő teraszán.

Az angyal rám tekintett és megsajnálta. Az angyal én voltam. Álltam a tengerparton, lent a mélyben morajlott a naplementében a kék tenger. Széttártam a karjaimat és az ég felé emeltem. Ádám fiam ült Mónikával a kősziklán. Beszélgettek. Üdvözöltem őket, majd megáldottam őket. Minden tökéletes volt, minden olyan megismételhetetlen. Az anya, aki szertartásszerűen átadja szeretetét és áldását a fiatal párra. Annyi minden volt ebben az áldásban: valami, ami megszűnt bennem, valami, amit már átvettek tőlem, valami, amit anyaságomból adtam át a fiatal lánynak. Valami, ami megoldódott, feloldódott, ami átváltozott bennem. Megtörtént, mint egy színházi jelenetben. Ádám nem értette az első pillanatban, később elfogadta a neki szánt jelentet. Meg kellett, hogy történjen. Valami, amit meg kellett értenem a világmindenségből. Nekem kellett megértenem. Én voltam az őrzőangyaluk abban a pillanatban. Aztán már nem volt rám szükségük. Megértettem. Ez egy kicsit fájdalmas mozzanat volt. Továbbléptem, s folytattam a sétámat a csendes tengerparton.

ZÁGOREC-CSUKA Judit

Az ajtócsapkodás

A vasárnap délután csendesnek bizonyult Patrícia számára. Az ebéd elfogyasztása után szokásaihoz híven a számítógépe elé ült, és lassan belemélyedt a tanulmányába, amelyet lassan le kellett adnia egy konferenciára. A szerkesztőbizottság is sürgette a leadást. Patrícia az íróasztalára egy gyertyát helyezett, amelyet meggyújtott, hogy hangulatot teremtsen az íráshoz. Aztán belemerült a tanulmányírásba, és szinte megállt körülötte az idő, szinte semmi másra nem tudott figyelni. Hirtelen rettenetesen csattant a fürdőszoba ajtaja. Felugrott az íróasztala mögül, és ijedtében a fürdőszobához sietett. A fürdőszoba ajtaja csukva volt, sem huzat, sem egyéb dolog nem tudta volna ilyen rettenetesen bevágni. Szíve rettenetesen dobogott, lélegzete szakadozott, és kirohant a házból a kertbe, ahol látszólag megmenekült a veszélytől. Aztán bekattant neki valami, vagy csak sejtette, hogy mit történhetett. István volt,

István volt odaátról! Az ő szelleme, az ő szelleme lehetett! István nemrég halt meg, hirtelen, szívinfarktusban fent a szőlőhegyen. Itt volt, hogy elbúcsúzzon tőlem, hiszen nem tudott előzőleg igazán elbúcsúzni. Ilyen a halál, hirtelen és mindent elvesz, gondolta. Az iskolában a szomszéd irodában dolgozott, és naponta találkoztak. És hirtelen megszakadt a kapcsolatuk. Most érezte át igazán a hiányát, de hónapokig tartott, míg elfogadta azt a tényt, hogy már nem létezik, semmilyen formában. És mégis? Majd bement a házba, és egy kicsit megnyugodva, kevésbé zaklatott állapotban folytatta a tanulmányírást, mert el kellett készülnie. Az ismeretlen látogató már nem volt jelen, eltávozott, és nem tudta, hogy mit is akart neki mondani, csak sejtette. Hiányoztak egymásnak.

ZÁGOREC-CSUKA Judit

A szív akkumulátora

Ahogy Mariann beült a Renault Megan kocsjába, nem sejtette, hogy valami életre szóló felismeréssel kell szembesülnie. Gondtalanul be szeretne volna gyújtani a kocsját, de csak hörgött, kalapált az akkumulátora, szikra nem lobbant benne. Többször próbálkozott, többször bedöglött a kocsi. Nem indult be. Nem ment. Megijedt, hiszen sötétedett már, szombat délután volt, és üresnek tűnt a Kaposvári Egyetem parkolója.

- Istenem, magamra maradtam! Mi lesz velem? – ezek a gondolatok futottak át az agyán.

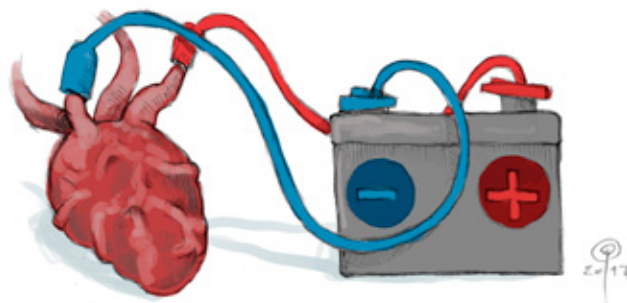
- Egyedül maradtam. Kit is hívjak fel? Kikhez forduljak? – gondolkozott.

Aztán lassan beballagott az egyetem főbejáratához a tájékoztató pulthoz, és megkérte a portásokat, hogy hívjanak egy autószerelőt, mert nem tud elindulni a kocsjával. A portások hívták a szerelőt, aki azt üzent, hogy csak egy óra elteltével tud jönni, mert munkája van.

Mariann az akkumulátor szívére gondolt, ha van-e neki szíve? És a saját szívére is, amely hirtelen, akár ebben a percben leállhat. Csak úgy mindenféle okozat nélkül, s már nem hívhatná fel, akiket szeret. S kiket kellene felhívnia? Kik azok, akikkel érdemes volt találkozni az életében, kik azok, akik valamit is jelenthettek számára?

- Ilyen lesz az elmenetel? Leáll a szívem akkumulátora. Mit is keres itt Kaposváron? És miért éppen itt? – töprengett.

Megsörrent a telefonja...

Olga PAUŠIČ

Rešitev

Ko se je okoli treh predirljivo oglasil mobilnik, ji je bilo precej jasno, da jo čaka popoldansko druženje z vnukom. Če je bilo treba v goricah ali sadovnjaku kaj postoriti, je šel sin očetu na pomoč, malega pa je odložil pri njej – torej pri babici. Hitro je pomila posodo, si nataknila trenirko, potem pa sta obiskovalca že prihajala po blokovskih stopnicah. Prijokala pravzaprav. Janov predirljivi jok je odmeval po stopnišču, da je bilo slišati, kot bi ga dajali iz kože.

»Kaj se je zgodilo, zakaj tako tuliš?« je zaskrbljena spraševala in ga hotela dvigniti v naročje, a triletnik se je je divje otepal in silil v očetove roke. Med tuljenjem je vendar mogel protestirati: »Pusti me, babica ... ati me bo slekel!« Cepetanje nog in drhtenje otrokove bradice pa reka solz so bili jasen znak jeze – bolj jeze kot kakšne hude bolečine ali žalosti. Medtem ko ga je slačil, je sin povedal: »Ma saj mu nič ni, tekkel je, cepnil v lužo in zdaj je najljubši plišasti medvedek ves moker in blaten. Operi mu ga, prosim te, da ne bo pomazal z njim še pol sobe.«

Medtem ko je mali izjokal zadnje solze in se že usedel med lego koce in plastične živalice, je sin brez pozdrava odšel, da otrok ne bi nadaljeval cmerjenja še zaradi njegovega odhoda. Brž je zaklenila vhodna vrata, saj se je že zgodilo, da jih je mali odprl in ji smuknil na hodnik, potem pa se celo napotil po stopnicah navzgor v višje nadstropje.

»Jan, operem medvedka, ja? Potem ga bova na balkonu posušila in spet bo lep kot slika,« je tolažila fantiča, a je bil že zatopljen v svoj živalski vrt. Rjavi medo je bil po nekaj curkih mlačne vode spet pravi lepoteč, čeprav že ves oguljen od stiskanja in gnetenja.

»Babi, knjige bi brala,« je vpil mali iz dnevne sobe.

»Najprej ti dam čiste suhe hlače, poglej, kako moker in blaten si.«

»Sam se bom oblekel!« odločno pove triletnik, in ko mu prinese čist spodnji del trenirke, se začne mučna

procedura. Nerodno potegne s sebe mokre hlače, pri tem še spodnjice, potem se mu vse to zaplete pri gležnjih, da ne gre ne gor ne dol. A vztraja, se jezi, sopiha, končno jo pa le zaprosi za pomoč. Vse bi rad sam, v tej zoprni dobi je, ko mu je najljubša beseda NE ali NO-ČEM, takoj zatem pa sledi SAM BOM ... Potem, ko je v suhih oblačilih, je že boljše volje, celo objeti se pusti.

»Babi, veš kako se madžarsko reče 'zbiramo papir'?«

»Ne spomnim se, ti mi povej,« se resno zlaže babica.

»Papírt gyűjtünk,« ponosno pove mulček. Komaj mesec dni je minilo, odkar se je družina priselila iz Maribora v Lendavo in je začel obiskovati dvojezični vrtec, pa je usvojil že kopico madžarskih besed in besednih zvez.

»Sta nesla z atijem v vrtec star papir?«

»Jutri bova, babi ... ti mi boš dala star papir, ja?«

Medtem ko je medvedka zavila v suho brisačo in ga pivnala, je mali že prinesel iz otroške sobe Mačka Murija in slikanice z uro. Zelo rad ima knjige, rad posluša, ko mu odrasli berejo, zadnje čase pa ga je očarala ura. V knjižnici je izbiral samo slikanice z uro.

»Medvedka obesim na sušilnik na balkonu, potem bova pa brala,« mu zakliče babica z balkona. Sonce toplo sije, in dokler bo mali na obisku, se bo medvedek lepo posušil in zvečer spet lahko delal malčku družbo v posteljici. Ravno se je

nameravala obrniti, da preveri, kaj počne malček v dnevni sobi, saj je bil kot vrtavka, nepredvidljiv in uren kot veriverica ... ko je zaslišala glasen ŠKLJOC.

»O jebenti!« ji je ušlo, a bilo je prepozno. Mali je dvignil kljuko na mehanizmu za zapiranje balkonskih vrat in bila je ujeta! Še enkrat ji je ušla nemarna kletvica »o jebenti«, kar je smrkelj seveda slišal, saj je bilo veliko okno poleg balkonskih vrat odprto na kipanje in je takoj pripomnil: »Grdo govoriš, babi! Ne smeš tako grdo govoriti!«

Vsa zgrožena ga je gledala skozi veliko stekleno površino, v glavi ji je zavrelo od trenutne panike, mali

se ji je pa sladko smejal in ji mežikal. In čebľjal: »Vidiš, kako znam mežikati, babi. Kot medvedek na tisti modri žogi iz trgovine Tedi ... vidiš?« In se je vneto spakoval, da bi ji demonstriral, kako zna mežikati. Mater, kaj naj storim? – je vrelo v njej. Ujeta na balkonu, brez mobilnika, v dnevni sobi nepredvidljiv mulček, vrata v stanovanje pa dobro zaklenjena! Prva misel je bila, da ne sme prestrašiti vnuka. Če še njega zgrabi panika, bosta oba v riti! Kaj naj stori? V rokah je še vedno stiskala od medvedka vlažno brisačo. Lahko bi jo ovila na roko in razbila dvojno šipo na vratih ... škoda bi bila precejšnja, saj v Lendavi že zdavnaj ni več steklarja ... in šipa je velika od tal do stropa ... Misli so ji preskakovale druga drugo. Kričati in klicati na pomoč bi bilo brez zveze, v drugo nadstropje bi se lahko povzpeli le gasilci, teh pa ne more priklicati, ker nima telefona. Najti mora pametno rešitev ... pametno rešitev ... a kakšno pametno rešitev?

»Babi, jaz bi tudi šel na balkon!« je začel tečnariti malček. Potolkel je po steklu na balkonskih vratih, skušal tako in drugače odpreti vrata, a seveda ni šlo. Spomnila se je. S kazalcem na ustih ga je utišala in mu predlagala: »Malo se bova igrala, ja? Bi se igral z mano novo igrico?«

»Ja, igrala se bova novo igrico! Kakšno pa, babi?« Veselo je poskakoval in krilil z rokami, pa se naslonil na stekleni zid med njima in pritiskal nanj nasek, dlani, celo ustnice. Za take skrate je vse lahko igra in zabava, kajne?

»Poslušaj me! Opišem ti predmet, ti ga boš pa poiskal nekje v kuhinji ali dnevni sobi, prav? Za vsak predmet boš dobil bonbon, dobro? Si za?«

»Ja, babi, igranja se predmete! Vse bom našel in dobil dosti bonbonov!« je navdušeno vzklikal. Bonbone in lizike obožuje, najbrž zato, ker so doma prepovedani, pri babici se pa vedno najde kakšen skrit sladek zaklad za pod zob.

»No, poslušaj. Prvi predmet je lesen, valjast, ima dva ročaja in ga rabimo pri pripravi kolačev. Kaj je to, Jan? Kje boš našel ta predmet?«

Mali se zamisli, krene v kuhinjo in začne odpirati vrata spodnjih kuhinjskih elementov. Ni ji treba dolgo čakati, ko ponosno prinese star lesen valjar, ki ga rad uporablja za igračo, da z njim »ravna« zmečkan papir.

»Krasno! Položi ga na tla, da bova na koncu igre preštela, koliko bonbonov si boš prislužil,« mu naroči babica skozi steklena vrata. Potem mu opiše še cedilo, pokrov kozice, jedilni pribor in mali zelo spretno najde pa znosi predmete v dnevno sobo.

»Zdaj pa poišči predmet, ki ga uporablja mami, ko ti vliva juho v krožnik. Saj veš, kaj je to, kajne?«

Spogledata se in mali že brzi v kuhinjo, izvleče predal in koplje po njem, dokler ne najde kovinske zajemalke. Priskaklja v dnevno sobo in babica mu navdušena zaploska.

»Krasen si, Jan,« ga pohvali z drhtečim smehljajem na ustih, pa doda: »Zdaj pa poskusi z zajemalko zgrabiti kljuko na balkonskih vratih in jo močno potegni navzdol, kolikor moreš močno. Bova videla, če si Peter Klepec ali še ne.«

»Ja, sem Peter Klepec, babi! Poglej, močen sem ...«

Res prisloni zajemalko na vrh kljuke in jo skuša potegniti dol, da bi se steklena vrata odprla. Ne gre. Zajemalka zdrsne po kovini in mu pade iz rok. Brž jo pobere in poskuša znova. Drobne ročice se trudijo, vlečejo, a kljuka je močna in trdno zagozdena.

»Ne morem, babi. Pomagaj,« sopiha in čaka, da bo kar vstopila v sobo – kot običajno.

»Še poskušaj, Jan! Saj si velik fant. Globoko vdihni in močno napni mišice – pa bo šlo.«

Pohvala mu res vlije samozavest in voljo do poskušanja. Previdno nasloni kovinsko glavo zajemalke na kljuko in začne vleči, da se mu orosita čelo in nasek.

»Še vleci, Jan, močno vleci, pa bo šlo,« ga spodbuja babica z balkona. Stiska pesti in moli v sebi, da mali ne bi vrgel puške v koruzo. In končno preseka napeto ozračje glasen kovinski ŠKLJOC – balkonska vrata se pa v hipu na stežaj odprejo. Oba skočita od navdušenja, veselja ali olajšanja, babica močno objame malega, ga stisne k sebi in ga sredi dnevnice zavrti kot bi bil peresce!

»Super fantič si, Jan, najboljši! Preštejva, koliko bonbonov si si prislužil s predmeti.«

Malček je pri štetju za bonbone dlakocepsko natančen, tokrat prešteje celo dva več, kot si jih je v resnici pridobil z uganjanjem kuhinjskih pripomočkov. A babica nič ne ugovarja, dala bi mu jih cel kilogram, če bi se mu tako zasanjalo!

► Janja MAGDIČ, JSKD – OI Lendava

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti z vami že 20 let

Jskd

JAVNI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA KULTURNE DEJAVNOSTI

z vami že

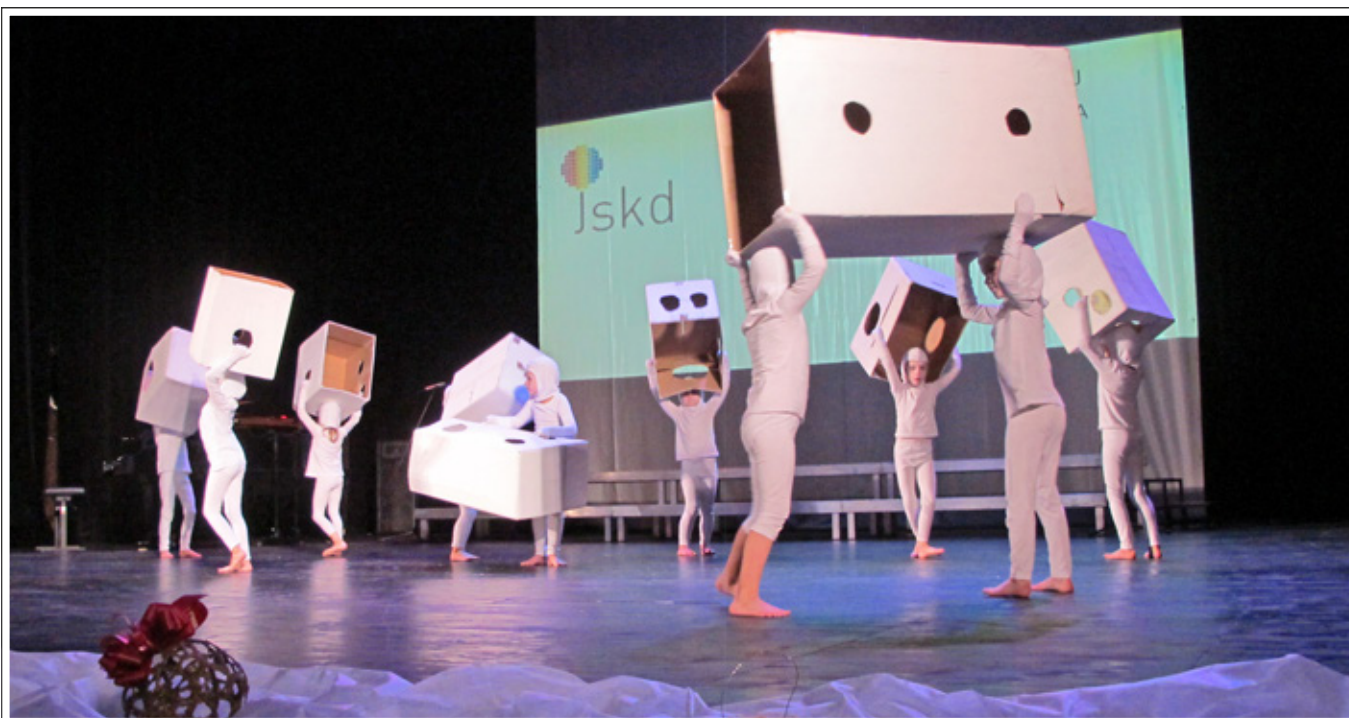
20 let

Območna izpostava Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti/OI JSKD že 20 let skrbi za razvoj in uresničevanje nacionalnega potenciala ljubiteljskih kulturnih dejavnosti s preglednimi srečanji, prireditvami, različnimi delavnicami in strokovnimi seminarji. Skrbi tudi za aktivno ustvarjalnost, razvoj ustvarjalnih kapacitet in širjenje dostopnosti kulturnih programov med vsemi skupinami vrtcev, šol, društev in zavodov. Lendavska izpostava pokriva 7 občin UE Lendava. Vsako leto predlagajo strokovni spremljevalci območnih srečanj, ki jih organizira OI JSKD Lendava, kar nekaj skupin na regijska srečanja, z regijskih srečanj

pa tudi na državna. Pohvaliti je treba delo skupin v letu 2016, saj jih je precej z našega območja doseglo regijski nivo, nekaj pa tudi državnega.

Že nekaj let pripravljamo ob koncu novembra prireditev Praznujmo skupaj, kjer se lahko širši javnosti še enkrat predstavijo skupine, ki so bile v koledarskem letu najuspešnejše. Prav je, da javnost vidi in sliši o njihovih uspehih in jim ob tej priložnosti tudi čestita. Letošnja prireditev je bila zadnji petek v novembru. Na prireditvi smo zaznamovali tudi 20 let delovanja sklada in območne izpostave. Obiskovalce srečanja je nagovorila vodja poslanske skupine in podpredsedni-

Plesna skupina Mavrični sij Vrtca Lendava

Madžarski ljudski pevci KD Zarja Gaberje

ca Stranke modernega centra Simona Kustec Lipicer, ki je poudarila pomen ljubiteljske kulture za življenje v lokalni skupnosti: »Javni sklad RS za kulturne dejavnosti in njegove izpostave so imeli v 20 letih posebno vlogo pri kulturnem ustvarjanju, še posebej zunaj velikih urbanih središč. V ljubiteljski kulturi se izražajo iskrivost, pozitivna energija in srčnost, ki se prenašajo na vse nas. V kulturi si lahko svobodno in sproščeno dovolimo biti to, kar v resnici smo, kar čutimo v svoji duši. To je stalni gradnik okolja in družbe ...«

Najmlajši nastopajoči, ki so se udeležili državnega srečanja plesnih skupin v Velenju, so bili člani Plesne skupine Mavrični sij Vrtca Lendava. Nastopili so še: otroški in mladinski pevski zbor OŠ Odranci ter gledališka skupina Varašanci OŠ Turnišče. Z gledališkim nastopom se je predstavila gledališka skupina Kaos iz Kapce, s folklornim pa FD Prekmurje Lendava. Zaplesali sta Plesna skupina Ividő – ZKMN Lendava in plesni par Matejka in Blaž. Zapeli so: Komorni pevski zbor Vita Lendava, moški vokalni kvintet Aeternum ter madžarski ljudski pevci iz Gaberja, zakonca Donko ter ljudski pevci iz Hotize in Žižkov. Zazveneli so tudi nežni zvoki tamburice HKD Pomurje Lendava s pevko Jasno Vuradin Popović.

Plesni par Matejka in Blaž

Hvala vsem mentorjem, ljubiteljskim ustvarjalcem ter vsem soorganizatorjem, ki s svojo ustvarjalnostjo in znanjem že 20 let skupaj z nami ustvarjajo pester in raznolik mozaik kulturnega ustvarjanja na narodnostno mešanem območju. Hvala vsem lokalnim skupnostim in ustanovam, ki nas podpirajo. Tudi v bodoče želimo z našimi programi in programi preko skupin in društev kvalitetno promovirati ljubiteljsko kulturo tega območja.

► **Danijela HOZJAN**, predsednica ZKD Lendava

40. obletnica ZKD Lendava

Septembra 2016 je minilo 40 let, odkar Zveza kulturnih društev Lendava uspešno deluje. Področij, na katerih je bila zveza vsa leta aktivna, je res veliko. Povezuje 66 kulturnih in drugih društev, ki ustvarjajo na območju sedmih občin. Iz Občine Lendava je 44 društev, ki so aktivna na področju glasbene, folklorne, pevske, likovne, literarne, gledališke in rokodelske dejavnosti. Vsi se trudijo ohranjati kulturno izročilo okolij, kjer živijo.

Na območju Občine Lendava se prepletajo različne kulture in narodnosti - od slovenske, madžarske do hrvaške, romske in srbske. Tako je v ZKD vključeno eno hrvaško društvo,

tri romska in eno srbsko. Ostala društva pa pripravljajo programe v slovenskem in madžarskem jeziku.

Naloga zveze je povezovati društva, jim pomagati pri organizaciji in izvedbi različnih prireditev, zagotavljati prostore za delovanje, jih spodbujati, da s svojim delom ohranjajo kulturno izročilo. ZKD sodeluje z različnimi ustanovami na širšem območju Občine Lendava in Pomurja, med drugim tudi z Območno izpostavo JSKD Lendava, Turistično zvezo Lendava vabi, s slovenskimi in madžarskimi zavodi za kulturo ter vsemi drugimi inštitucijami, ki so povezane s kulturo in turizmom. Prizadeva si in dela za bogatitev kulturnega življenja na območju, kjer delujejo društva, ki so povezana v ZKD Lendava.

Župan mag. Anton Balažek in Danijela Hozjan

Program ZKD Lendava je vsako leto zelo raznolik: od literarnih večerov, delavnic, ustvarjalnih natečajev, recitatorskega tekmovanja v slovenskem jeziku, do razstave Pirhi, vino in velikonočni izdelki, študijskih krožkov ter literarnih in likovnih delavnic. Razen tega ZKD vsako leto pripravi tudi program za Noč knjige in Teden ljubiteljske kulture. Že 12 let sodelujemo tudi v projektu Teden vseživljenjskega učenja. Na tak način smo k sodelovanju povabili veliko društev ter skupaj izpeljali prireditve, ki so namenjene učenju in sodelovanju na različnih področjih in različnim ciljnim skupinam. Sodelujemo na tradicionalnih prireditvah, kot sta Bogračfest in Lenda-

vska trgatev, kjer smo tudi soorganizatorji. Izdajamo literarni zbornik Pobiralci rose, letos že četrtrič, v njem pa so zbrana vsa literarna dela z literarnih večerov domačih avtorjev. Še kaj več bi se našlo, saj je naš delokrog zelo bogat.

Ob 40. obletnici ZKD Lendava smo pripravili v soboto, 15. oktobra 2016, ob 18.00 uri v Gledališki in koncertni dvorani Lendava svečanost z bogatim kulturnim programom. To je bil skupen program vseh sekcij kulturnih društev, ki so povezana v ZKD Lendava: prekmurske, madžarske in romske folklorne skupine, slovenski in madžarski ljudski pevci, citrarji, tamburaši, gledališke skupine, sekcije ročnih del in recitatorji. V programu so sodelovali:

- Društvo Art Music Trnje,
- citrarji iz Doline in Lendave (ZKMN),
- združene madžarske folklorne skupine iz Pinc in Dobrovnika,
- moška vokalna skupina Dobronaki nótázók,
- otroška prekmurska folklorna skupina Gaberje,
- otroška gledališka skupina s skečem Zdravo jesti, OŠ Turnišče,
- gledališka skupina Mladi Varašanci,
- Komorni pevski zbor VITA Lendava,
- HKD Pomurje Lendava - tamburaši s pevko,
- Pevski zbor Nimam časa DU Lendava,
- združeni slovenski ljudski pevci iz Hotize, Gaberja, Mostja, Žižkov, Črenšovcev, Bistrice, Vel. Polane, Turnišča, Renkovcev in Radmožancev,
- srbsko KD J.J. ZMAJ Lendava (Ljubenko Zvizdić – Plava reka),
- združene prekmurske folklorne skupine iz Turnišča, Gaberja, VDC, Mostja-Banute, Bistrice, Črenšovcev, Žižkov, FS Lendava s spletom plesov,
- združeni madžarski ljudski pevci iz Čentibe, Doline, Gaberja, Kapce, Petišovcev, Trimlinov z venčkom narodnih,
- romsko društvo Romano Jilo in romsko društvo Redina iz Dolge vasi,
- slovenski ljudski godci iz Gaberja,
- vsi nastopajoči skupno pesmijo *Nocoj je ena lišna noč*.

Med nastopi skupin smo slišali recitacije pesmi (slovenske, madžarske, hrvaške in srbske) iz štirih zbor-

?

nikov Pobiralci rose (2012, 2013, 2014 in 2015) in dve pesmi Esperantskega društva Lendava. Pesmi so recitirale: Elvira Vaupotič Göncz, Jasna Bači, Jerica Trojak, Martina Tivadar in Anita Grah ter dva predstavnika Esperantskega društva Lendava, Andreja Kancler Lešnik in Karlo Kovač.

Program sta napovedovala Bojan Rajk v slovenskem in Kristina Szóke v madžarskem jeziku. Miša Gerič in Ana Raščan iz Gledališke skupine KU-KUC sta program tematsko povezovali.

Govorniki na prireditvi so bili:

- mag. Anton Balažek, župan Občine Lendava
- mag. Jože Osterman, predsednik ZKD Slovenije

?

- namesto mag. Igorja Teršarja, direktorja JSKD Slovenije, je prisotne pozdravila vodja Območne izpostave JSKD Lendava ga. Janja Magdič,
- Ferenc Horvath, predsednik PMSNS Lendava
- Danijela Hozjan, predsednica ZKD Lendava

Režiser programa je bil Attila Písnjak.

Program, v katerem je nastopilo 17 združenih skupin (po dejavnostih) in 260 nastopajočih, je trajal 130 minut. Vsak obiskovalec je ob prihodu dobil program prireditve, v zahvalo pa papirno sovico s posvetilom. V avli kulturnega doma je bila pogostitev vseh prisotnih.

Citrarji iz Doline in Lendave

Z ustvarjanjem želimo pokazati, da bo naše delo imelo smisel, da bomo lahko močni in pogumni stopili v korak s časom in poskrbeli, da bo kultura živela v vsakem domu in posameznem srcu, še posebej sedaj, ko želi mesto Lendava kandidirati za evropsko prestolnico kulture 2025.

Romano?

Vsi nastopajoči skupaj na odru Gledališke in koncertne dvorane Lendava

► **Marija VARGA**, Društvo upokojencev Lendava

Smejmo se s Kofetarji

V začetku decembra smo člani gledališke skupine Društva upokojencev Lendava v sodelovanju z OI JSKD Lendava pripravili – prvikrat v Lendavi – večer humorja in skečev Smejmo se s Kofetarji. Tovrstne prireditve so postale v zadnjem času po Sloveniji popularne predvsem zato, ker si gledališke skupine že težko privoščijo uprizorjanje celovečernih predstav, ki so precejšnji finančni, organizacijski zalogaj in zahtevajo tudi strokovnjaka – režiserja. Za skeče pa zadošča manj igralcev, manj scenografije, so časovno manj obremenjujoči in jih lahko postavimo na oder tudi brez pomoči režiserja.

Kofetarji smo leta 2014 premierno uprizorili komedijo Gremo na morje avtorice Olge Paušič. Komedija je doživela velik uspeh, igrali smo jo skorajda po celem Pomurju. Iz igre pa je mogoče izluščiti dva skeča. Tako smo s tema skečema nastopili v številnih krajevnih skupnostih v Občini Lendava, povabili pa so nas tudi na veseli večer v Pečarovcih, na »skečiado« v Krog in na večer skečev v Selo. Vsepovsod so nas lepo sprejeli in izrazili željo, da bi nastopili v naši Gledališki in koncertni dvorani v Lendavi. In ker nam v sezoni 2015/16 ni uspelo pripraviti nove predstave, smo se odločili, da se preizkusimo v novem skeču (Tri gracije) in da priredimo večer smeha ter dobrih šal pod naslovom Smejmo se s Kofetarji.

Foto: Branko Lovrak (DU Lendava)

Članice gledališke skupine Kofetarji v skeču Tri gracije

Skupaj z JSKD – Območno izpostavo Lendava smo povabili ljubiteljske gledališke skupine iz različnih krajev Pomurja k sodelovanju. Ga. Janja Magdič, vodja izpostave, se je seveda oprla tudi na osebna znanstva z vodji skupin in tako so se k sodelovanju prijavile naslednje: OŠ Turnišče, Kapcai színjátszó társulat Káosz/Gledališka skupina Kaos iz Kapce, Humoristična skupina Nemaki iz Sela, VKITŠ društvo Bakovci, ljubiteljska gledališka skupina Zgrebaši iz Pečarovcev in seveda gledališka skupina Kofetarji Društva upokojencev Lendava. Gledališniki iz Kapce so pripravili kar dva skeča v madžarskem jeziku, kar nas je še posebej veselilo.

Vsi nastopajoči skupaj na odru (Foto: Branko Lovrak (DU Lendava))

Srečanje je bilo, lahko rečemo, tudi medgeneracijsko, saj so poleg osnovnošolk nastopili tudi študentje, zaposleni in na koncu upokojenci. Ves program pa je z anekdotami povezoval g. Jože Car, ki je izdal že dve knjigi »dobrovniških« anekdot.

Gledališka in koncertna dvorana je bila skorajda čisto polna, kar je za organizatorja velik uspeh, če upoštevamo, da se decembra vsak dan kaj dogaja in da je bil sočasno tudi koncert v sinagogi.

Odzivi občinstva so bili zelo dobri. Društvo upokojencev in Kofetarji se trudimo, da bi ljudem približali čim več dejavnosti, med drugim tudi gledališče. Kaj je lepšega kot ponuditi uro in pol smeha ljudem, ki jih pestijo vsakdanje težave in skrbi! Prepričani smo, da smo veliko gledalcem popestrili večer, jih morda spodbudili k razmišljanju ali celo k ustvarjanju, jih obenem nasmejali in pokazali, da je lahko življenje pestro, zabavno, kljub težavam, ki nas pestijo.

Do sedaj nam je pri delu pomagal režiser Miha Štampah, kateremu se moramo zahvaliti za uspešno uprizoritev igre Gremo na morje in seveda zadnjega skeča oz. družbene kritike, ki je požela veliko odobravanja. Sodelovanje z njim je bilo izjemno, dobro smo se ujeli in tudi v bodoče upamo na sodelovanje. Obenem vabimo vse, ki vas zanima odrska umetnost, vse, ki bi se želeli preizkusiti na gledaliških deskah, da se nam pridružite. Vsakega novega člana bomo v gledališki skupini Kofetarji zelo veseli.

Gledališka skupina Kaos iz Kapce/
Kapcai színhátság társulat Káosz/

Foto: Branko Lovrak (DU Lendava)

► Dr. Jožef SMEJ

Knjige naših ljudi o nas

Judit Zágorec-Csuka:
*Ismeretlen vadászmezők,
versek és műfordítások*

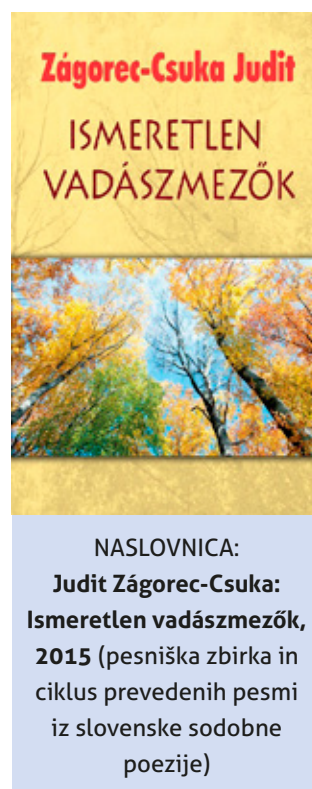
Judit Zágorec-Csuka: *Ismeretlen vadászmezők, versek és műfordítások*, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár, 2015. 112. str., Pannónia nyomda kft., Budapest.

Naslov pesniške zbirke bi se glasil v slovenščini takole: *Neznana lovska polja, pesmi in prevodi iz leposlovja*. Izdalo: Društvo prijateljskega kulturnega krožka Prekmurja, Pilisvörösvár, 2015. 112 str. Soizdajatelj: József Attila Művelődési Egyesület, Kapca (Kulturno društvo Józsefa Attila, Kapca). Tiskarna: Pannónia Kft., Budimpešta.

Zbirka je razdeljena na sedem sklopov: Pesmi mistike, Minevanja, Nežne ljubezni, Impresionizem, Bivanje, Posvetila prijateljem in avtoričini prevodi pesnikov iz slovenščine v madžarščino (Tone Pavček, Ivan Minatti, Klarisa Jovanović, Feri Lainšček, Neža Maurer, Barbara Korun, Milan Vincetič, Tine Mlinarič, Igor Likar, Štefan Kardoš).

Na koncu knjige je spremna beseda Evgena Cara.

Prevode izbranih pesmi najdete na strani 42 v rubriki *Tako pišemo*.

NASLOVNICA:

Judit Zágorec-Csuka:
Ismeretlen vadászmezők,
2015 (pesniška zbirka in
ciklus prevedenih pesmi
iz slovenske sodobne
poezije)

► **Olga PAUŠIČ**, Društvo upokojencev Lendava

Sedem let delovanja – sedem predstav

Sedem let delovanja – sedem gledaliških predstav za otroke. To je skupina Kofetarji-M, ki pripravlja odrske uprizoritve za lendavske malčke. Ko smo v Društvu upokojencev Lendava pred devetimi leti razmišljali o tem, da bi ustanovili gledališko skupino Kofetarji, se je kmalu rodilo spoznanje, da nas je pravzaprav dovolj tudi za dve skupini. Naše najmlajše nekako zmerom prezremo, pa so v bistvu najboljše občinstvo in željni odrskih predstav. Tako smo se odločili, da se bo skupina članic DU ukvarjala s programom za otroke. V glavnem smo ženske, moške je pač mnogo težje pridobiti za tovrstno aktivnost. In delo je steklo. Pri prvih predstavah so z veseljem sodelovale tudi vzgojiteljice lendavskih vrtcev, kasneje smo se pa oprle na lasne sile, ker smo tako bolj mobilne, lahko se sestajamo in vadimo v dopoldanskem času, kar seveda ni izvedljivo, če imamo sodelavke, ki so zaposlene. Prostor pod soncem smo našle na Dvojki, kjer v dopoldanskem času v prireditvenem prostoru običajno ni nobenih aktivnosti in jo torej lahko »okupiramo«. Delavke ZKD in JSKD nas vsakokrat prijazno sprejmejo. Tudi sicer dobro sodelujemo z ZKD Lendava: naše igralko so običajno bralke besedil na literarnih večerih, ki jih prireja ZKD, nastopajo pa tudi na prireditvah v kraju, torej je naša skupina v bistvu gledališko-literarna.

Večina članic skupine je stalnih: Ruža Horvat, Tili Karba, Marija Kostric, Metka Ribarič, Jerica Trojak, Milojka Utroša, Anica Varga, Marija Varga; po potrebi pa poiščemo pomoč.

Naše predstave si je v minulih sedmih letih ogledalo res veliko mladih. S

številkami ne moremo postreči, a verjemite, sadove našega dela si je ogledalo ogromno otrok, tako malčkov iz vrtcev kot osnovnošolcev. Z Mojco Pokrajculjo smo gostovale celo v mariborskih vrtcih, saj nam je Vrtec Lendava prijazno posodil svoj kombi za prevoz. Uprizorile smo naslednje: **Sneguljčico malo drugače, Murija in Julijo, Čudežno darilo, Božičkov pevski zbor, Mojco Pokrajculjo, Čigava bo jelka in Ne bojte se volka.** Z vsako igro nastopimo vsaj desetkrat, odzovemo se vsem vabilom.

Pri izboru vsebin smo pač nekoliko omejene, saj je povprečna starost sodelujočih okoli 60 let, torej na odru ne moremo biti šolarke, najstnice ali kaj podobnega. Izbiramo pravičnice vsebine, kjer je pač vse dovoljeno in vse mogoče. Doslej smo bile vsakokrat toplo sprejete in gledalci navdušeni, kar je najboljša popotnica za naše nadaljnje delo.

Iz
predstave
*Ne bojte
se volka!*
(2017)

Foto: Arhiv DU Lendava

Foto: Arhiv DU Lendava

Iz predstave *Ne bojte se volka!* (2017)

▶ Judit ZÁGOREC-CSUKA

Knjige Márie Szabó s tematiko varovanja madžarske kulturne dediščine

Mária Szabó
(1928-2015)

Mária Szabó (1928-2015) je izdala štiri pomembne knjige o madžarski kulturni dediščini in narečnem jeziku madžarske narodnosti, ki živi v Prekmurju. Za svoje pisateljsko in zbirateljsko delo je leta 2003 od Zavoda za kulturo madžarske narodnosti Lendava/Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet prejela priznanje za delo na področju kulture.

Mária Szabó je svojo prvo knjigo izdala leta 1996 v Lendavi (s podporo Zavoda za kulturo madžarske narodnosti). Njen naslov je *Régi magyar lakodalmas szokások és köszöntők a lendvavidéki falvakból*/Stari madžarski svatbeni ljudski običaji in pozdravni nagovori iz vasi v okolici Lendave. Avtorica je v epilogu zbirke omenila, da je pozdravne nagovore, ki so publicirani v knjigi, vzela večinoma iz zapisov svojega moža Ferenc Szabója (rojenga na Kapci) in svojega očeta Ferenc Királya (živel je v Gornjem Lakošu). Oba sta preživela veliko časa na gostijah, kjer sta pogosto nastopila celo v vlogi starešin. Knjigo je izdalala z namenom, da bi zbrani in zapisani običaji z madžarskih svatb ostali v spominu pripadnikov madžarske narodnosti, kajti svet se je spremenil in omenjeni običaji izginjajo iz prazničnega življenja Madžarov. Osebe, od katerih je zbrala gradivo, so bile

Mária Szabó: *Régi magyar lakodalmas szokások és köszöntők a lendvavidéki falvakból*, 1999

stare od 62 do 84 let in so se ukvarjale s kmetijstvom. Dr. *Edit Kerecsényi*, etnologinja iz Nagykanizse, je v svojem uvodniku zapisala, da so bile poroke in svatbe pomembni trenutki v življenju družin in njihovih sorodnikov. Da bi bile svatbe čim bolj praznične, so nastali tudi svatbeni pozdravni nagovori. Naši predniki, tudi v okolici Lendave, so organizirali bogate svatbe, povabili sorodnike in celo leto trdo delali, da bi povabljene lahko dostojno pogostili. Ob praznovanju so pozabili na vse tegobe in težave, ki so jih v življenju pestile. Mária Szabó je v svoji zbirki običajev zabeležila svatbene običaje (večinoma iz Gornjega Lakoša), ki služijo kot pomemben vir bodočim »domoznancem« in raziskovalcem na področju etnografije.

Avtoričina druga knjiga z naslovom *Így játszottunk mi/Tako smo se igrali* je izšla leta 1999 pri Zavodu za kulturo madžarske narodnosti v Lendavi. Urednica knjige *Lili Kepe* je v uvodniku zapisala: „Zelo pomembno je seznaniti otroke z vrednotami madžarskega jezika in kulture že v zgodnjem obdobju otroštva. To dejstvo še bolj velja za otroke, ki so pripadniki madžarske narodnosti, kajti ni jih veliko in živijo v Prekmurju v okviru narodne skupnosti, ki šteje le 10 000 oseb. Mária Szabó je v tej zbirki zbrala izštevanka, rime, ritmične otroške pesmi iz obdobja, ko je bila sama

Mária Szabó: *Így játszottunk mi*, 1999

otrok, in se preko njih spominja na svoje otroštvo. Poleg tega je zbrala gradivo s pomočjo informatorjev, ki jih je je obiskala v dvojezičnih vaseh v okolici Lendave (Čentiba, Kot, Petišovci, Kapca, Lendavske Gorice, Lendava, Gornji Lakoš). Osebe, od katerih je zbrala gradivo, so bile stare od 50 do 82 let. Motivacijo za zbiranje gradiva je dobila avtorica na natečaju, ki je bil objavljen v Népújságu. Knjiga vsebuje poleg izštevank in otroških pesmi še uganke, pravljice in pesmi iz spominskih knjig ter ilustracije o igračah, katere so otroci iz prekmurskih krajev, kjer živi madžarska narodnost, uporabljali pred več kot petdesetimi leti. Knjiga vsebuje tudi pisno gradivo, ki je del kulturne dediščine, zbrano pa je bilo v zadnjem trenutku in ima etnološko, celo znanstveno vrednost. Zbrano gradivo je izhodišče za nadaljnje raziskovanje.”

Leta 2002 je avtorica izdala svojo tretjo knjigo z naslovom *Magyar nyelvi régiségek Lendva-vidékről*/Madžarski jezikovni arhaizmi iz okolice Lendave, in sicer tudi tokrat pri Zavodu za kulturo madžarske narodnosti. Recenzentka knjige, etnografinja dr. *Katalin Petánovics*, je ob izidu knjige napisala: »Knjiga Márie Szabó je sistematična zbirka arhaizmov madžarskega narečnega jezika v Prekmurju. Napisana je bila za natečaj Ministrstva za madžarsko kulturo in njegovega Odbora za ohranjanje maternega jezika. Trideset oseb, pri katerih je zbrala gradivo, je bilo starih nad 65 let. Zbirka vsebuje izmišljene pripovedke, resnične zgodbe iz vsakdanjega življenja in praznoverne oz. vraževerne zgodbe. Gradivo je bilo zbrano v dvojezičnih vaseh v okolici Lendave, zapisano po spominih starejših ljudi, ki so se spominjali svojih otroških doživetij in navad iz otroštva. Avtorica je opisala tudi dogajanje, ko so ljudje po vaseh še skupno opravljali določena dela, npr. ličkali koruzo in perje, lupili bučno seme itd. Med delom pa so pripovedovali svoje življenjske zgodbe.»

Mária Szabó: *Magyar nyelvi régiségek Lendva-vidékről*, 2002

Leta 2006 je izšla četrta knjiga Márie Szabó z naslovom *TÁJSZÓJEGYZÉK, Lendva vidéki tájszavak szótárszerű gyűteménye*/Seznam - register madžarskih narečnih besed iz okolice Lendave. Izdal jo je Zavod za kulturo madžarske narodnosti Lendava. Knjiga je torej zbirka madžarskih narečnih besed iz okolice Lendave.

Dr. *Anna Kolláth*, jezikoslovka in redna profesorica na Katedri za madžarski jezik in književnost Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, je v recenziji poudarila naslednje: „Mária Szabó

je v svoji zbirki zbrala in sistematično uredila narečne besede govorcev madžarske narodnosti, ki živijo v Prekmurju. Zbrane narečne besede nosijo značilnosti regionalnega okolja, v katerem narodnost živi. Zbirka je še posebej pomembna zato, ker se v okolju, v katerem narodnost živi, prepletata dva jezika in postaja govor vse bolj dvojezičen, hkrati pa madžarski jezik izgublja svojo dominantno vlogo in izginja iz uporabe. Ta proces se v jezikoslovju imenuje zamenjava jezika. Avtorica je narečno gradivo zbirala več kot dvajset let, lahko bi rekli, da od svojega otroštva pa do poznih let, vendar je to delala z 'madžarskim srcem'. Čeprav ni bila jezikoslovka niti strokovnjakinja na področju dialektologije, je vendar z zbiranjem narečnih besed naredila narodnosti veliko uslugo, saj je z veliko mero občutljivosti zbrala narečno gradivo v narečni slovar in s tem pripomogla k ohranjanju madžarskih besed govorcev madžarske narodnosti. V zbirki so narečne besede še pomensko razložene, opisana je tudi njihova vsebina oz. raba. Zbirka je pomembna tudi zaradi kulturne zgodovine in jezikoslovja madžarske narodnosti iz okolice Lendave. Pri zbiranju narečnih besed jo je motiviral cilj, ki ga je avtorica v svoji zbirki tudi zapisala: Rešimo, kar se rešiti da!«

Mária Szabó: *TÁJSZÓJEGYZÉK, Lendva vidéki tájszavak szótárszerű gyűteménye*, 2006

► **Tatjana Bogdan**, strokovna vodja FS VDC Lendava

10 let odrasle prekmurske folklorne skupine Varstveno delovnega centra Lendava

Folklorna skupina je v letu 2016 praznovala svojo 10. obletnico aktivnega delovanja, ki smo jo slavnostno obeležili decembra.

Na prireditvi so bile podeljene tudi jubilejne Maroltove značke in priznanja vsem članom skupine ter harmonikarju Cirilu Hozjanu, delovnemu inštruktorju VDC.

Za 10 let aktivnega sodelovanja pri folklorni skupini so plesalci prejeli srebrne jubilejne Maroltove značke in priznanja. Plesalci, ki so aktivni v skupini 5 let, pa so prejeli bronaste Maroltove značke in priznanja.

Skupina je tudi od ZKD Lendava in JSKD OI Lendava prejela priznanji za 10 let aktivnega in uspešnega delovanja na kulturnem področju.

V skupini pleše 5 parov. Vsako leto se naučijo plesati nov splet prekmurskih plesov.

Skupina se rada odzove povabilom na nastope tako doma kakor tudi v tujini. Povprečno ima 10 nastopov na leto, kar pomeni okoli 100 nastopov v minulih 10 letih delovanja. Plesalci si želijo tudi v prihodnje plesati in spoznavati prekmursko ljudsko izročilo v pesmi in plesu.

Skupni posnetek

Odrasla prekmurska folklorna skupina VDC Lendava na podelitvi priznanj

BESEDILO: **Olga Paušič** • FOTO: **Andrej Paušič**

Pamirska pustolovščina

Tadžiki označujejo Pamir – vzhodni, gorati del Tadžikistana - tudi s slikovitim opisom »streha sveta«. Obsega približno 120 000 kvadratnih kilometrov, od teh je pa kar 1 200 kvadratnih kilometrov ledenikov. Sever Pamirja sodi v Kirgizijo, vzhod na Kitajsko, južni del leži v Afganistanu, preostali del pa v Tadžikistanu. Beseda Pamir (Bam-i-Dunya) izvira iz vakanščine, pomeni pa »kotaleči se pašnik« in označuje v bistvu gorski voz, sestavljen iz več gorskih verig; samo v Tadžikistanu jih je 7. Najvišji vrh Pamirja v Tadžikistanu je Pik Ismail Somoni (7495 m). Pod njim se nahaja eden izmed najdaljših ledenikov izven polarnih območij – Fedčenko (okoli 77 km).

Po Pamirju sva potovala s sinom Andrejem, ki je poklicno in ljubiteljsko velik občudovalec narave, narava v Pamirju je pa res nekaj posebnega.

Po napornem in razburljivem 25-urnem potovanju z »maršrutko« iz prestolnice Dušanbe v upravno središče Pamirja Horog so naju kljub izčrpanosti zasrbeli podplati in sva pohitela pogledat, kakšen neki je Horog!

Najprej sva postala pozorna na to, da nikjer nisva videla nobenih trgovin. Tu in tam kakšna lesena lopa, v kateri lahko kupiš najosnovnejše, na primer vodo, milo, cigarete in še kakšne drobnarije, vse drugo - oziroma večino življenjskih potrebščin - pa prebivalci nabavljajo na bazarju, ki je v primerjavi s tistim v Dušanbeju (da ne omenjam bazarjev v Iranu ali Uzbekistanu) resnično vaška revščina. Mesto ima okrog 22 000 prebivalcev, leži pa pod mogočnimi štiri- in pettisočaki, kar je poglaviti vzrok, da letala tukaj zelo težko pristajajo oziroma vzletajo.

Industrije dejansko ni, prebivalci – po veroizpovedi muslimani, ismaeliti – se preživljajo s po-

Kdor se napoti v Pamir, mora vzeti v zakup sitnosti v zvezi s pridobivanjem različnih dovoljenj (po spletu) in tudi težave zaradi višine, ki se giblje med 3 600 in 4 400 metri.

Torej kakšna »medicina« zoper višinsko bolezen nikakor ni odveč. Pomaga aspirin v kombinaciji z veliko tekočine.

močjo fundacije Aga Khan, ki je pripeljala v kraj precejšnje število razvojnih projektov, s katerimi spodbujajo turizem, ljudsko obrt in še kaj. Nezaposlenost je velika. Se pa Horog lahko pohvali z Univerzo osrednje Azije, ustanovljeno 1992., kamor prihajajo študenti ne le iz Tadžikistana, ampak tudi iz sosednjih dežel.

Vrsto let je Horog slovel po svojem botaničnem vrtu, ki mu ni bilo enakega daleč naokoli, žal so ga pa tako zanemarili, da je mestu bolj v sramoto kot v ponos.

Zemljevid Tadžikistana (modra črta je pot po Pamirju).

Sam kraj s svojimi velikimi stanovanjskimi bloki močno spominja na socialistične čase, okolica bivališč je skrajno neurejena, vrtovi kljub bližini reke zanemarjeni, skratka, še najbolj je ostati na glavni ulici. Večina turističnih agencij se nahaja prav tukaj, tako nama jih ni bilo težko najti. Brez težav sva se dogovorila za džip in voznika-vodnika za 6-dnevno turo po Pamirju. Nad uspehom sva bila zelo zadovoljna – končno je kazalo, da se bo najina ekspedicija uspešno začela!

NA POT!

Preden smo naslednje jutro krenili na pot, naju je Zahir (Zahirbeg), voznik in vodnik agencije, ki nama je uredila potovanje po Pamirju, ljubeznivo povabil na svoj dom, češ da se mora oskrbeti z večjo količino bencina, da na poti ne bi bili v zadregi. Bila sva pošteno presenečena! Velika, lično urejena hiša, pravi pamirski dom z velikim skupnim prostorom, kjer se družina čez dan srečuje, ponoči je pa to za vse spalni prostor (nimajo postelj, ampak si pripravijo ležišča na malce privzdignjenem podiju, čez dan pokritem s pisanimi preprogami, ki prekrivajo tudi vse stene prostora). Na stropu je velika odprtina, skozi katero prihaja v prostor svetloba. Odprtina je obdana s štirimi lesenimi okvirji, ki simbolizirajo temeljne elemente ismaelitske vere (zrak, zemljo, ogenj in vodo). Večina prebivalcev Horoga je pripadnikov ismailske vere (veja islamske šiitske vere), njihov imam je pa v Švici živeči Karim Aga-Khan, ki Pamir izdatno finančno podpira.

Na bazarju v Horogu

Topel sprejem v družini je kar dobro del, saj sva imela včeraj občutek, da ljudje v Horogu niso preveč veseli tujcev, čeprav jim prinašamo ne majhen dohodek. Zahirov brat, ki nama je delal družbo, je povedal, da živijo dobro prav zahvaljujoč Zahirovi službi, ki je zanesljiva in dobro plačana. Pogruntala sva, da je

verjetno dodatni faktor tudi preiskrba z bencinom »na črno« in še kaj. Očitno morajo biti ljudje v teh krajih izredno iznajdljivi, če hočejo kolikor toliko solidno preživeti.

Ponudili so nama čaj, svež kruh, pecivo, maslo, različne marmelade in džeme, slane drobnarije za grizljanje in seveda sadje, saj smo sedeli pod slivo in debelimi zreli češnjami. Ugotovila sem, da Zahirju lahko brez skrbi zaupava in zaslutila, da se bomo naslednjih 6 dni odlično razumeli, čeprav najina ruščina še ni tako izpiljena, da bi lahko povsem tekoče razgrinjala svoje misli.

Ob zemljevidu smo se še enkrat poglobili v načrt poti, čeprav je bilo

Horog – upravno središče Pamirja

Pamirska vas z značilnimi hišami z ravno streho,
kjer sušijo pridelke.

to že v pisarni agencije predmet razprave, in Zahir si je vse do potankosti zapisal v svojo službeno beležnico.

»Ob afganistanski meji gremo po Vakanski dolini do Iškašima, nato v vasico Yamchun (Jamčun), kjer si ogledamo znameniti gorski sanatorij Bibi Fatima in utrdbo Jamčun, ki je imela pomembno vlogo v času Svilne ceste, nato v Jang, Zong, proti Aličurju ...« je pojasnjeval sin, avtor potovalnega načrta. Opazovala sem ga, kako vneto je nízal kraje in vsebine, ki so pomembne slehernemu obiskovalcu Pamirja. Že dolgo ga je vleklo sem in prevzelo me je toplo zadovoljstvo ob misli, da se mu bodo vendar izpolnile sanje.

Končno smo le krenili na pot. Dan je bil sončen, prijetno topel in rumeni džip je živahno drdral po dokaj solidni cesti. Zahir naju je opozoril, naj opazujeva pokrajino na drugi strani reke, ob kateri potujemo. Naslednja dva dneva smo se namreč vozili ob reki Panj (Amudarji) in na drugem bregu, skoraj na dosegu roke, smo opazovali Afganistan. Redka naselja s preprostimi kočami iz blata, vijugasta, prašna pot po strmih pobočjih sivorjavih gora, Afganistanci z osli, ki so nam mahali na to stran, le tu in tam kak avtomobil. Revščina. Zahir je povedal, da sicer državi nimata sporov, da se v tem obmejnem pasu ne dogaja nič posebnega, vendar Tadžiki ne silijo preko reke. Afganistanci pa prihajajo, posebno ob sobotah, ko je v Iškašimu velik bazar, kjer lahko prodajo svoje izdelke in kupujejo tadžiško blago.

Ob poti smo se ustavljali ob »mineralkah«, izviri hladne mineralne vode, ki je odličnega okusa, na dan pa priteče kar na veliko krajih, kjer so domačini izvire zagrajali, uredili in je voda neoporečna. Brez skrbi sva jo pila tudi midva. Ob cesti so tudi izviri tople vode, kjer se lahko sredi ničesar okopaš in osvežiš. Pravijo jim »sanatoriji«.

Ob cestah so »mineralk« - izviri mineralne vode,
na razpolago mimoidočim.

V Iškašimu že prva stroga kontrola dokumentov. Na srečo sva imela, zahvaljujoč Andrejevi natančnosti in dlakocepski previdnosti, vse papirje odlično urejene. V naslednjih dneh je sledilo še nič koliko preverjanj, tako da je moj potni list utrpel resno škodo: prva stran s fotografijo in najpomembnejšimi podatki se je do treh četrtin odlepila. Očitno se slovenski potni list ne more pohvaliti s preveč kakovostno izdelavo.

Do večera smo prispeli v Jamčun in se nato že v trdi temi po izjemno vijugasti makadamski cesti povzpeli do znamenitega, kar sodobno urejenega sanatorija Bibi Fatima. Kraj je dobil ime po sestri preroka Mohameda – Fatimi. Tam smo prenočili. Naslednji dan smo v Zongu videli votline, v katerih so nekoč bivali budistični menihi. In mogočne ploščadi zoroastrijcev.

Vozili smo se proti koncu Vakanske doline, kjer se stikata reki Vakan (priteče iz Vakanskega koridorja v Afganistanu) in Pamir, ter se zlijeta v Panj (Amudarjo). Dolina se močno razširi in nad porečjem treh vodotokov sva z Andrejem zavzeto občudovala zasnežene vrhove Hindukuša. Prekrasne podobe divjine, kjer ni ne

čred ne človeka, le gore, vode, modrina neba in veter, ki te prijetno prepiha. Dolina se nadaljuje v t.i. Vakanski koridor, torej v Afganistan, mi se pa začnemo vzpenjati po strmi makadamski cesti na pamirsko visoko planoto. Okoli nas puščava: gole planine, skromno rastje ob slanih jezerih, samota, tišina ... le rumen džip moti mir v neokrnjeni divjini.

Pamir je pusta, gola visokogorska planota.

Popoldne smo prispeli v mestece Aličur. Vas ali mesto – saj ne veš. Skupek nizkih belih, zelo bornih koč z modrimi vhodnimi vrati. Ob potoku, ki teče mimo naselja, čreda jakov, otroci, ki se igrajo v prahu sredi ulice ... to je Aličur. Kar razočarana sem. Kot da bi prišli na konec sveta. A Zahir se pohvali, da pozna dobro domače gostišče, kjer se bomo končno pošteno najedli, nato pa poiskali »na terenu« jurte in se dogovorili za prenočevanje. Njegova domača gostilna je nizka bela koliba iz gline z enim samim prostorom in eno samo jedjo na jedilniku – ribe iz bližnjih jezer! Omenil je, da lahko dobimo tudi mrzlo pivo, če si ga gremo kupit v trgovinico čez cesto! Zazijala sva, Zahir se je pa le nasmehnil in stekel po pivo. Ja, tako gre v teh, od Boga pozabljenih krajih!

V Aličurju ni hotela, edina možnost za prenočevanje so jurte. Torej smo se odpeljali iskat nomade. Ni bilo težko dobiti ležišč, saj bi turiste lahko preštel na prste obeh rok. Že pri prvi ob krasnem modrem jezeru so nas prijazno sprejeli. Starejši možak, zelo zgovoren

človek, nas je popeljal v svojo jurto, na hitro preselil člane svoje družine v betonsko barako ob cesti – in že smo imeli streho nad glavo. Tako preprosto gre to.

V Tadžikistanu kar velja pregovor: Gosta je treba sprejeti z odprtimi rokami!

Višina me je mučila, da sem komaj kaj spala. Preprosto nisem mogla dihati, kot da je v veliki jurti pre-

malo kisika za tri. Občasno sem sedela, se trudila globoko dihati in ne biti panična, a šele pred jutrom me je od muke zazibalo v spanec. Medtem je Andrej že opazoval, kako gospodinja molze samice jakov, nato me zbudil in rekel, naj se mu pridružim. Skočila sem pokonci in šla sva v mrzlo jutro. Res je bilo mrzlo, kakšnih 5 stopinj nad ničlo, končno smo pa bili že tretji dan na višini nad 3000 metrov. Spremljala sva delo gospodnje in občudovala mlade jakce, ki so potrpežljivo čakali svoje matere.

Ker vode drugje ni bilo, kot v bližnjem jezeru, sva morala jutranje umivanje opraviti v ledeni gorski vodi, ki naju je dokončno predramila iz otopelosti.

Čreda divjih kamel

Jurta družine nomadov sredi ničesar

Lepo urejena pamirska hiša z okni na stropu

A bilo je prekrasno jutro in čudovit sončni vzhod. Ob tem pozabiš na manj prijetne malenkosti.

Da se pri nomadih v jurti odlično je, je dokazala gospodinja, ki nam je kar na tleh postregla z imenitno juho iz krompirja in jakovega mesa, nato smo

Jurta

zaužili seveda obvezen pamirski čaj s svežim jakovim maslom in še toplimi hlebčki kruha, tako da smo bili resnično prijetno presenečeni nad gostoljubnostjo.

Cilj tega dne je bila vasica Rangkul, nedaleč od istoimenskega jezera. Rangkul je najvzhodnejši kraj tadžiškega Pamirja - leži namreč tik ob kitajski meji. Še prej pa smo se odpeljali v Murgab, turistični center Pamirja. Pot do Murgaba je že del pamirske avtoceste, torej smo se vozili po asfaltirani cesti, ki ima sicer z avtocesto skupno le to, da je pač asfaltirana. Ko se voziš po njej, si pa neprestano v zibanju, kajti cesta je valovita kot valovita lepenka, na mestih luknjasta, tu in tam celo preprosto zmanjka asfalta. Vso pot do Murgaba smo občudovali debele zlate svizce, ki so se veselo preganjali po zeleni stepi levo in desno od ceste. Tu je namreč podoba Pamirja povsem drugačna, kot smo jo doživljali prejšnje dni. Veliko zelenja, jurt, čred jakov in drobnice, potočkov in jezer. Zelo slikovita pokrajina, ki pa je ves čas obdana z visokimi zasneženimi vrhovi, kakor daleč seže oko.

Murgab me je presenetil s svojo »golostjo«. Nič zelenja, niti travice niti drevesa, spet le revne bele hiše z ravno streho, prašne ulice, kot da bi mesto ne imelo nobenega življenja v sebi. A ni čisto tako – na srečo. Obiskali smo turistično agencijo ACTED, kjer so bili zelo prijazni in polni dobrih nasvetov, si ogledali zanimivo prodajalno izdelkov ljudske obrti Jak – Haus, uživali ob odličnih mantijih (kuhane testene vrečke, nadevane z mletim mesom in zelenjavo) v domačem lokalu na sicer zelo kaotičnem bazarju.

Pamirci jedo sede na tleh.

Jaki, gorsko govedo, ki je vsestransko »uporabno«: meso, mleko, tovarna žival.

Gorsko jezero

Sredi popoldneva smo se pripeljali v vasico Rangkul. Spet nas je pozdravila gručica belih ilovnatih hišic z modrimi vhodnimi vrati. Pomislila sem, da morda gradijo vsa ta naselja na pamirski planoti po istem receptu. Aličur, Murgab, Rangkul – zelo so si podobna, postavljena pod gore, hiše raztresene sredi »niča«, prašne ulice, vse golo, nikjer travice, drevesa ali cvetlice. Tudi to je Pamir.

Oglasili smo se na naslovu, ki smo ga dobili v agenciji ACTED v Murgabu in res so nas prijazno sprejeli. V velikem, s pisanimi preprogami in girlandami umetnega cvetja okrašenem skupnem prostoru smo se seznanili s Francozoma in Romunom, ki so se ravnokar poslavljali in poravnavali stroške bivanja. Njihov nadvse glasen voznik se nam je predstavil in se takoj vrget v klepet z mano, kajti ugotovila sva, da sva sorodni duši – učitelja!

Murgab – turistično središče Pamirja

Povedal je, da je sicer profesor ruščine na eni od dušanbejskih srednjih šol, kjer komaj kaj zasluži, zato si je omislil džip in počitniško delo – prevažanje turistov po Pamirju. Tako zasluži deset- ali še večkratno učiteljsko plačo; le-ta znaša namreč mesečno le 120 USD! Ob tem podatku sem razumela, da pač mora delati tudi med počitnicami.

Gospodar hiše, majhen, sivolas, nasmejan možic s kirgiško čepico na glavi,

Vasica Aličur tik ob tadžiško-kitajski meji

nam je ves čas stregel z dobrotami (čaj, maslo, ploščat kruh, sir, marmelada, džem ...), klepetal in spraševal v nedogled. Za čudo je pa (eden redkih!) znal locirati Slovenijo na zemljevid sveta. Ni je zamenjal za Slovaško, celo tega se je spomnil, da je državica nastala po razpadu Jugoslavije in se osamosvojila istega leta kot Tadžikistan. Z Andrejem sva bila nemalo presenečena.

Po malici sva se napotila na ogled kraja. Domačini so radovedno buljili v naju in nek možak naju je začel spraševati, zakaj fotografirava vaško šolo in internat. Povedala sem, da me pač zanima, ker sem tudi sama učiteljica. Šepnil nama je, naj raje pospraviva kamere, kajti v stavbi šole so trenutno nastanjeni člani mešane tadžiško-kitajske komisije za meddržavne meje in bi lahko prišlo do neprijetnosti, če me ujamejo pri fotografiranju. Seveda sem brž pospravila stvari v nahrbtnik in sva se pobrala proč. Možak mi je še povedal, da imajo internat poleg šolske stavbe zato, ker prihaja veliko otrok iz oddaljenih gorskih vasic, in ker ni javnega prevoza, morajo biti otroci vse leto v internatu! Kar stisnilo me je v srcu ob misli, da mora biti osnovnošolec v svojih nežnih letih odtrgan od družine. A drugače očitno ne more biti deležen izobrazbe.

Presenetilo, skoraj pretreslo naju je, ko sva sredi naselja naletela na veliko jamo – vaško smetišče! Poleg drugega sva našla gomilo rogov zaščitene znamenite ovce Marko Polo. Andrej jih je položil na kup, bilo jih je vsaj za petnajst ovac. Kako je to mogoče? Domačin, ki nama je sledil, je povedal, da prihajajo ovce pozimi

Rogovi pobitih (zaščiteneh) visokogorskih koz, ki so jih poimenovali po popotniku Marcu Polu.

Domačinka pri tkanju

vse do vasi in potem si jih pač »privoščijo«, saj je meso redka dobrina na jedilniku domačinov. In da nikogar ne boli srce zaradi pobitih živali, češ da jih je v gorah dovolj. Krasno! No, povedal je tudi, da prihajajo streljat ovce številni lovci iz Evrope in Amerike, ki plačajo po 10.000 USD za odstrel ene živali. Praviloma jih zanima le trofeja – glava z mogočnim rogovjem – truplo pa podarijo vaščanom.

Pred večerom smo vljudno povprašali, kje bomo prenočili. Gospodar je brez zadrege pojasnil, da sobe za goste pač nimajo in bomo spali kar skupaj na tleh v velikem dnevnem prostoru, ki ga z do tal segajočo pisano zaveso nekje v sredi pregradijo na ženski in moški del. Pohvalil se je pa, da nam v kotlu že ogreva vodo za umivanje, kar naj bi bilo razkošje v tem suhem kraju, kjer ni vodovoda, električno razsvetljava pa imajo tudi le uro-dve vsak večer. Posebej nas je opozoril, da bomo našli vece zunaj za hišo, zato naj si pripravimo svetilke, če bi ponoči koga tiščalo na potrebo.

Pred zajtrkom je potrkal na vhodna vrata nasmejan možic in nas obvestil, da je z gore pripeljal kamelo, ki nam bo popestrila dopoldan. Učili se bomo jezdit dvogrbo kamelo. Zaužili smo torej ponujeno gosto juho s kašo in zelo drobno narezanim jakovim mesom, gospodinja pa nas je presenetila s še neodprto dozo kavnega ekstrakta, ker smo se prejšnji dan med ostalim pogovarjali o tem, kako pogrešamo jutranjo kavo. Kar zazijala sem od začudenja. Kava! Ampak zabavno je bilo naslednje: prinesla je tudi za dva krepka litra vrele vode. Običajno se ob zajtrku popije približno toliko vročega čaja, vsak 3-4 skodelice. Tokrat pa smo spili prav toliko kave! Ekstrakt je bil močan, kot se spodobi, a domačinov to sploh ni motilo, polnili so si skodelice, kot to počno s čajem. In doza je bila v nekaj minutah povsem prazna!

Potem pa na kamelo! Poskusni kunec je bil Zahir, ker je priznal, da se še nikoli v življenju ni približal kameli na več kot tri metre. Videla sem, da mu ni prijetno, a se je delal pogumnega. Za njim Andrej. Prav elegantno se je povzpел na žival in hitro ujel ritem gibanja kameljega telesa. Bilo mu je všeč in je vidno užival. Tudi mene je hromil strah, a možje so mi pomagali zlesti gor, kar ni tako preprosto, če tega še nikoli nisi počel. Kamela je postajala že malo nestrpna, ker

Ježa na kameli je kar zahtevna preizkušnja.

smo se jezdec tako menjavali in je morala poklekati na svoja oguljena kolena, potem se pa z bremenom spet dvigovati na dolge noge – začela je šavsati levo in desno z velikimi zobmi in vodnik jo je kar težko krotil. A se nismo dali.

Pred poldnem smo se odpravili. Domačini so se zelo prisrčno poslovili od nas, tako da mi je bilo kar toplo pri srcu. Naš cilj ta dan je bilo jezero Karakul, največje »vodno telo« Pamirja. Vozili smo se po puсти gorati pokrajini in se strmo vzpenjali proti 4655 metrov visokemu prelazu Ak – Bajtal. Mali rumeni džip se je pošteno nagaral, da smo po krepko razriti

Pot ob kitajski meji ob zlovešči žičnati ograji, ki se vleče ob poti proti Karakulu.

makadamski cesti prisopihali na vrh. Prečudovit razgled okoli nas je bil osupljivo veličasten: globoko pod nami zelena dolina z rečico, vsa pozlačena od popoldanskega sonca, okoli nas pa mogočni hrbti s snegom pokritih vršacev pod neskončnim klobukom sinje modrega neba. Popolna slika divjine. Nikjer nobenega glasu, še vetra nismo čutili. Bilo je pa kar hladno in pojavile so se »dihalne zadrege«. A kakor hitro smo se začeli spuščati, je telo spet normalno funkcioniralo. Na desni sem začudena opazila kakšna dva metra visoko ograjo iz debelih lesenih kolov in bodeče žice. Vlekla se je preko gora in ravnine, kakor daleč seže oko. Kitajska meja! Prav odurno kazi sicer slikovito pokrajino. Kot da bi res koga mikalo lesti prek silnih vrhov in puščave na ono stran! Kar nekaj ur smo se vozili ob bodeči žici.

In potem Karakul! Ogromna modrina brez konca in kraja, kot da si prišel na morsko obalo in je treba le skočiti v vodo ter se prepustiti božanskemu občutku svežine po dolgi poti! A ni šlo tako gladko. Pred nami, tik pred vasico Karakul, visoka ograja, zapornice in velik vojaški objekt. Pregled dokumentov. Res so si vzeli čas. Še v vojašnico smo se morali odpeljati, da je vrgel oko na naše potne liste in vse dokumente še nek polkovnik. V vojašnici gomila orožja, tanki, topovske cevi, ki so štrlele iz podzemnih jarkov, do zob oboroženi mladci, skoraj otroci, vsi zelo strogih in oprežujočih

Jezero Karakul, največje vodno telo v Pamirju

pogledov. A imela sem občutek, da bi dali vse, kar imajo, če bi lahko bili na našem mestu!

V vasici Karakul je le ena možnost prenočevanja – pri domačinih. Naslov smo dobili v Murgabu. Tudi tokrat smo bili zelo pristrčno sprejeti, takoj je bil na nizki mizici v skupnem prostoru postrežen čaj, svež non (kruh) in jakovo maslo, ki mi je bilo že kar pri srcu. Bolj zrnato in trše je, ima pa čisto svojevrsten vonj. Po koščkih ga dajejo v vroč čaj.

Mlad zakonski par, ki oddaja prostore, je očitno s svojo turistično dejavnostjo zelo uspešen, saj smo lahko izbirali med tremi, sicer zelo špartansko opremljenimi sobami. Spet bomo spali trije v prostoru – a Zahirja sva bila že navajena. Tudi tukaj ni ne vodovoda ne elektrike, torej ne televizorja, radia, računalnika, telefona ... zelo prvinsko življenje.

Sončila sva se, namakala v hladni vodi gorskega jezera le noge do kolen, o kopanju pa lahko le sanjaš. Sede ob vodi sva zrla v mogočne gore ob oddaljenem drugem bregu jezera: levo tadžiške gore, Pik Revolucije (6940m), desno kirgiški vrhovi - Pik Lenina (7134m), občuduješ pa lahko celo kitajske vršace na vzhodu jezera. Voda ima komaj 10-13 stopinj. Povedali so nama, da v jezeru ni rib,

Vas Karakul ob istoimenskem jezeru

rasejo le različne vodne trave. Torej kraj nima kakšnega večjega pomena za turizem, enodnevni obiskovalci razen občudovanja narave tu nimajo kaj početi.

Radovedni vaški otroci na osličkih

Naslednji dan smo prispeli v Madian. Kraj leži kakšnih 60 kilometrov od Murgaba in slovi po svojih vročih vrelih zdravilne vode, znan pa je tudi po raznolikem rastju, raj za botanike. Pravo nasprotje do tedaj videnemu, kajti v ozki dolini pod mogočnimi planinami vse zeleni, cveti, veliko je vlage, reka žubori, da je veselje, v rastlinjaku, ogrevanem z vodo iz vrelec, rase celo paradižnik. Ni čudno, da Pamirci derejo v Madian, da se vsaj tu in tam naužijejo lepote bujne narave. Prenočišča so v turističnih jurtah, ki so zelo lepo urejene, celo vse leto ogrevane s toplo zdravilno vodo, v zakupu pa jih imajo različne turistične agencije iz Horoga in Murgaba. Brez težav smo dobili jurto in upravitelj tabora je bil že narejen za pogovor ob čaju in suhem sadju. Radoveden možak, še posnetke iz Irana (od tam sva pripotovala v Tadžikistan) je želel videti in ni se mogel načuditi prekrasnim mošejam, bazarjem

Madian – zdravilišče s toplimi vreli

v Širazu, Yazdu in Esfahanu. Nikoli še ni bil dalje kot do Horoga, je priznal, zdaj pa je že prestar, da bi krenil v svet. Ponosno je pokazal kopico knjig, zaklenjenih v veliko železno blagajno ob strani jurte. Knjige so najdražje, kar ima, je priznal. Zanimivo, mar ne?

Za kopanje v toplih vrelih je bilo več kot dovolj časa. Pred tem sva z Andrejem prehodila dolino po dolgem in počez, naučila sva se hladnega gorskega zraka in ledene vode iz rečice, ki teče po dolini, nato pa naju je presenetil nenaden naliv, ki se je rodil iz meglic nad gorami. Po dežju je bilo zelo prijetno zlesti v toplo brbotajočo vodo in se v samoti kopališke »betonske kotanje«, bazenov namreč nimajo nikjer, prepustiti lagodnemu uživanju v brezdelju.

Vso noč je lilo kot da bi se utrgal oblak. A v jurti je bilo prijetno toplo, saj so bili radiatorji dobro ogreti, greli so nas vso noč. To je bila tudi zadnja noč v Pamirju. Naslednji dan nam je ostala le še vožnja po »pamirski avtocesti« od Murgaba do Horoga. Zamir je menil, da potrebujemo dobrih sedem ur, če ne bo deževalo. Torej ves čas vožnja po valoviti asfaltni cesti. Res je šlo kar gladko. V Murgabu se nismo ustavljali, saj je bilo mesto v dežju še manj privlačno, še manj prijazno kot v sončnem sijju.

V Horogu naju je čakala »najina« soba v hotelu nad reko Panj. Vračajoč se v Dušanbe sva spraskala ves denar, ki nama je še ostal, in si privoščila potovanje z velikim džipom – in tokrat je trajalo le dobrih 11 ur!

Vožnja iz Horoga v 560 kilometrov oddaljeno prestolnico Dušanbe po slabi makadamski cesti traja v najboljšem primeru 11 ur.

Navodila avtorjem

1. Uredništvo bo sprejelo prispevke, ki bodo uvrščeni v eno izmed naslednjih kategorij:
 - *znanstveni in strokovni prispevek oz. razprava* (obseg največ do 8 strani A/4);
 - *informativni prispevek, prikaz, poročilo* (obseg največ do 3 strani A/4), ki naj bodo napisani poljudno, jasno in razumljivo; priporočamo novinarski slog pisanja;
 - *leposlovno besedilo* (poezija – do 30 verzov, proza – do 5 strani, dramatika – do 5 strani);
 - *esej, potopis* – do 5 strani A/4;
 - *strokovna recenzija, beležka, komentar, prevod itd.* do 3 strani A/4;
 - *poljudnoznanstveni članek* do 5 strani A/4;
 - *uvodnik* – do 1,5 strani;
 - *intervju* – do 5 strani (brez fotografij).
2. Zaradi lažje obdelave in priprave prejetih besedil za tisk prosimo, da upoštevate spodnja tehnična navodila:
 - izberite pisavo Times New Roman, velikost črk naj bo 12 pt;
 - razmak med vrsticami naj bo 1,5;
 - besedilo naj bo levo poravnano.
3. Znanstveni in strokovni prispevki naj imajo še povzetek v slovenščini ali v madžarščini, odvisno od specifičnosti (če je strokovni članek pisan v slovenskem jeziku, pričakujemo povzetek članka v madžarskem jeziku in obratno) v dolžini največ 150 besed. Povzetek naj vsebuje ime in priimek, akademski naziv avtorja ter naslov prispevka.
4. Znanstveni in strokovni prispevki naj bodo napisani po znanstvenih oz. strokovnih metodoloških načelih, razdeljeni na poglavja, kar naj bo razvidno tudi iz oblike tipkopisa ali načina podčrtovanja.
5. Tabele naj bodo med besedilom, na mestih, kamor sodijo. Izjemoma naj bodo večje tabele napisane ločeno – na koncu teksta oz. posebej s tem, da mora biti jasno označeno, kam sodijo.
6. Slike (fotografije, risbe, diagrami ...) morajo biti predložene ločeno od besedila. Fotografije naj bodo na kvalitetnem papirju, risbe pa na trdem belem papirju, narisane s krepkejšim pisalom. Na hrbtni strani naj bosta s svinčnikom napisana ime in priimek avtorja, naslov članka, zaporedna številka slike oz. risbe ter položaj znotraj besedila.
7. Opombe naj bodo oštevilčene po vrstnem redu, po katerem se pojavijo v besedilu, z arabskimi številkami v oklepaju.
8. Na koncu strokovnega oz. znanstvenega prispevka naj bo literatura navedena po abecednem vrstnem redu, in sicer v skladu z znanstvenimi standardi za navajanje literature. Primera navajanja literature:
 - na koncu prispevkov: *Galič, Š., Szunyogh, S., Tomka, M. (1997). Pozdrav iz Dolnje Lendave / Üdvözet Alsólendváról –I. Lendava: Občina Lendava. ;*
 - če se reference navajajo v besedilu: *Galič, Szunyogh, Tomka 1997, str. 51.*
9. Za vsebino prispevka odgovarja avtor, zato bomo objavili le prispevke, ki so podpisani s polnim imenom in priimkom, izjema so leposlovna besedila. Stališča avtorjev niso uradna stališča uredništva niti ustanov, iz katerih izhajajo avtorji, temveč njihova osebna.
10. Vse prispevke strokovno recenziramo praviloma znotraj uredništva, pri čemer je recenzentski postopek anonimen.
11. Avtor prejme po objavi svojega prispevka 3 izvide revije Lindua, v kateri je bil prispevek objavljen.
12. Avtor soglaša z objavo svojega prispevka v tiskani ali elektronski verziji.

Prispevke pošljite po e-pošti ali v digitalni obliki.

Naslov uredništva:

Uredništvo revije Lindua, Glavna ulica – Fő utca 12, 9220 Lendava – Lendva (sedež zavoda Knjižnica – Kulturni center Lendava Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ),

E-mail: lindua@kkl.si

E-naslov odgovornih za besedila:

Judit Vida Törnar: v.t.judit@gmail.com

Olga Paušič: olga.pausic@gmail.com

UREDNIŠTVO REVIJE
LINDUA

Utasítás a szerzőknek

1. A szerkesztőség azokat a szövegeket fogadja el, amelyek az alábbi kategóriák egyikébe tartoznak:
 - *tudományos és szakmai szövegeket, ill. értekezéseket* (a terjedelem max. 8 A/4-es oldal);
 - *tájékoztató szöveg, bemutató, beszámoló* (a terjedelem max. 3 A/4-es oldal), amely népszerű, egyértelmű és érthető stílusban íródik; ajánlott a publicisztikai stílus;
 - *szépirodalom* (vers – max. 30 versszak, próza – max. 5 oldal, drámai szöveg – max. 5 oldal);
 - *esszé, útirajz* – max. 5 A/4-es oldal;
 - *szakmai recenzió, jegyzet, kommentár, fordítás és hasonlók* (max. 3 A/4-es oldal);
 - *népszerűsítő tudományos szövegek* (max. 5 A/4-es oldal);
 - *előszó* (max. 1,5 oldal);
 - *interjú* (max. 5 oldal, fotók nélkül).
 2. A szövegek könnyebb szerkesztése és nyomdába való előkészítése miatt arra kérjük a szerzőket, hogy tartsák be az alábbi technikai utasításokat:
 - a betűtípus: Times New Roman, a betűméret 12 pt;
 - a sorköz: 1,5;
 - a szöveg balra igazított.
 3. A tudományos és szakmai szövegekhez szükséges a szlovén, ill. magyar összefoglaló (absztrakt), amely a szöveg nyelvi specifikumától függ (ha a szakmai szöveg szlovén nyelven íródott, az összefoglalót magyar nyelven várjuk, és fordítva). Az absztrakt legfeljebb 150 szót tesz ki, annak elején fel kell tüntetni a szerző vezeték- és utónévét, tudományos fokozatát, valamint a szöveg címét.
 4. A tudományos és szakmai szövegek kövessék a tudományos, ill. szakmai módszertani elveket, legyenek fejezetekre osztva, ami a szöveg formájából is látható legyen.
 5. A táblázatok a szövegben legyenek ott, ahol azokra hivatkozás történik. Nagyobb táblázatokat kivételként a szöveg végén is lehet mellékelni, ekkor viszont pontosan meg kell jelölni, hova tartozik.
 6. A szöveghez kapcsolódó képeket (fotókat, rajzokat, diagramokat...) külön kell mellékelni. A fotók jó minőségű papíron, a rajzok fehér fementes rajzlapon legyenek vastagabb íróeszközzel. A hátoldalon ceruzával legyen feltüntetve a szerző vezeték- és utóneve, a szöveg címe, a kép, ill. rajz sorszáma, valamint a szövegben való elhelyezkedése.
 7. A megjegyzések legyenek zárójelben arab számokkal megszámozva, olyan sorrendben, ahogy egymást követik a szövegben.
 8. A tudományos, ill. szakmai szövegekben a felhasznált irodalom betűrendben legyen feltüntetve a szakma követelményei szerint. Példa a felsoroláshoz:
 - a szöveg végén: *Galič Š., Szúnyogh S., Tomka M.: Pozdrav iz Dolnje Lendave/Üdvözlét Alsólendváról. Občina Lendava/Lendva Község, Lendva, 1997.*
 - a szövegben: *Galič Š., Szúnyogh S., Tomka M.: Pozdrav iz Dolnje Lendave/Üdvözlét Alsólendváról. Občina Lendava/Lendva Község, Lendva, 1997. c. könyv 51. o. nyomán*
 9. A szöveg tartalmáért a szerző felel, ezért csak olyan szövegek kerülnek megjelentetésre, amelyek teljes névvel vannak aláírva, kivételt a szépirodalmi szövegek jelentenek. A szerző álláspontja nem a szerkesztőség, ill. intézmény hivatalos álláspontja, amelyben a szerző dolgozik, hanem kizárólag a szerző személyes véleménye.
 10. A folyóiratban megjelenő valamennyi szöveg előzőleg anonim, ún. peer review bírálati folyamaton megy keresztül.
 11. Amennyiben megjelent a folyóiratban a szöveg, a szerző a LINDUA folyóirat 3 példányszámára jogosult.
 12. A szerző hozzájárul szövegének nyomtatott vagy elektronikus megjelentetéséhez.
- A szövegeket e-mailben vagy digitális formában várjuk.**
- A szerkesztőség címe:**
LINDUA Szerkesztőség, Glavna ulica – Fő utca 12.,
9220 Lendava – Lendva (a Knjižnica – Kulturális center
Lendava / Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ
székhelye)
- E-mail: lindua@kkl.si
- A szövegek gondozásáért felelősek e-mail címe:
Judit Vida Törnar, e-mail címe: v.t.judit@gmail.com
Olga Paušič, e-mail címe: olga.pausic@gmail.com

LINDUA
SZERKESZTŐSÉG

Na ovitku • A borítón:

Sandi Baumgartner
Projections (Projekcije/Vetítések)
2016

